

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΠΜΣ "ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ"**

ΑΝΑΤΟΛΗ ΜΑΡΑΝΤΙΔΟΥ

**ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΣΤΑΣΕΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ**

**Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΑΡΙΔΑΙΑΣ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**ΕΠΙΒΛΕΤΩΝ:
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ**

ΜΥΤΙΛΗΝΗ 2009

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στον καθηγητή μου, κ. Ράλλη Γκέκα, εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες για τη συμπαράσταση, την υπομονή, τη βοήθεια και τις πολύτιμες υποδείξεις του σε όλη τη διάρκεια της μεταπτυχιακής μου διατριβής.

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου κ. Αναστάσιο Μιχαηλίδη, λέκτορα της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π.Θ., συνεπιβλέποντα της μεταδιπλωματικής μου διατριβής στη Γεωπονική Σχολή του ΑΠΘ, ο οποίος μου έδωσε πολύτιμες γνώσεις όσον αφορά στη μεθοδολογία έρευνας και κατά τη διάρκεια της παρούσας εργασίας, μου πρόσφερε τη βοήθειά του για την παροχή απαραίτητων στην έρευνα στοιχείων.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και στον καθηγητή μου κ. Γεώργιο Σιάρδο, ομότιμο καθηγητή της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π.Θ., επιβλέποντα της προπτυχιακής μου διπλωματικής και στη συνέχεια καθηγητή μου στις μεταπτυχιακές μου σπουδές στη Γεωπονική Σχολή του Α.Π.Θ., ο οποίος μου έδωσε τις βάσεις για την εκπόνηση επιστημονικών ερευνών.

Παράλληλα, ευχαριστώ τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου, κ. Νικόλαο Μάργαρη, διευθυντή του εν λόγω μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών, κ. Νικόλαο Δαναλάτο και κ. Παναγιώτη Δημητρακόπουλο που συμμετείχαν στην επιβλέπουσα τριμελή επιτροπή μου.

Ευχαριστώ θερμά τον κ. Κωνσταντίνο Τσακίρη, Υπεύθυνο Ομάδας Περιβάλλοντος στο Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας (ΙΑΑΚ) του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), για τη βοήθεια και τις πολύτιμες υποδείξεις του στην παρούσα διπλωματική.

Ευχαριστώ, επίσης, τους επισκέπτες των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας του Νομού Πέλλας που πρόθυμα ανταποκρίθηκαν και πρόσφεραν πληροφορίες απαραίτητες για την εκπόνηση της παρούσας έρευνας, μέσω της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, καθώς και όλους τους υπεύθυνους φορείς των εν λόγω λουτρών που έλαβαν μέρος.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την πολύτιμη συμπαράστασή της σε όλα τα χρόνια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	11
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	13
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	16
1. Εισαγωγή	17
2. Προβληματισμός	19
3. Στόχος της έρευνας	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	22
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	22
1.1 Εισαγωγή	22
1.2 Ιστορική αναδρομή	23
1.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	34
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΕΞΙΑΣ - ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΣ	34
2.1 Εισαγωγή	34
2.2 Τουρισμός υγείας και ευεξίας - Θερμαλισμός	35
2.2.1 Συμπεριφορά καταναλωτή/επισκέπτη	39
2.3 Οικονομική προσέγγιση του τουρισμού υγείας και ευεξίας	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	45
ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ	45
3.1 Εισαγωγή	45
3.2 Ιαματικές πηγές - Λουτρά	45
3.3 Ιαματικές ιδιότητες	50
3.3.1 Αντενδείξεις Λουτροθεραπείας - Ποσιθεραπείας	51
3.4 Ιαματικά λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ)	52
3.4.1 Ιστορικό λειτουργίας	52
3.4.2 Λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	53
3.4.3 Ιαματικές ιδιότητες λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ)	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	59
ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	59
4.1 Εισαγωγή	59
4.2 Διεθνής εμπειρία	59
4.3 Εγχώρια εμπειρία	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	76
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	76
5.1 Εισαγωγή	76
5.2 Περιοχή έρευνας	76
5.3 Περιγραφή μεθοδολογιών	80

	Σελίδα
5.3.1 Μεθοδολογία επισκεπτών	80
5.3.2 Μεθοδολογία φορέων	80
5.4 Δειγματοληψία και συγκέντρωση στοιχείων	81
5.4.1 Δειγματοληψία επισκεπτών	81
5.4.1.1 Μέγεθος δείγματος	81
5.4.1.2 Συγκέντρωση στοιχείων	82
α. Σύνταξη ερωτηματολογίου	82
β. Είδη και μέτρηση μεταβλητών	84
γ. Συμπλήρωση ερωτηματολογίου	89
5.4.2 Συγκέντρωση στοιχείων φορέων	90
α. Σύνταξη ερωτηματολογίων	90
β. Συμπλήρωση ερωτηματολογίων	91
5.5 Αξιοπιστία και Εγκυρότητα	92
5.5.1 Αξιοπιστία	92
5.5.2 Εγκυρότητα	93
5.5.3 Έλεγχοι αξιοπιστίας και εγκυρότητας	95
5.5.4 Αποτελέσματα ελέγχων αξιοπιστίας και εγκυρότητας της μεταβλητής στάσεις-απόψεις και δηλώσεις	96
5.6 Συμπεράσματα ελέγχων αξιοπιστίας και εγκυρότητας	97
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	99
ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	99

	Σελίδα
6.1 Εισαγωγή	99
6.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά	99
6.3 Κοινωνική προσέγγιση	105
6.4 Οικονομική προσέγγιση	110
6.5 Περιβαλλοντική προσέγγιση	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	121
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	121
7.1 Εισαγωγή	121
7.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο κατηγορικής παλινδρόμησης	122
7.2.1 Κατηγοριοποίηση των μεταβλητών	122
7.2.2 Επιλογή κλίμακας μετασχηματισμού	122
7.2.3 Πλαίσιο ανάλυσης	123
7.3 Αποτελέσματα κατηγορικής παλινδρόμησης	124
7.4 Μεθοδολογικό πλαίσιο διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες	129
7.4.1 Θεωρητικό υπόβαθρο	129
7.4.2. Αποτελέσματα διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ	137
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ	137
8.1 Εισαγωγή	137
8.2 Αποτελέσματα έρευνας	137

8.2.1 Ανάπτυξη των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) και της ευρύτερης περιοχής	132
8.2.2 Οικονομική προσέγγιση	143
8.2.3 Περιβαλλοντική προσέγγιση	146
8.2.4 Γενικότερες πληροφορίες	148
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΑΤΟ	152
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	152
9.1 Εισαγωγή	152
9.2 Σύνοψη	152
9.3 Συμπεράσματα	154
9.4 Προτάσεις	161
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ	163
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	165
ΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ	173
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	177
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΦΟΡΕΩΝ	186

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας		Σελίδα
4.2.1	Διεθνής κατάσταση ιαματικού τουρισμού και τουρισμού υγείας	60
5.5.4.1	Τιμή συντελεστή αξιοπιστίας α -Crombach	96
6.2.1	Κατανομή του δείγματος με βάση το ετήσιο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα	103
6.3.1	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ικανοποίηση από την επίσκεψη στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	105
6.3.2	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: επιθυμία επισκεπτών για αλλαγή/βελτίωση εγκαταστάσεων, υπηρεσιών, περιβάλλοντα χώρου και συγκοινωνιών	106
6.3.3	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: σύσταση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφθούν	108
6.4.1	Κατανομή του δείγματος βάση επιδόματος π.χ. από ασφαλιστικό ταμείο, κοινωνικού τουρισμού, κλπ.	110
6.4.2	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	110
6.4.3	Κατανομή του δείγματος που επισκέφθηκε για πρώτη φορά τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας με βάση την επιθυμία επανάληψης	111
6.4.4	Βαθμός συχνότητας επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	112

Πίνακας		Σελίδα
6.4.5	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: το επίπεδο υπηρεσιών των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και το αντίστοιχο κόστος τους είναι συμβατά με τις απαιτήσεις και τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών	113
6.4.6	Κατανομή του δείγματος με βάση την άποψη για το τι πόσο οι επισκέπτες είναι πρόθυμοι να δαπανήσουν κατά την επίσκεψή τους στα λουτρά της Αριδαίας, συγκριτικά με το ποσό που θα δαπανούσαν για συμβατικές διακοπές	115
6.5.1	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ενδιαφέρον επισκεπτών για τοπικά προϊόντα, τοπική κουζίνα, τοπικό πολιτισμό και τοπικό περιβάλλον	116
6.5.2	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: επιθυμία επισκεπτών για παραπάνω εγκαταστάσεις, υπηρεσίες, κλπ.	117
6.5.3	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	117
6.5.4	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: τήρηση συνθηκών υγείας στις εγκαταστάσεις των ιαματικών πηγών	118
6.5.5	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ορθολογική διαχείριση απορριμμάτων από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	119
6.5.6	Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ανάγκη των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας για περισσότερη περιβαλλοντική προστασία	119

Πίνακας		Σελίδα
7.3.1	Ανεξάρτητες Μεταβλητές	124
7.3.2	Τυποποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης	126
7.4.2.1	Κατανομή των παρατηρήσεων σε συστάδες	132
7.4.2.2	Κατανομή των κατηγοριών των δημογραφικών χαρακτηριστικών στις συστάδες	134
7.4.2.3	Ερμηνεία των παρατηρήσεων των συστάδων	135

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα		Σελίδα
6.2.1	Κατανομή του δείγματος με βάση το φύλο	99
6.2.2	Κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικία	99
6.2.3	Κατανομή του δείγματος με βάση την περιοχή διαμονής	100
6.2.4	Κατανομή του δείγματος με βάση την οικογενειακή κατάσταση	101
6.2.5	Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο	102
6.2.6	Κατανομή του δείγματος με βάση την κύρια ασχολία	103
6.3.1	Κατανομή του δείγματος με βάση το λόγο επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	104
6.3.2	Κατανομή του δείγματος με βάση την πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	107
6.3.3	Κατανομή του δείγματος με βάση τους λόγους προτίμησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας	108
6.3.4	Κατανομή του δείγματος με βάση το τι ακολουθεί μετά την επίσκεψη στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	109
6.4.1	Κατανομή του δείγματος με βάση το αν είναι η πρώτη φορά επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	111
6.4.2	Κατανομή του δείγματος με βάση το διάστημα παραμονής	113
6.4.3	Κατανομή του δείγματος με βάση την άποψη για το δαπανώμενο ποσό κατά την επίσκεψη	114

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα		Σελίδα
3.2.1	Ιαματικά λουτρά	46
3.2.2	Χώρος λουτροθεραπείας	47
3.4.1	Λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας	53
3.4.2	Εσωτερική πισίνα	54
3.4.3	Τζακούζι	54
3.4.4	Εικόνα από το μουσείο	55
4.2.1	Λουτρά Kyustendil	61
4.2.2	Interhotel Sandanski	62
4.2.3	Λίμνη Heviz	63
4.2.4	Λουτρά Gellert	64
4.2.5	Λουτρά Kiraly	64
4.2.6	Λουτρά Széchenyi	64
4.2.7	Λουτρά Baden-Baden	65
4.2.8	Λουτρά Abano Terme	66
4.2.9	Λουτρά Ischia	66
4.2.10	Λουτρά Les Celestins Vichy	67
4.3.1	Λουτρά Αιδηψού	71
4.3.2	Λουτρά Υπάτης	72
4.3.3	Λουτρά Κυλλήνης	73

Εικόνα		Σελίδα
4.3.4	Λουτρά Καϊάφα	74
5.2.1	Χάρτης του Νομού Πέλλας	77
5.2.2	Ιαματικές πηγές Λουτρακίου Αριδαίας	78
5.2.3	Παλαιότερες εγκαταστάσεις ιαματικών πηγών Λουτρακίου Αριδαίας	79

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων των σύγχρονων χρηστών των ιαματικών λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και των υπεύθυνων φορέων τους. Για το σκοπό αυτό, με δειγματοληπτική έρευνα και χρήση 300 κατάλληλα διαμορφωμένων ερωτηματολογίων, έγινε προσπάθεια στατιστικής διερεύνησης των ατομικών χαρακτηριστικών και στάσεων-απόψεων των επισκεπτών, ως προς το βαθμό ικανοποίησής τους από την επίσκεψή τους στα εν λόγω λουτρά, με παράλληλη τμηματοποίηση αυτών σε δεδομένες διακριτές ομάδες (συστάδες). Η μέθοδος που επιλέχθηκε ως καταλληλότερη, προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο ένας από τους κύριους στόχους της εργασίας που ήταν η διερεύνηση των πιθανών σχέσεων μεταξύ των χαρακτηριστικών των επισκεπτών κάθε συστάδας και της ικανοποίησής τους, είναι η διβηματική ανάλυση σε συστάδες σε συνδυασμό με την τεχνική της κατηγορικής παλινδρόμησης. Όσον αφορά στη διερεύνηση της στάσης των φορέων πραγματοποιήθηκε με τη μορφή προσωπικής συνέντευξης, στην οποία χρησιμοποιήθηκε ειδικά διαμορφωμένο ημιδομημένο ερωτηματολόγιο.

ABSTRACT

The purpose of this research is to investigate the perceptions of modern users of Loutraki Aridaias' spas and of their stakeholders. For this purpose, a survey was carried out, using about 300 configured questionnaires. This constituted, an attempt to statistically investigate individual characteristics and attitudes of visitors' views, in relation to the extent of satisfaction of their visit to the thermal baths. Parallel to this, it would also allow for the categorization of the visitors, into discrete groups (clusters) according to their characteristics and attitudes. The method chosen as the most suitable in order to achieve one of the two main objectives of this study which was to investigate the possible relationship between the characteristics of the visitors' clusters and the visitors' satisfaction degree is the two step cluster analysis combined with the technique of categorical regression. The method chosen as the most suitable in order to investigate the attitude of the responsible bearers is the personal interview. A specially designed semistructured questionnaire was used.

1. Εισαγωγή

Η χρήση των θερμομεταλλικών νερών για θεραπευτικούς σκοπούς έχει τις ρίζες της στο μακρινό παρελθόν. Οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών ήταν γνωστές από χιλιάδες χρόνια. Ο Ηρόδοτος παρατήρησε πρώτος τα ιαματικά νερά, ενώ ο Ιπποκράτης μελέτησε τις παθήσεις για τις οποίες ενδεικνυόταν η χρήση τους. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους τα νερά χρησιμοποιούνταν για θεραπεία, φυσική κατάσταση και διασκέδαση (Αγγελίδης 2007).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ορισμένα θερμαλιστικά κέντρα¹ της δυτικής Ευρώπης εστίασαν την προσοχή τους, όχι τόσο στην αντιμετώπιση των διαφόρων ασθενειών, αλλά κυρίως στη βελτίωση της υγείας του ανθρώπου, μέσα σε ένα περιβάλλον κατάλληλο για αναψυχή και χαλάρωση (Gilber and Weerd 1991). Στις χώρες του εξωτερικού συνηθίζεται να χρησιμοποιείται ο γενικότερος όρος “spa”² για τον προσδιορισμό των θερμαλιστικών κέντρων.

¹ Θερμαλιστικό κέντρο, σύμφωνα με τον Αγγελίδη (2007:69), είναι χώρος, με ιδιαίτερα οικολογικά, ιστορικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά, όπου ο επισκέπτης φροντίζει την προσωπική, σωματική και ψυχική του υγεία με τη χρήση ιαματικών φυσικών πόρων. Στα θερμαλιστικά κέντρα προωθείται μια διευρυμένη εκδοχή της έννοιας της θεραπείας όχι μόνο επανορθωτική, ούτε μόνο προληπτική, αλλά βασισμένη σε μια στρατηγική προώθησης της υγείας. Σε ένα όμορφο και υγιεινό περιβάλλον, λειτουργικό, αισθητικά όμορφο, κοινωνικά και ιστορικά πλούσιο, αρμονικό και ασφαλές, ο επισκέπτης φροντίζει την προσωπική του υγεία και ευχάριστα πειραματίζεται σε υγιεινές συνήθειες, συμπεριφορές και στάση ζωής. Στην ουσία, ο επισκέπτης ωθείται να υιοθετήσει έναν ενεργητικό ρόλο και να μην είναι απλά και μόνο παθητικός δέκτης θεραπευτικών μεθόδων. Μαθαίνει να αξιοποιεί και να αυξάνει τις ατομικές του ικανότητες, έτσι ώστε να παίρνει αποφάσεις που αφορούν στην υγεία του και να αναγνωρίζει το ρόλο και την ευθύνη της δικής του σωματικής, ψυχικής και πνευματικής υγείας.

² Ο όρος spa συνδέεται με τη λουτροθεραπεία. Λουτροπόλεις ή κέντρα spa (συμπεριλαμβανομένων θέρετρα ιαματικών πηγών) συνήθως παρέχουν θερμικό ή μεταλλικό νερό για πόση και λούση. Προσφέρουν επίσης διάφορες θεραπείες για υγεία και ευεξία (en.wikipedia.org).

Η ανάπτυξη σύγχρονων ιαματικών κέντρων υδροθεραπείας έχει αρχίσει να γίνεται επίκαιρο θέμα. Αναγνωρίζεται ως αναγκαιότητα παροχής ενός ιαματικού προϊόντος το οποίο εκτιμάται ότι θα μπορέσει να καλύψει τις ανάγκες νέων τμημάτων της αγοράς αλλά και να συμβάλλει στη συλλογική ανταγωνιστικότητα της τουριστικής οικονομίας (Διδασκάλου 1999).

Το τουριστικό προϊόν, όπως προσφέρεται σήμερα, αντιμετωπίζει έντονο διεθνή ανταγωνισμό, επομένως, η επιδιωκόμενη ανανέωση και διαφοροποίηση του τομέα κρίνονται αναγκαίες. Έτσι, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού που προσφέρουν τη δυνατότητα στους ταξιδιώτες να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητές τους.

Η Ελλάδα αποτελεί έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό όχι μόνο για διακοπές “κλασσικού τύπου”, αλλά και για τους επισκέπτες που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας εκτός από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και τη μοναδική εμπειρία, που προσφέρουν η φύση και τα “προϊόντα” της, αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας.

Είναι μια από τις πλουσιότερες χώρες με φυσικές πηγές θερμομεταλλικού νερού. Το νερό αναβλύζει από 752 διαφορετικά γεωγραφικά σημεία. Η γεωγραφική κατανομή της χώρας συνδέεται στενά με τη μορφολογία του εδάφους, την υδρογεωλογία και ειδικότερα την ύπαρξη τεκτονικών ρηγμάτων και ηφαιστείων (www.em-travel.gr).

Διαθέτει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Σύμφωνα με έρευνα του Ευροβαρόμετρου το 1998 μεταξύ των έξι σημαντικότερων κριτηρίων επιλογής ενός τόπου διακοπών για τους Ευρωπαίους είναι το κλίμα, τα ιστορικά μνημεία και το περιβάλλον. Οι δυνατότητες να επεκταθεί ο ελληνικός τουρισμός και σε άλλα αντικείμενα επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο, προσελκύοντας επισκέπτες μεγαλύτερων εισοδηματικών στρωμάτων είναι πολύ μεγάλες (Γκέκας 2005).

Σήμερα, σε αρκετές ιαματικές πηγές έχουν δημιουργηθεί σύγχρονα κέντρα ιαματικής υδροθεραπείας, τα οποία διαθέτουν κατάλληλες εγκαταστάσεις και

σύγχρονο εξοπλισμό προσφέροντας στους επισκέπτες διέξοδο από την καθημερινότητα, πρόληψη και θεραπεία της υγείας τους, αναζωογόνηση και ευεξία. Ένα από αυτά είναι και τα λουτρά του Λουτρακίου Αριδαίας που βρίσκονται στο Νομό Πέλλας, γνωστά και με την ονομασία “Λουτρά του Πόζαρ”.

Ο τουρισμός θεωρείται διεθνώς σημαντικός τομέας της Οικονομίας τόσο για τα συναλλαγματοφόρα οφέλη του όσο και για τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα. Είναι μία δραστηριότητα που έχει άμεση σχέση και αντίκτυπο σε όλη την κοινωνική, οικονομική, περιφερειακή, πολιτιστική, περιβαλλοντική πολιτική. Παρουσιάζει διεθνώς έναν ιδιαίτερο δυναμισμό που απεικονίζεται τόσο στα μεγέθη συμμετοχής του στο ΑΕΠ όσο και στο ποσοστό της απασχόλησης που καλύπτει. Ιδιαίτερα, για την Ελλάδα είναι αποφασιστικός παράγοντας διαμόρφωσης του Εθνικού Προϊόντος με καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της Εθνικής Οικονομίας (Γκέκας 2005).

2. Προβληματισμός

Η ανάγκη μελέτης εκπόνησης της παρούσας έρευνας προέκυψε από το γεγονός ότι οι ιαματικές πηγές είναι ένας φυσικός πόρος που απαντάται σχεδόν σε όλη την Ελλάδα και κυρίως στην περιφέρεια. Παρόλα αυτά, είναι ένας πόρος που δεν έχει αξιοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Εξακολουθεί να υπάρχει η ανάγκη περαιτέρω ανάπτυξης στο πλαίσιο του εναλλακτικού τουρισμού.

Για την επίτευξη ικανοποιητικής αξιοποίησης, σημαντικό παράγοντα αποτελεί η γνώση της στάσης και αντίληψης των επισκεπτών, ο βαθμός ικανοποίησής τους από τις εγκαταστάσεις και υπηρεσίες των επιχειρήσεων οι οποίες αξιοποιούν τους εν λόγω φυσικούς πόρους, καθώς και των υπεύθυνων φορέων που τους διαχειρίζονται. Ως φορείς στην παρούσα εργασία νοούνται τα άτομα που εμπλέκονται επαγγελματικά με τη δημοτική επιχείρηση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας.

Οι περισσότερες μελέτες που έχουν διεκπεραιωθεί ως σήμερα αναφέρονται κυρίως στο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό προγραμματισμό και σχεδιασμό

εγκαταστάσεων ιαματικού τουρισμού στον ελληνικό χώρο. Επομένως, είναι δυνατό να αποτελέσει χρήσιμη πηγή πληροφοριών και ενημέρωσης η συγκεκριμένη έρευνα.

Μπορεί να βοηθήσει από τουριστικής πλευράς να αρχίσει η κατασκευή συστήματος πληροφοριών για τους επισκέπτες, συστήματος αξιολόγησης τουριστικών προγραμμάτων και υπηρεσιών ποιότητας. Τα ευρήματα μπορούν να βοηθήσουν, επίσης, το δημόσιο διαχειριστικό τομέα προκειμένου να καθοριστούν προτεραιότητες για τη δημόσια υποστήριξη και ανάπτυξη των θερμαλιστικών κέντρων.

Ωστόσο, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και η επανάληψή της σε μεταγενέστερο χρόνο, στην ίδια ή και σε άλλες περιοχές έρευνας, έτσι ώστε αφενός να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα της στατιστικής μεθοδολογίας και αφετέρου να εντοπισθούν και να καταγραφούν οι πιθανές εξελίξεις των θερμαλιστικών κέντρων ως πόλοι βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης.

3. Στόχος της έρευνας

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της στάσης των φορέων και επισκεπτών όσον αφορά στα λουτρά του Λουτρακίου Αριδαίας, που βρίσκονται στο Νομό Πέλλας, του βαθμού ικανοποίησής τους από τις εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, από κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής άποψης, η διερεύνηση της τουριστικής στρατηγικής εάν συνάδει με πολιτικές ποιοτικής αναβάθμισης των υποδομών, καθώς και η καταγραφή των απόψεων και προτάσεων των επισκεπτών για επιθυμητές αλλαγές και βελτιώσεις, προκειμένου να συμβάλουν θετικά στην ορθολογικότερη διαχείριση των λουτρών.

Παράλληλα, θα διερευνηθεί η οργάνωση των προσφερόμενων υπηρεσιών, που αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός ιαματικού τουριστικού προϊόντος, το οποίο μπορεί να είναι ανταγωνιστικό σε σχέση με το παρεχόμενο προϊόν άλλων χωρών. Με άλλα λόγια, θα γίνει εκτίμηση και αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης στο χώρο των λουτρών.

Τέλος, θα διατυπωθούν προτάσεις με στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη του εν λόγω θεραπευτικού - τουριστικού θερέτρου.

Σε αυτήν τη μελέτη στόχος είναι να συζητηθεί η ιδέα του ελληνικού ιαματικού τουριστικού προϊόντος και να προσδιοριστούν τα βασικά συστατικά για την επιτυχία του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 Εισαγωγή

Ο Ιπποκράτης, πατέρας της ιατρικής, ήταν ο πρώτος που διακήρυξε ότι: “Η φύση είναι ο ιατρός των ασθενειών μας”. Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλος αριθμός ιαματικών πηγών, των οποίων τα χαρακτηριστικά διαφέρουν από πλευράς φυσικής-χημικής σύνθεσης, καθώς και θεραπευτικής ιδιότητας.

Οι θεραπευτικές ιδιότητες του νερού είναι γνωστές από την αρχαιότητα. Με το νερό συνέδεσε ο άνθρωπος την ιδέα της ζωής. Το νερό πρωταρχικά λειτουργούσε ως σύμβολο εγγύησης για την τήρηση των όρκων. Βασικοί κανόνες υγιεινής και καθαριότητας του σώματος σημειώθηκαν σε όλους τους πολιτισμούς. Εγκαταστάσεις λουτρών βρέθηκαν στην Αίγυπτο, στην κοιλάδα του Ινδού ποταμού, στην Κνωσό, στην Πύλο, κ.α. (Αγγελίδης 2007). Πολλές ιαματικές πηγές είναι συνδεδεμένες με την ιστορία του τόπου όπου βρίσκονται (όπως της Αιδηψού, των Θερμοπυλών, της Ικαρίας, της Τραϊανούπολης, κλπ) (Σπαθή 2000).

Με την εξέλιξη της κοινωνίας και της οικονομίας προκύπτουν συνεχώς νέες ανάγκες. Οι σημερινοί καταναλωτές, στο σύνολό τους, είναι ήδη καλά ταξιθεμένοι και αναζητούν κάτι νέο και διαφορετικό στα πλαίσια των διακοπών τους (García-Altés 2005). Παράλληλα με την αύξηση των αναγκών δημιουργούνται νέες δυνατότητες επενδύσεων. Οι διακοπές που κατά το παρελθόν αποτελούσαν πολυτέλεια έχουν βαθμιαία εξελιχθεί σε τρόπο ζωής, είναι δικαίωμα για τους περισσότερους κατοίκους των ανεπτυγμένων χωρών. Τουριστικές εγκαταστάσεις με ιαματικές πηγές αποτελούν για πολλούς προορισμό διακοπών υγείας και ευεξίας.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνει ιστορική αναδρομή όσον αφορά στις ιαματικές πηγές και τον τουρισμό υγείας. Στη συνέχεια, θα καταγραφούν συναφείς επιστημονικές μελέτες.

1.2 Ιστορική αναδρομή

Ιστορικά, οι ιαματικές πηγές έχουν προσφέρει έναν ισχυρό ιατρικό προσανατολισμό με ιδιαίτερη επιτυχία και κατ' επέκταση τουριστικό προσανατολισμό, στα πλαίσια του τουρισμού υγείας (Bennett et al. 2004).

Η χρήση του νερού στην υπηρεσία της ανθρώπινης σωματικής και ψυχικής υγείας αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο και πανάρχαιο. Οι αρχαίοι Έλληνες γιατροί και φυσιοδίφες ήταν οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με τις ιαματικές πηγές και τα μεταλλικά νερά. Ο Ηρόδοτος είναι ο πρώτος παρατηρητής ιαματικών πηγών που ανέφερε και συνέστησε τη λουτροθεραπεία, ενώ ο Ιπποκράτης καθόρισε τις ασθένειες για τις οποίες συνιστάται να χρησιμοποιούνται οι ιαματικές πηγές (Boleti 2006). Χρησιμοποιήθηκε το νερό για την υγιεινή και την καθαριότητα του σώματος και το θερμό νερό των πηγών για τη θεραπεία διαφόρων νοσημάτων.

Η τέχνη του “θεραπεύειν δια των υδάτων” είναι αναμφίβολα τέχνη ελληνική. Από τους ομηρικούς χρόνους οι άνθρωποι λούζονταν με νερό, όχι μόνο για να καθαριστούν αλλά και για να ξεκουραστούν και να πετύχουν χαλάρωση των μυών. Οι ιαματικές πηγές, δηλαδή οι φυσικές πηγές θερμών νερών, στις οποίες απέδιδαν θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ευρύτατα γνωστές και τις αναφέρουν πολλοί ιστορικοί, γεωγράφοι, ιατροί και φιλόσοφοι της εποχής εκείνης (Αριστοτέλης, Στράβων, Πλούταρχος, Ξενοφών, Ιπποκράτης, Ηρόδοτος, κτλ). Εκείνη τη χρονική περίοδο, η ιατρική συμπορευόταν με τη φυσική θεραπεία και τότε ιδρύθηκαν τα ασκληπιεία, τα πρώτα κέντρα υγείας γύρω από τις θερμές πηγές (Σπαθή 2000).

Οι κτηριακές εγκαταστάσεις αλλά και η διαδικασία του λουτρού στην αρχαία Ελλάδα ονομάζεται “βαλανείο”. Τα βαλανεία ήταν δημόσια ή ιδιωτικά και βρίσκονταν πάντα κοντά σε γυμνάσια. Τον 6^ο και 5^ο π.Χ. αιώνα η ιατρική τέχνη ασκούταν στα Ασκληπιεία, τα οποία λειτουργούσαν ως χώροι λατρείας και ως θεραπευτικά κέντρα. Το γεγονός ότι τα περισσότερα Ασκληπιεία χτίζονταν κοντά σε ιαματικές θερμοπηγές, σε ψυχρές πηγές, σε ποτάμια ή κοντά στη θάλασσα, δεν είναι τυχαίο (Γούναρη 1990).

Οι αρχαιοελληνικές κατακτήσεις στον τομέα της υδροθεραπείας συνεχίστηκαν στη ρωμαϊκή εποχή. Οι Ρωμαίοι ήταν πραγματικοί λουτρολάτρες, καθώς το λούσιμο ήταν για αυτούς κοινωνική υποχρέωση και οι μη λουόμενοι, οποιοιδήποτε και εάν ήταν, τιμωρούνταν (Γούναρη 1990).

Οι σημαντικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στην Ευρώπη την μακρά περίοδο από τα παλαιότερα χρόνια προς τα νεότερα, επέδρασαν καθοριστικά στην αντίληψη για την υδροθεραπεία. Η έντονη κινητικότητα στον ιαματικό τουρισμό, η κατασκευή θεραπευτικών κέντρων, η έκρηξη σχετικών εκδόσεων και η δυναμική ανάπτυξη του θερμαλισμού, άλλαξαν τα δεδομένα της υδροθεραπείας.

Ο θεραπευτικός τουρισμός διαδόθηκε και διευρύνθηκε αρκετά τους τελευταίους τέσσερις αιώνες. Σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία) έχουν δημιουργηθεί θερμαλιστικά κέντρα τα οποία έχουν κατασκευαστεί με πρότυπο την αρχιτεκτονική των ρωμαϊκών λουτρών. Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο έγιναν σημαντικές βελτιώσεις στον ιαματικό τουρισμό και, σε συνδυασμό με καινούριες ιατρικές προσεγγίσεις, συντέλεσαν στην ανάπτυξή του (Κοϊνάκη και Πλουμή 2007).

Η σταθερή εξέλιξη των ιαματικών πηγών της Ευρώπης αρχίζει από το 19^ο αιώνα και μετά. Οι επισκέπτες των θερμαλιστικών κέντρων για ένα μικρό διάστημα της ημέρας έκαναν χρήση των ιαματικών νερών ενώ τις υπόλοιπες ώρες τις διέθεταν σε άλλες δραστηριότητες. Έτσι, σταδιακά άρχισαν στα θερμαλιστικά κέντρα να παρέχονται περισσότερες υπηρεσίες οι οποίες δεν είχαν καμία σχέση με το ιατρικό στοιχείο των πηγών όπως θέατρο, βιβλιοθήκη, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κλπ. Αυτό είχε ως συνέπεια στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι περιοχές των λουτρών να εξελιχθούν σε κέντρα αναψυχής και διασκέδασης όπου συνέρρεε πλήθος κόσμου. Μεγάλο ήταν το ποσοστό επισκεπτών το οποίο παρακινούμενο από το κίνητρο της θεραπείας συνδύαζε και ψυχαγωγικές δραστηριότητες έχοντας την ανάγκη να ξεφύγει από το αστικό περιβάλλον (Gilber and Weerdt 1991 · Cockerell 1996).

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο τουρισμός κερδίζει όλο και περισσότερη σημασία από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα τις αρχές του 21^{ου} αιώνα σχετικά με τις μεταβαλλόμενες τάσεις.

1.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Ο τουρισμός υγείας είναι μια εξειδικευμένη αγορά ειδικού ενδιαφέροντος, συμβάλει σημαντικά στην οικονομία αρκετών χωρών. Η συνεισφορά αυτή έχει αναγνωριστεί από μια σειρά συγγραφέων που πραγματοποίησαν έρευνες σε χώρες όπως η Ελλάδα, Αυστρία (Webster 1990 · Sebastian 2002), εθνών της Καραϊβικής, της Κούβας (Grell 1994 · Goodrich 1993), η Γερμανία (Jenner 1981), η Ουγγαρία (Fukasz 1989 · Sugataghy 1989 · World Tourism Organization 1979), το Ισραήλ (Niv 1989), η Ιταλία (Becheri 1989), η Ρουμανία (Cooper et al. 1995), η Ελβετία (Jenner 1981), η Χαβάη και η Αμερική (Scholz 2002).

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που ακολουθεί αναφέρεται σε θερμαλιστικά κέντρα, εξωτερικού και εσωτερικού, τα οποία κάνουν χρήση ιαματικών υδάτων.

Αποτελέσματα από την εμπειρική μελέτη των Ogorlec και Snoj (1998) στη Σλοβενία, αποκαλύπτουν ότι η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών από τα θερμαλιστικά κέντρα είχε σημαντική επίπτωση στη στάση των φιλοξενουμένων. Παράλληλα, επιζητήθηκε, από τους τελευταίους, κατάλληλα εκπαιδευμένο και καταρτισμένο προσωπικό. Με άλλα λόγια, σημειώθηκαν προσδοκίες για καλύτερες επιδόσεις υπηρεσιών στον τομέα της υγείας. Ο προσδιορισμός των επιθυμιών των επισκεπτών για ποιότητα και σωστή διαχείριση μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά στη βελτίωση της όλης επιχείρησης, ώστε και οι επισκέπτες να ικανοποιούνται και τα θερμαλιστικά κέντρα υγείας να λειτουργούν με επιτυχία.

Τα παραπάνω έρχεται να επιβεβαιώσει η έρευνα των Bojadgiev et al (2002), στην οποία αναφέρεται ότι η μεγάλη ποικιλία και η υψηλή ποιότητα των καθαρών θερμικών υδάτων στη Βουλγαρία, σε συνδυασμό με τις ευνοϊκές φυσικές και κλιματολογικές συνθήκες, αποτελούν μια καλή βάση λουτρών

(spa), συν το μεταλλικό νερό που χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς λόγους. Δικαιολογούν, με άλλα λόγια, μια μακροπρόθεσμη επενδυτική πολιτική για την ανάπτυξη και τη βελτίωση των υπαρχόντων θερμαλιστικών κέντρων. Παράλληλα με αυτό, υπάρχουν συνθήκες που ευνοούν μικρά τοπικά κέντρα στο να συμβαδίσουν με το πνεύμα των σημερινών τάσεων, όπως και παραδοσιακές θεραπευτικές πρακτικές.

Σύμφωνα με τον Γκέκα (2005), η Ελλάδα φαίνεται να μην ξεφεύγει από τα πρότυπα του μαζικού τουρισμού που αξιοποιούν μέρος μόνο των ιστορικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών πλεονεκτημάτων της, περιορίζοντας την τουριστική πολιτική στο δόγμα “ήλιος - θάλασσα”. Η συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ υπολογίζεται στο 14,3%. Σύμφωνα με υπολογισμούς διεθνών οργανισμών (WTTC 2004) αναμένεται η αύξηση της ζήτησης του Ελληνικού τουρισμού την περίοδο 2004-2014, να φθάσει κατά μέσο όρο στο 4,5% ετησίως. Με αυτές τις προοπτικές ο τουρισμός το 2014 θα καλύπτει το 15,7% του ΑΕΠ.

Ο κλάδος όμως του τουρισμού παίζει πολύ σημαντικό ρόλο και στο επίπεδο της απασχόλησης. Το 2004, 1 σε κάθε 6,1 θέσεις απασχόλησης ανήκε στον τουρισμό ή 16,5% του συνόλου της απασχόλησης. Το ποσοστό αυτό αναμένεται να ανέλθει το 2014 στο 19,6% του συνόλου της απασχόλησης ή 1 στις 5,1 θέσεις απασχόλησης θα ανήκει στον τουρισμό (Γκέκας 2005).

Κατά τους Gilbert και Van De Weerd (1991) οι φυσικοί τρόποι θεραπείας κερδίζουν συνεχώς έδαφος με τα νέα δεδομένα στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου, δηλαδή την επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το άγχος της καθημερινής ζωής, το κάπνισμα, κλπ. Επιστημονικά έχει αποδειχθεί ότι τα προϊόντα του τουρισμού υγείας αποτελούν προάσπιση για καλή υγεία, αλλά συμβάλλουν επίσης σημαντικά και στην προληπτική ιατρική.

Οι σύγχρονοι καταναλωτές διαπιστώνεται ότι παρουσιάζουν την τάση υιοθέτησης υγιεινού τρόπου διακοπών και ψυχαγωγίας. Συγκεκριμένα, μεταξύ του 1998 και 2001, σχεδόν 25 εκατομμύρια άτομα στην Αμερική ενώ βρίσκονταν σε διακοπές αναζητούσαν τη σωματική άσκηση και πήγαιναν σε γυμναστήριο για την καταπολέμηση της παχυσαρκίας (Ross 2001). Εκτιμάται

ότι υπάρχουν 12.100 λουτροπόλεις σε όλες τις ΗΠΑ και 2.100 στον Καναδά (www.experienceispa.com).

Με μια άλλη μελέτη που διεξήχθη από το Ινστιτούτο Tzu Chi του Καναδά διαπιστώθηκε ότι οι επιστροφές από ασφαλιστικές εταιρείες για εναλλακτικές ιατρικές θεραπείες αυξήθηκαν από λιγότερο 50 εκατομμύρια δολάρια το 1989 σε πάνω από 250 εκατομμύρια δολάρια το 2000 (Organization and Management of Health Systems and Services Program 2002).

Ένα άλλο στοιχείο που συμβάλλει στην αύξηση του τουρισμού υγείας είναι το γεγονός ότι οι σημερινοί καταναλωτές έχουν ταξιδέψει αρκετά. Ως αποτέλεσμα αναζητούν κάτι νέο και διαφορετικό σε μία εμπειρία διακοπών. Συχνά θέλουν κάτι εκπαιδευτικό ή βιωματικής σημασίας, πολλές πτυχές του τουρισμού υγείας και ευεξίας πληρούν τις απαιτήσεις αυτές (CTC 2001).

Ένας λόγος για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας μπορεί να βρεθεί στην παράδοση των διαφόρων εθνικών συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης. Εξάλλου, σύμφωνα με τον Ross (2001), το κόστος είναι ένας παράγοντας προτίμησης του τουρισμού υγείας. Προώθηση του χαμηλού κόστους μιας χώρας ή/και η υψηλή ποιότητα υγειονομικής περίθαλψης και ιατρικών καινοτομιών έχει αποδειχθεί πολύ αποτελεσματική για την προσέλκυση επισκεπτών. Για παράδειγμα, στον Καναδά και τη Βρετανία, μεγάλες λίστες αναμονής για ιατρική περίθαλψη ώθησαν τους πολίτες να εγκαταλείψουν τις αντίστοιχες χώρες τους και να αναζητήσουν ιατρική περίθαλψη σε άλλες χώρες. Ένα τοις εκατό του συνόλου των διεθνών επισκεπτών στις Ηνωμένες Πολιτείες πήγε εκεί για ιατρική θεραπεία, δηλαδή περίπου 247.000 άνθρωποι. Ενώ, η Κόστα Ρίκα, αυτό το μικρό έθνος της Κεντρικής Αμερικής προσελκύει ετησίως 150.000 "Τουρίστες υγείας".

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική (CTC 2004) για τα ιαματικά λουτρά αποδεικνύεται ότι όλες οι εποχές του χρόνου είναι ευνοϊκές για αποδράσεις υγείας και ευεξίας. Επισκέπτες έρχονται στα τουριστικά θερμαλιστικά κέντρα όλη τη διάρκεια του χρόνου, κάτι που αποτελεί βασικό στοιχείο της αγοράς και επιβεβαιώνει ότι η "βιομηχανία του τουρισμού υγείας" αποτελεί ιδανικό προϊόν τουρισμού τεσσάρων εποχών. Οι επισκέπτες ήταν πρόθυμοι να κάνουν κράτηση για διαμονή και τη διάρκεια της εποχής που

θεωρούνταν “νεκρή”, συμβάλλοντας σημαντικά στο να καταστεί η “βιομηχανία υγείας” διαθέσιμη οποιαδήποτε στιγμή του έτους.

Στον Καναδά, κατά τους de la Barre κ.α. (2005), οι επισκέπτες θερμαλιστικών κέντρων είναι κυρίως μεσήλικες γυναίκες, με σχετικά υψηλά εισοδήματα. Συγκεκριμένα, το 75% έχουν ετήσιο εισόδημα άνω των 50.000 δολαρίων. Τείνουν να έχουν καλό μορφωτικό επίπεδο, με σχεδόν το ήμισυ από αυτούς να κατέχουν πτυχίο πανεπιστημίου. Οι υπαίθριες δραστηριότητες που αναφέρονται ως ένας από τους λόγους επίσκεψης στα ιαματικά λουτρά δε διακρίνονται από υπερβολική ένταση και δράση. Επιδίωξη των επισκεπτών είναι μια πιο ήπια και χαλαρωτική εμπειρία, περισσότερο “καταπραϋντική” και σύμφωνη με το ύφος του εν λόγω τουρισμού. Ενώ, ένα άλλο άκρως ενθαρρυντικό χαρακτηριστικό του τομέα για τη δυνητική αγορά, που προέκυψε από την έρευνα, είναι η πολύ μεγάλη προθυμία που παρουσίασε μεγάλο ποσοστό επισκεπτών (περισσότεροι από 60%) να ταξιδέψουν παντού, ώστε να επισκεφθούν ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα. Αποδείχθηκε ότι αυτά που επιθυμούν κατά μέσο όρο οι επισκέπτες να αποκομίσουν από μια τέτοια επίσκεψη στα ιαματικά λουτρά είναι τα εξής:

1. Να αποβάλλουν το άγχος.
2. Να είναι ασφαλείς, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους.
3. Να επιδίδονται σε ξεκούραση και χαλάρωση.

Ενώ οι βασικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν οι ερωτώμενοι ήταν οι ακόλουθες:

1. Επίσκεψη στα φυσικά αξιοθέατα (ποσοστό 58%).
2. Περπάτημα ή πεζοπορία (ποσοστό 23%).
3. Ενημέρωση για τον τοπικό πολιτισμό (ποσοστό 23%).
4. Παρατήρηση της άγριας πανίδας (ποσοστό 17%).

Η Διεθνής Ένωση Θερμαλιστικών Κέντρων/Spa (The Hartman Group 2002) εντόπισε ορισμένες τάσεις που είναι σημαντικό να αναφερθούν:

1. Οι επισκέπτες οραματίζονται την εμπειρία της επίσκεψης σε ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα/spa ως προαπαιτούμενο για τη διατήρηση της υγείας τους. Αυτή είναι μια αλλαγή από την προηγούμενη νοοτροπία, η οποία

πρότεινε ότι τα ιαματικά λουτρά ήταν όλα για περιποίηση. Οι επισκέπτες των ιαματικών λουτρών είναι ενημερωμένοι, ξέρουν τι θέλουν και απαιτούν βελτίωση της ποιότητας και της συνέπειας των προϊόντων και υπηρεσιών που λαμβάνουν. Καλή εξυπηρέτηση και καλή μεταχείριση δεν είναι πλέον αρκετά. Ο επισκέπτης/καταναλωτής περιμένει ένα χαλαρό περιβάλλον με πλήρη προγράμματα θεραπείας spa που απευθύνονται κυρίως σε βελτίωση της υγείας και ευεξίας του. Η ποιότητα των υπηρεσιών έχει καθοριστικό αντίκτυπο στους επισκέπτες .

2. Στην προσπάθειά τους οι επισκέπτες να εξισορροπούν την εργασία με τον ελεύθερο χρόνο τους, αναζητούν στα ιαματικά λουτρά την ευελιξία με μικρότερες σε διάρκεια αλλά πιο συχνές επισκέψεις.
3. Υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις εν λόγω υπηρεσίες από τα ζευγάρια, κυρίως για μασάζ και υδροθεραπεία.
4. Η προσαρμογή των υπηρεσιών που προσφέρονται στα ιαματικά λουτρά και ιδίως με γνώμονα τη θεραπεία, είναι όλο και πιο σημαντικό να κλείνει προς την επιθυμία των επισκεπτών να αντιμετωπίζεται ειδικά και ατομικά.
5. Παρατηρείται στους επισκέπτες η τάση προς αναζήτηση τοπικών, παραδοσιακών προϊόντων.
6. Το ταχύτερα αναπτυσσόμενο τμήμα του κλάδου της φιλοξενίας ήταν τα ξενοδοχεία με ιαματικά λουτρά. Υπάρχουν ενδείξεις ότι οι ιαματικές πηγές με τα ξενοδοχεία θα γίνουν ένα ακόμη μεγαλύτερο κίνητρο των επισκεπτών που παίρνουν την απόφαση να ταξιδέψουν.

Οι τάσεις αυτές είναι ευοίωνες για τη συνεχή ανάπτυξη των ιαματικών λουτρών και της “τουριστικής βιομηχανίας” εν γένει.

Σύμφωνα με τους Bennett κ.α. (2004) στην Αυστραλία έγινε έρευνα με βάση τις πληροφορίες που παρουσιάζονταν σε διαφημιστικό υλικό 49 οργανωμένων θερμολιστικών κέντρων. Σε ποσοστό πάνω από 40% παρατηρήθηκε προσανατολισμός των εν λόγω επιχειρήσεων προς την οργάνωση της προσβασιμότητας των επισκεπτών με τον προγραμματισμό δρομολογίων μετακίνησης. Η διαθεσιμότητα των εξατομικευμένων προγραμμάτων σε περισσότερα από το ήμισυ των θερέτρων δείχνει να

εστιάζονται στο άτομο. Στο φυσικό περιβάλλον δε δινόταν μεγάλη έμφαση, καθώς μόνο το ένα τρίτο έκανε λόγο για τον περιβάλλοντα φυσικό χώρο και ανέφερε την πεζοπορία ως τη μόνη προτεινόμενη εξωτερική δραστηριότητα. Διαλέξεις/εργαστήρια προσφέρονταν σχεδόν από το 75% των θερμαλιστικών κέντρων και συνεδριακές εγκαταστάσεις στο 30%. Ένα σημαντικό ποσοστό θερμαλιστικών κέντρων (σχεδόν 40%) όριζε παραμονή για τους φιλοξενούμενους με συγκεκριμένη ελάχιστη χρονική διάρκεια. Μια λογική εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι εφόσον οι συμμετέχοντες επιζητούσαν να απολαύσουν πραγματικά οφέλη για την υγεία τους, τότε θα ήταν απαραίτητη μια διαμονή ορισμένου χρόνου. Από τους φορείς εκμετάλλευσης η άποψη της υποχρεωτικής ελάχιστης παραμονής θεωρούταν ως ευκαιρία να αντληθούν πρόσθετα έσοδα. Ωστόσο, οι ταξιδιώτες προσδοκούσαν ευελιξία στη διάρκεια διαμονής τους. Συγκεκριμένα, το υπόλοιπο 60% είχε αρνητική στάση ως προς την ελάχιστη παραμονή προκειμένου να μην περιοριζόταν η ελευθερία επιλογής των επισκεπτών. Οι έντονες διακυμάνσεις ήταν εμφανείς στις τιμές που χρέωναν. Ο καθορισμός των τιμών βασιζόταν συνήθως στη διαμονή, τα γεύματα (πρωινό, τουλάχιστον) και τις προσφερόμενες δραστηριότητες. Όπως καθοριζόταν από τη συχνότητα εμφάνισης στο διαφημιστικό υλικό, η διατροφή ήταν ένα σημαντικό στοιχείο για τους υποψήφιους πελάτες. Δεδομένου ότι η χορτοφαγία εξακολουθεί να θεωρείται ως εναλλακτική επιλογή και συνήθεια λίγων ανθρώπων σε σχέση με την πλειοψηφία, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι σχεδόν το ήμισυ των θερμαλιστικών κέντρων πρόσφεραν μόνο κουζίνα για χορτοφάγους. Πιθανώς, οι επισκέπτες να ανέμεναν από τέτοια κέντρα αντίστοιχο διατροφικό πρόγραμμα δεδομένου ότι είναι αντιληπτό ως πιο υγιεινό.

Το μάρκετινγκ των υπηρεσιών της σύγχρονης οργανωμένης “βιομηχανίας του τουρισμού” προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις συμπεριέλαβε στο πλαίσιο της βασικής στρατηγικής του υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας. Σύμφωνα με μελέτη της American Society for Quality Control αποκομίστηκαν τα παρακάτω αποτελέσματα για το τι προσδοκούν οι επισκέπτες/καταναλωτές από έναν οργανισμό παροχής υπηρεσιών: σωστή συμπεριφορά (65%), ικανοποίηση των αναγκών τους από τις παρεχόμενες

υπηρεσίες (15%), γρήγορη εξυπηρέτηση (11%) και τιμή προϊόντος (9%) (Σπανός 1997).

Το επίπεδο ικανοποίησης του επισκέπτη αυξάνεται, επίσης, με την επιτυχή διαπροσωπική σχέση που το προσωπικό της επιχείρησης, με το οποίο θα έρθει σε επαφή, θα καταφέρει να αναπτύξει μαζί του (Bitner et al. 1997 · Bitner 1990 · Kellogg et al. 1997 · Youngdahl and Kellogg 1997 · Kelley et al. 1992). Οι σημερινοί επισκέπτες εμπλέκονται όλο και περισσότερο στη διαδικασία αυτή. Εξαιτίας των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που διακρίνουν το τουριστικό προϊόν, η εμπιστοσύνη των επισκεπτών στο φορέα παροχής υπηρεσιών παίζει καθοριστικό ρόλο στην αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται (Bouncken 2000 · Sydow 1998 · Sako 1998 · Ripperger 1998). Η προσωπική επαφή (λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία) μεταξύ των υπαλλήλων της επιχείρησης και των επισκεπτών είναι σημαντική (Czepiel 1990 · Gummenson 1995 · Allwood 1995 · Echeverri 2000). Θεωρείται ότι η επικοινωνία με φυσικό και ευχάριστο τρόπο από πλευράς του προσωπικού της επιχείρησης έχει θετική επίπτωση στις αντιλήψεις του επισκέπτη για την ποιότητα των υπηρεσιών (Price et al. 1995 · Lemmick & Mattson 1997 · Chandon et al. 1997).

Η συμπεριφορά, επίσης, του κάθε μέλους μιας ομάδας/παρέας επισκεπτών/καταναλωτών επιδρά στην ικανοποίηση ή τη δυσαρέσκεια, από την εμπειρία μιας υπηρεσίας (Martin 1996) κυρίως μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ τους (Grove and Fisk 1997 · Harris et al. 1994) και στην πρόθεση για επόμενη αγορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας (Harris 1997). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι διακοπές, που εμπεριέχουν έντονα το στοιχείο της περιπέτειας (Price et al. 1995). Συγκεκριμένα, οι Hoffman και Bateson (1997) ανέφεραν ότι η ανάρμοστη συμπεριφορά και η διατύπωση αρνητικών σχολίων από κάποια μέλη της ομάδας πελατών μπορεί να επηρεάσει τις αντιλήψεις και των υπολοίπων μελών. Οι ομάδες πελατών, ωστόσο, μπορούν να ενισχύσουν θετικά την αντίληψη για μια υπηρεσία μέσα από τη στόμα με στόμα διαφήμιση μεταξύ τους αλλά και σε άλλους πελάτες. Οι επιχειρήσεις που εξαπατούν επισκέπτες/καταναλωτές έχουν υποστεί κατά καιρούς αρνητικές συνέπειες, αφού ένας δυσαρεστημένος

επισκέπτης/καταναλωτής διώχνει πολλούς περισσότερους από αυτούς που θα φέρει ένας ευχαριστημένος (Parker and Ward 2000 · Harris et al. 1999 · Adelman et al. 1994).

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με έρευνα της Boleti (2006), από την πλευρά της προσφοράς, παρατηρείται μια υστέρηση στην ανάπτυξη των κέντρων υδροθεραπείας. Δεν υπήρξε κανενός είδους εκσυγχρονισμός σε υποδομές και στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό. Στις περιπτώσεις όπου τη διαχείριση των ιαματικών πηγών έχουν αναλάβει οι δημοτικές επιχειρήσεις με ενεργό και ικανό προσωπικό, όπως αυτές του Λαγκαδά, Σιδηροκάστρου, Σμοκόβου, της Αριδαίας, κλπ., η εικόνα είναι εντυπωσιακά καλύτερη. Σε άλλες χώρες, όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Ελβετία, το επίπεδο ανάπτυξης είναι διαφορετικό, καθώς και η προσφορά και η ζήτηση. Η ζήτηση για θερμικές υπηρεσίες παραμένει υψηλή από καταναλωτές όλων των επιπέδων εισοδήματος και διευρύνθηκε επιπλέον και στις ηλικιακές ομάδες.

Τέλος, αποτελέσματα έρευνας των Σίσκου κ.α. (2006) που πραγματοποιήθηκε στο ιαματικό κέντρο Λουτρακίου και στο υδροθεραπευτήριο του Λαγκαδά, έδειξαν ότι οι χρήστες των ιαματικών κέντρων ήταν εξαιρετικά ικανοποιημένοι τόσο συνολικά από την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών όσο και από το κάθε κριτήριο χωριστά, με μόνη εξαίρεση τις τιμές. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω χρήστες εμφανίζονταν μη απαιτητικοί. Η ποιότητα των θεραπευτικών προγραμμάτων δεν ήταν σημαντική διάσταση για τους χρήστες, αν και τους ικανοποιούσε αρκετά. Το ίδιο ακριβώς ίσχυε και για την ικανοποιητική κάλυψη των αναγκών των χρηστών από πλευράς εγκαταστάσεων. Αντίθετα, υψηλή σημαντικότητα συγκέντρωσε το στοιχείο για τα ικανοποιητικά θεραπευτικά αποτελέσματα, στοιχείο που είναι απόλυτα λογικό, εφόσον ο πρωταρχικός και βασικός λόγος για επίσκεψη σε υδροθεραπευτήριο είναι η βελτίωση της υγείας. Η τάση αυτή αποκαλύπτει ότι η υδροθεραπεία συμβάλλει στη βελτίωση της υγείας των χρηστών, σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι ίδιοι δήλωναν σχεδόν απόλυτα ικανοποιημένοι. Το προσωπικό αποτέλεσε το πιο σημαντικό κριτήριο για τους χρήστες ιαματικών πηγών και ήταν αυτό που τους ικανοποίησε περισσότερο. Οι τιμές αποτέλεσαν τη διάσταση που συγκέντρωσε τα χαμηλότερα ποσοστά

σημαντικότητας και ικανοποίησης και επομένως το αδύνατο σημείο των ιαματικών προορισμών. Επίσης, οι τιμές στα ξενοδοχεία αλλά και οι τιμές στα φαγητά και στα ποτά δεν ικανοποίησαν ιδιαίτερα τους χρήστες. Όσον αφορά στην ικανοποίηση των χρηστών από το κόστος των θεραπευτικών προγραμμάτων, οι χρήστες θεώρησαν λογικό το εν λόγω κόστος. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς αποκαλύπτει ότι η τιμολογιακή πολιτική που ακολουθούν τα συγκεκριμένα υδροθεραπευτήρια είναι σύμφωνη με τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΕΞΙΑΣ - ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΣ

2.1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία περιγράφει την ανθρώπινη συμπεριφορά, τη χρήση μέσων και την αλληλεπίδραση με άλλες οικονομίες και περιβάλλοντα. Εμπλέκει τη φυσική κίνηση των τουριστών με τοποθεσίες διαφορετικές από τους τόπους διαμονής τους. Είναι ταξίδι για λόγους κυρίως ψυχαγωγικούς. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού καθορίζει τους τουρίστες ως ανθρώπους που ταξιδεύουν έξω από το συνηθισμένο περιβάλλον τους για όχι περισσότερο από ένα διαδοχικό έτος για αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους, για την επιχείρησή τους και άλλους λόγους σχετικούς με την άσκηση μιας δραστηριότητας. Είναι ζωτικής σημασίας για πολλές χώρες, λόγω του εισοδήματος που παράγεται από την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών από τους τουρίστες, τους φόρους που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις και λόγω της απασχόλησης που παρέχεται από τις “βιομηχανίες υπηρεσιών” που συνδέονται με τον τουρισμό.

Τελευταία, παρατηρείται η διάθεση να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην ποιότητα των μορφών τουρισμού, συμπεριλαμβανομένης και την περιβαλλοντική διάσταση. Οι καταναλωτές άρχισαν να είναι σε αναζήτηση για μεγαλύτερη ποικιλία προϊόντων πέρα από τον παραδοσιακό τύπο (ήλιος-θάλασσα-άμμος) των καλοκαιρινών δραστηριοτήτων, δηλαδή αναζητούν εκδρομές σε χώρους με παραδοσιακό τρόπο ζωής των τοπικών κοινοτήτων, φυσικά περιβάλλοντα, κλπ. Η διάρκεια διαμονής ανά ταξίδι μειώθηκε κατά τα χρόνια, καθώς οι άνθρωποι άρχισαν να επιλέγουν πολλαπλά, σύντομα διαλείμματα και όχι ένα και μεγάλο. Οι προσδοκίες για υψηλή ποιότητα και διαφοροποίηση, καθώς και το ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος έχουν καταστεί νέοι παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση των καταναλωτών (Lickorish and Jenkins 1997).

Όλα οδηγούν στην άνοδο των εναλλακτικών τουριστικών μορφών. Ο επισκέπτης/καταναλωτής από το ταξίδι και τη διαμονή του, επιδιώκει ευεξία,

να κερδίσει κάποια ανακούφιση από τυχόν πόνο ή ενόχληση που μπορεί να έχει, καθώς και να απαλλαγεί από το άγχος του. Σε γενικές γραμμές, βασικό κίνητρο είναι η διατήρηση ή η προαγωγή της υγείας (Economic Planning Group 2003). Η βιομηχανία του τουρισμού υγείας και ευεξίας αποτελεί ένα ιδανικό δυναμικό τουριστικό προϊόν.

Οι εν λόγω μορφές τουρισμού σχετίζονται άμεσα και με το περιβάλλον. Πριν μερικά χρόνια οι μελετητές του τουριστικού φαινομένου ήταν υποχρεωμένοι να αποδείξουν ότι υπάρχουν δεσμοί ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον. Σήμερα, ύστερα από τη Διακήρυξη της Μαννίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό (1980), τη Διάσκεψή του Ρίο για το Περιβάλλον (1992), την Agenda 21, που ενσωματώθηκε στη “Συνθήκη του Μάαστριχτ” και πρόσφατα τον “Παγκόσμιο Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό” (1999), όπου σε όλα αυτά τα κείμενα, τα οποία δεσμεύουν και την Ελλάδα, θεσπίζονται οι αρχές της “βιώσιμης ανάπτυξης” και ταυτόχρονα η υποχρέωση της παγκόσμιας κοινότητας που εμπλέκεται με την τουριστική ανάπτυξη να προστατεύει το περιβάλλον, οι ασχολούμενοι με τον τουρισμό πολιτικοί και επιχειρηματίες του κλάδου αναγνωρίζουν ότι μια υγιής τουριστική βιομηχανία εξαρτάται από ένα υγιές περιβάλλον και συζητούν για τουριστική ανάπτυξη, που προωθεί μορφές “περιβαλλοντικά συνετού τουρισμού”. Έτσι κυβερνήσεις και επιχειρηματίες, προωθούν την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού ή εναλλακτικών, συμβατών με το περιβάλλον, όπως είναι ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός, ο αθλητικός, ο οικολογικός, ο τουρισμός υγείας και ευεξίας και άλλες μορφές σε μια προσπάθεια να αμβλύνουν τις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, να διευρύνουν την τουριστική περίοδο και να δημιουργήσουν νέα τουριστικά προϊόντα, που ανταποκρίνονται στην τουριστική ζήτηση και επηρεάζονται λιγότερο από τις διεθνείς συγκυρίες (Λογοθέτης 2001).

2.2 Τουρισμός υγείας και ευεξίας – Θερμαλισμός

Το τουριστικό προϊόν, όπως προσφέρεται σήμερα, αντιμετωπίζει έντονο διεθνή ανταγωνισμό και χρειάζεται ανανέωση και διαφοροποίηση. Για το λόγο αυτό, όπως προαναφέρθηκε στην παραπάνω ενότητα, αναπτύχθηκαν ειδικές

μορφές τουρισμού που συνέβαλαν στη διαφοροποίηση της τουριστικής αγοράς. Έτσι, μία από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι και ο τουρισμός υγείας και ευεξίας.

Ο εναλλακτικός τουρισμός προσφέρει έσοδα στα μέλη της τοπικής κοινότητας για τη χώρα υποδοχής, συμβάλλει στην αποφυγή διαρροής των τουριστικών εσόδων έξω από τη χώρα, βοηθάει στη διατήρηση των ντόπιων ηθών, εθίμων και παραδόσεων και είναι ιδανικός για τους ταξιδιώτες που θέλουν μια πιο στενή επαφή με το φυσικό περιβάλλον.

Σε έρευνά της η Καναδική Επιτροπή Τουρισμού (CTC 2004) υποστηρίζει την ιδέα ότι ο τουρισμός υγείας και ευεξίας είναι δύο διαφορετικά προϊόντα. Στον τουρισμό υγείας το κίνητρο των τουριστών για την πραγματοποίηση του ταξιδιού τους είναι η επιθυμία να βελτιώσουν την υγεία τους. Από την άλλη πλευρά, στον τουρισμό ευεξίας οι τουρίστες, οι οποίοι είναι γενικά υγιείς, το κίνητρό τους για την πραγματοποίηση ταξιδιού είναι η επιθυμία πρόληψης της καλής κατάστασης της υγείας τους και μιας αίσθησης ευεξίας.

Αν και δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός για τον τουρισμό υγείας, θα μπορούσε, σε γενικές γραμμές, να οριστεί ως ο τρόπος ψυχαγωγίας κατά τον οποίο οι άνθρωποι ταξιδεύουν από τον τόπο κατοικίας τους σε έναν άλλο τόπο για λόγους υγείας, σωματικής και ψυχικής (Ross 2001). Τέτοιο είδος τουρισμού οφείλεται σε αρκετούς δημογραφικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες (Handszuh and Watres 1997 · Ross 2001). Είναι η μορφή τουρισμού που υφίσταται τις λιγότερες αρνητικές επιδράσεις από τυχόν δυσμενείς συγκυρίες και μπορεί να δώσει δωδεκάμηνη τουριστική περίοδο, με σημαντικά οικονομικά αποτελέσματα. Με άλλα λόγια, διευρύνεται η τουριστική περίοδος, αφού προσελκύνονται τουρίστες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, σε αντίθεση με άλλες μορφές τουρισμού που λειτουργούν κυρίως τους θερινούς μήνες. Κάτι τέτοιο είναι ένα σημαντικότερο επενδυτικό πλεονέκτημα.

Ο τουρισμός υγείας, αποτελεί μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού που συμβάλλει στην πρόληψη, αποκατάσταση της υγείας, ξεκούραση, ομορφιά, δηλαδή ταυτόχρονη ανάγκη για διακοπές και θεραπεία μαζί σε ένα πρότυπο περιβάλλον. Πολλές περιοχές σε κέντρα τουρισμού υγείας μπορούν κάλλιστα να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν για παράδειγμα σε κέντρα θεραπείας

(θαλασσοθεραπεία, κλιματοθεραπεία, κλπ) που να είναι και κέντρα αναψυχής και ηρεμίας για όλες τις ηλικίες.

Αρχικά, ο τουρισμός υγείας απευθυνόταν κυρίως σε άτομα που είχαν ανάγκη να κάνουν χρήση των υδάτων των ιαματικών πηγών, προκειμένου να ευεργετηθούν από τις ιαματικές τους ιδιότητες και να θεραπεύσουν διάφορες παθήσεις. Συνεπώς, πρώτιστος σκοπός, του ταξιδιού ήταν η θεραπεία και για το λόγο αυτό οι ηλικίες στις οποίες απευθυνόταν αυτή η μορφή τουρισμού ήταν η μέση και η τρίτη ηλικία.

Με την πάροδο του χρόνου, όμως, ο τουρισμός υγείας εξελίχθηκε σε σύγχρονο τύπο τουρισμού (τουρισμός υγείας και ευεξίας) με μεγαλύτερη εξειδίκευση και επέκταση δραστηριοτήτων και με τη χρήση νέων τεχνολογιών, που προστέθηκαν στα παραδοσιακά ιαματικά λουτρά. Έτσι, ο τουρισμός υγείας χαρακτηρίζεται από διαμονή σε τόπο εκτός μόνιμης κατοικίας, σε περιβάλλον διακοπών, και από επιδίωξη της καλής κατάστασης της υγείας ως πρωταρχικού κινήτρου.

Ο τουρισμός υγείας είναι μία από τις αρχαιότερες μορφές τουρισμού, συμπεριλαμβάνει τα οφέλη από φυσικές πηγές, θεραπείες με νερό, ιαματικά λουτρά και λασπόλουτρα, γνωστά από παλαιότερα μέχρι σήμερα. Στο ήδη υπάρχον είδος τουρισμού, στη θεραπεία με ιαματικό νερό, έχει πρόσφατα προστεθεί και η θεραπεία με θαλασσινό νερό, η θεραπεία ομορφιάς, το γυμναστήριο και οι θεραπείες καταπολέμησης του άγχους της καθημερινής ζωής. Ως εκ τούτου, προηγμένα ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα εξυπηρετούν μια ποικιλία δυνατοτήτων θεραπείας, η οποία έχει γίνει πολύ δημοφιλής (Lier and Taylor 1993 · Gartner 1996 · Lawton and Weaver 2001).

Όσον αφορά στον τουρισμό ευεξίας είναι η διαδικασία στην οποία ένα άτομο δρα και παίρνει αποφάσεις κατά τρόπο που να οδηγεί σε ένα υγιεινό τρόπο ζωής, ο οποίος με τη σειρά του επιδρά θετικά στις πολλαπλές διαστάσεις της ατομικής του ευημερίας (Finnicum and Zeiger 1996).

Φιλοσοφικά, η επιδίωξη της ευεξίας είχε τις ρίζες της στον ελληνικό πολιτισμό διότι η έννοια περιλαμβάνει το νου και το σώμα, βασική συνιστώσα στα προγράμματα φυσικής αγωγής του ελληνικού πολιτισμού τα οποία

αποτελούσαν συστηματικό μέρος της συνολικής εκπαίδευσης. Ο τουρισμός υγείας είναι ένα ιδανικό όχημα για την προώθηση της ευεξίας (Finnicum and Zeiger 1996).

Μέσα στα πλαίσια του τουρισμού υγείας εντάσσεται και ο Θερμαλισμός. Θερμαλισμός, σύμφωνα με τον Αγγελίδη (2007), είναι “το ευρύ πεδίο θεραπευτικών και προληπτικών για την υγεία εφαρμογών, που πραγματοποιούνται με τη χρήση φυσικών ιαματικών πόρων. Συγκεκριμένα, είναι ένα σύνολο οργανωμένων και αλληλοσυμπληρούμενων δράσεων με κυρίαρχο στοιχείο, τη χρήση των ιαματικών πόρων, με στόχο την πρόληψη ή/και διατήρηση, ή/και αποκατάσταση της σωματικής ή/και ψυχικής υγείας”.

Ως Θερμαλισμός σύμφωνα με την παραδοσιακή στενή άποψη, αναφέρεται η αναζήτηση θεραπείας των ανθρώπων σε ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα τα οποία κατά βάση χρησιμοποιούν ιαματικά νερά. Η επαναληπτική φύση της θεραπείας και οι πολλές ώρες μεταξύ των λούσεων, παρέχουν στον ασθενή ελεύθερο χρόνο για άλλες δραστηριότητες. Δεδομένου ότι οι λουτροπόλεις δημιουργήθηκαν προκειμένου να συνδυάζουν τη θεραπεία με την αναψυχή, καθιστούν τον ασθενή και τουρίστα, ταυτόχρονα.

Η ανάπτυξη του Θερμαλισμού χρειάζεται να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της κάθε περιοχής. Οι ελληνικές περιφέρειες στις οποίες υπάρχουν ιαματικές πηγές, θα πρέπει να θεσπίσουν πρότυπα ανάπτυξης του τουρισμού, τα οποία να βασίζονται στην εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών (Διδασκάλου 1999). Η επιτυχής αξιοποίηση των προοπτικών του τουρισμού, όσον αφορά στην τοπική ανάπτυξη, εξαρτάται από την ορθή διαχείρισή της, η οποία θα πρέπει να προχωρήσει, σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και να συμβάλει στην προώθηση της φυσικής, ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της κάθε περιοχής (Boleti 2006).

Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού βρίσκεται σε αμοιβαία εξάρτηση και αμοιβαίες συνθήκες με το περιβάλλον. Ο σύγχρονος ιαματικός τουρισμός είναι στραμμένος προς τη σημασία της διατήρησης και προστασίας του περιβάλλοντος, διότι αυτή είναι η βάση του.

2.2.1 Συμπεριφορά επισκέπτη/καταναλωτή

Το υψηλότερο επίπεδο αυτογνωσίας των επισκεπτών/καταναλωτών, η γνώση και η δυνατότητα επιλογής, η μείωση του κόστους ταξιδιού, η διάδοση πληροφόρησης καθώς και άλλοι παράγοντες, συνέβαλαν στην αύξηση των προσδοκιών των επισκεπτών/καταναλωτών του μεγάλου φάσματος διαφόρων τουριστικών προϊόντων. Ένας σημαντικός τρόπος αντιμετώπισης τέτοιων προσδοκιών από πλευράς των επιχειρήσεων είναι η παροχή επαγγελματικής προσοχής στην έννοια της ποιότητας των υπηρεσιών (Parasuraman et al. 1985 · Oliver 1993 · Stauss and Weinlich 1997).

Στο μάρκετινγκ της σύγχρονης οργανωμένης βιομηχανίας των προηγμένων χωρών χρησιμοποιείται ευρύτατα ο όρος “ποιότητα”, που αναφέρεται στην εκπλήρωση συγκεκριμένων απαιτήσεων, αναγκών και επιθυμιών των επισκεπτών/καταναλωτών με τον ορθολογικότερο και οικονομικότερο τρόπο. Ο όρος αυτός αναφέρεται τόσο στα υλικά προϊόντα όσο και στις υπηρεσίες. Ενδεικτικό του πολυδιάστατου της έννοιας “υπηρεσία” είναι το γεγονός ότι οι ακαδημαϊκοί, οι επαγγελματίες και οι πελάτες της προσδίδουν διαφορετικές έννοιες με αποτέλεσμα να δημιουργούνται παρανοήσεις και ασάφειες (Johns 1999).

Ο καταναλωτής αντιλαμβάνεται την ποιότητα ως διαφορά των προσδοκώμενων υπηρεσιών σε σύγκριση με το πραγματικό επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η αντιλαμβανόμενη ποιότητα είναι επίσης μια σύγκριση με προηγούμενες εμπειρίες του καταναλωτή αλλά και των προσωπικών του αξιών, είναι αναμφισβήτητα ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για την επιλογή συγκεκριμένων τουριστικών προορισμών (Ogorlec and Snoj 1998).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν περισσότερο την επιλογή του καταναλωτή, όσον αφορά στα θερμαλιστικά κέντρα υγείας είναι οι εξής: α) το περιβάλλον του προορισμού, β) ο τόπος και η πρόσβαση σε αυτόν, γ) τα προγράμματα και οι εγκαταστάσεις, δ) τα χαρακτηριστικά των επισκεπτών σε αυτόν τον προορισμό (π.χ. μέσος όρος ηλικίας των επισκεπτών). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παρουσία των βοηθητικών εγκαταστάσεων έχει πλέον σημαντικές επιπτώσεις για την προτίμηση ενός τουριστικού προορισμού, και

ως εκ τούτου είναι πολύ σημαντικά στοιχεία για τη μελλοντική ανάπτυξη των θερμαλιστικών κέντρων/spa (Meler et al. 1996 · Didaskalou and Nastos 2003). Οι θεραπευτικές εγκαταστάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο για αποκατάσταση της υγείας, αλλά και για αναζωογόνηση σώματος και πνεύματος.

Σχεδόν όλοι οι ορισμοί, που έχουν δοθεί κατά καιρούς για την ικανοποίηση των επισκεπτών βασίζονται στην αρχή της διαφοράς των αντιλήψεων και των προσδοκιών (Korte 1996). Οι Zeithamal και Bitner (1996) περιγράφουν την ικανοποίηση ως μια εκτεταμένη αξιολόγηση ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, που επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι αντιλήψεις για την ποιότητα υπηρεσιών, την ποιότητα του προϊόντος και την τιμή. Η ικανοποίηση, λοιπόν, αναφέρεται στην κρίση του καταναλωτή, που σχετίζεται με την αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών και η οποία οδηγεί σε ένα ευχάριστο και υψηλό επίπεδο συναισθηματικής πληρότητας. Ακραίες περιπτώσεις αυτής της κατάστασης είναι η συναισθηματική πληρότητα και το συναισθηματικό “κενό” (Oliver 1997 · Arnould et al. 2004).

Η “κατανάλωση της ευχαρίστησης” εκτιμάται ότι αποτελεί πλέον το σημαντικότερο σημείο εστίασης του ανθρώπινου ενδιαφέροντος. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια, όπως προαναφέρθηκε, έχουν ήδη διαπιστωθεί αρκετές αλλαγές που σηματοδοτούν μία νέα εποχή στον τουρισμό. Οι αλλαγές αυτές είναι αποτέλεσμα άλλων ευρύτερων αλλαγών που συμβαίνουν στην οικονομία, στους θεσμούς, στην τεχνολογία, στο περιβάλλον, στις αξίες που διαμορφώνουν τις επιλογές του καταναλωτή γενικότερα, και συνακόλουθα του τουρίστα. Παρατηρείται μία “κόπωση” σε μεγάλο αριθμό τουριστών από τα προϊόντα του μαζικού τουρισμού. Ο επισκέπτης/καταναλωτής γίνεται περισσότερο απαιτητικός, αναζητά νέα προϊόντα και η επιλογή του τόπου προορισμού είναι περισσότερο συνειδητή. Παρατηρείται ευαισθητοποίηση σε θέματα ποιότητας περιβάλλοντος, αποφυγή περιοχών με προβλήματα ρύπανσης, περιοχών υπέρ-εμπορευματοποιημένων, επιθυμώντας περισσότερο αυθεντικές εμπειρίες. Η μετάβαση έτσι, από ένα παθητικό μοντέλο τουρισμού όπου ο επισκέπτης/καταναλωτής γίνεται αντικείμενο περιποιήσεων, σε ένα νέο

μοντέλο όπου διεκδικεί ένα πιο ενεργό ρόλο κατά την παραμονή του και αφορά στην προσωπική του αναψυχή/ψυχαγωγία είναι γεγονός και ζητούμενο. Στην κατεύθυνση αυτή η εναλλακτική μορφή ιαματικός τουρισμός/θερμαλισμός ορίζεται ως “το αντίθετο του μαζικού τουρισμού”. Συγκροτείται από ποιοτικά στοιχεία, σχεδιάζεται τοπικά, ελέγχεται σε όλες του τις διαστάσεις, θέτει σε κίνηση πολλαπλές τοπικές δραστηριότητες, εμπεριέχει αξίες, αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες της περιοχής, τη φύση, την τοπική ιστορία και τον πολιτισμό (Αγγελίδης 2006).

2.3 Οικονομική προσέγγιση του τουρισμού υγείας και ευεξίας

Η βιωσιμότητα για τον τουρισμό, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης, προσεγγίζεται σαν μια προσπάθεια ολοκληρωμένης αντιμετώπισης και διαρκούς εξισορρόπησης όλων των επιμέρους στοιχείων που συνιστούν το αναπτυξιακό της σύστημα στο χώρο (Καλοκάρδου και Κραντονέλλης 2005).

Ο τουρισμός θεωρείται διεθνώς σημαντικός τομέας της Οικονομίας τόσο για τα συναλλαγματοφόρα οφέλη του όσο και για τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα. Αποτελεί σημαντική πηγή εισοδήματος και απασχόλησης. Επιπλέον, τα έσοδα από τον τουρισμό καλύπτουν το έλλειμμα στην ισορροπία του εμπορίου και επηρεάζουν ουσιαστικά την επίτευξη πλεονάσματος ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (Ogorlec and Snoj 1998). Ιδιαίτερα, για την Ελλάδα είναι αποφασιστικός παράγοντας διαμόρφωσης του Εθνικού Προϊόντος με καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της Εθνικής Οικονομίας.

Λόγω της σημασίας του στο οικονομικό επίπεδο, το θέμα αυτό αποκτά όλο και μεγαλύτερη προσοχή σε πολλούς κύκλους. Ωστόσο, με δεδομένη την έλλειψη των μητρώων και στοιχείων, ο αριθμός των τουριστών που ταξιδεύουν για λόγους υγείας είναι άγνωστος και υπάρχουν λίγες πληροφορίες για τον οικονομικό αντίκτυπο της εν λόγω δραστηριότητας στο ισοζύγιο πληρωμών των χωρών. Η μελέτη και κατανόηση αυτού του τομέα απαιτούν την προσοχή στην εξέλιξη αυτής της έννοιας και αγοράς (García-Altés 2005).

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και οι υψηλές απαιτήσεις, προσέλκυσαν σιγά-σιγά και το νεανικό κοινό που αντιμετώπισε τα ιαματικά λουτρά ως έναν τρόπο χαλάρωσης, αλλά και προληπτικής θεραπείας. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα, η λουτροθεραπεία παρουσιάζει μια έξαρση, κερδίζοντας συνεχώς έδαφος στον κλάδο των εναλλακτικών διακοπών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του ιαματικού τουρισμού, γνωστού και ως spa. Η συνεχής ζήτηση “άνοιξε” το δρόμο για έναν ιδιαίτερα κερδοφόρο κλάδο με τη δημιουργία θερμαλιστικών κέντρων που συνδυάζουν εκτός από υπηρεσίες υγείας και ψυχαγωγία. Ο τουρισμός υγείας εξελίσσεται με ραγδαίους ρυθμούς σε ολόκληρη την Ευρώπη, ενώ ο συνδυασμός και άλλων υπηρεσιών μαζί με τη λουτροθεραπεία καθιστά τον κλάδο όλο και πιο ελκυστικό για το ενδιαφερόμενο κοινό.

Τα απαιτούμενα έργα υποδομής για τους τόπους έλξης επισκεπτών καθ’ όλη σχεδόν τη διάρκεια του έτους θα πρέπει να είναι μεγάλης κλίμακας γιατί οι χώροι που θα προσφέρονται, προορίζονται εκτός της θεραπείας ιατρικών παθήσεων και για τη γενικότερη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και υγείας των επισκεπτών τους.

Η εμπειρία που έχει συσσωρευτεί στον κλάδο του τουρισμού σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες και αναβαθμιζόμενες υποδομές καθώς και τους κόμβους μετακίνησης (αεροδρόμια, οδικοί άξονες, κλπ) λειτουργούν ενισχυτικά. Τα παραπάνω μαζί με την ιδιομορφία που παρουσιάζουν αρκετές περιοχές της Ελλάδας, συνδυάζοντας δηλαδή βουνό, θάλασσα και θερμό κλίμα αποτελούν ευκαιρία αξιοποίησης και ανάδειξής τους σε αξιόλογα τουριστικά κέντρα υγείας για τουρισμό μακράς παραμονής, για όλες τις ηλικίες.

Οι μη καθιερωμένοι τουριστικοί προορισμοί παρόλα τα φυσικά πλεονεκτήματα που πιθανώς να διαθέτουν αποτελούν “νέους τουριστικούς τόπους” οι οποίοι θα πρέπει να διαθέτουν πολύ καλό εξοπλισμό για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν με επιτυχία τα ήδη καθιερωμένα κέντρα.

Τα οικονομικά οφέλη θα είναι σημαντικά για την τοπική κοινωνία με τη δημιουργία θερμαλιστικών κέντρων αφού θα υπάρξει τόνωση της οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

- εισροή περισσότερου συναλλάγματος, εφόσον θα υπάρχει τουρισμός μακράς παραμονής,
- νέες θέσεις απασχόλησης και τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας (γυμναστές, φυσιοθεραπευτές, ξενοδοχειακοί υπάλληλοι, κλπ),
- ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς (τράπεζες, καταστήματα, εστιατόρια, κλπ),
- ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων,
- βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα μεταφορών (αεροδρόμια, οδικές συνδέσεις, κλπ) και
- ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική υποδομή (ιατρική) υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των θεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων.

Οι συγκεκριμένες επενδύσεις θεωρούνται καινοτόμες και επιδοτούνται με υψηλά ποσοστά από τον νέο Αναπτυξιακό Νόμο (Πανταζόπουλος 2007).

Η αγορά του τουρισμού υγείας και ευεξίας αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται ικανοποιητικά και στο μέλλον. Δύο από τους λόγους αυτής της αύξησης υπολογίζεται ότι οφείλονται στην αυξανόμενη γήρανση του πληθυσμού και στο εργασιακό άγχος που “ανθεί” μεταξύ των ανθρώπων (Grell 1994 · Elliot and Johns 1993 · Tarlow and Muehsam 1992), ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, οπότε οι καταναλωτές βρίσκουν διέξοδο προς αυτήν την κατεύθυνση της πρόληψης και των εναλλακτικών πρακτικών, επιδιώκοντας πιο εξατομικευμένες ταξιδιωτικές εμπειρίες.

Ο τουρισμός είναι μια μεγάλη γεννήτρια εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης γυναικών, νέων, υψηλής ειδίκευσης και ανειδίκευτων ατόμων που βοηθούν στην προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης (World Tourism Organization 2002). Ο τουρισμός υγείας μπορεί να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να καθοριστεί μια αποτελεσματική στρατηγική μάρκετινγκ.

Έτσι, σαν βασικός σκοπός των αναπτυξιακών σχεδιασμών του τομέα του τουρισμού θα πρέπει να είναι η προσέλκυση επενδύσεων, ώστε να

αναπτυχθούν στην Ελλάδα σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας, όπως γίνεται με ταχείς ρυθμούς στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Τα κέντρα αυτά προσφέρονται για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών του τουριστικού προϊόντος και παρουσιάζουν τελευταία αυξημένη ζήτηση.

Ένα άλλο θέμα που θεωρείται πολύ σημαντικό, είναι ο τομέας της έρευνας αγοράς και ανάπτυξης των πωλήσεων του τουρισμού υγείας και ευεξίας. Ορισμένες χώρες έχουν προχωρήσει πολύ στο θέμα της έρευνας αγοράς και της διαφήμισης (όπως Αυστρία, Ελβετία, Γαλλία, κλπ) και προσφέρουν, σε συνεργασία με τις εθνικές τους αεροπορικές εταιρείες, “πακέτα διακοπών” για την ομορφιά και την καλή φυσική κατάσταση του σώματος στα θερμαλιστικά κέντρα τα οποία διαθέτουν συγκροτήματα ξενοδοχείων με θερμά λουτρά και όλη την υποδομή σε περιβάλλον ιδανικό για θεραπεία και ξεκούραση. Τα τουριστικά “πακέτα” διακινούνται από ειδικούς τουριστικούς πράκτορες σε διεθνή κλίμακα και απευθύνονται συνήθως σε πελατεία υψηλού εισοδηματικού επιπέδου. Τα “πακέτα διακοπών” με προορισμό αυτά τα κέντρα συνδυάζονται τις περισσότερες φορές και με προσφορά άλλων τουριστικών υπηρεσιών αναψυχής, αναζωογόνησης, αθλητικών δραστηριοτήτων (όπως σκι, ιστιοπλοΐα, ιππασία, τένις, κλπ) και πολιτιστικών δραστηριοτήτων υψηλής κοινωνικής ζωής (όπως κινηματογράφο, θέατρο, φεστιβάλ μουσικής, κλπ), γιατί απευθύνονται όχι μόνο σε ασθενείς αλλά και στους συνοδούς των ασθενών, καθώς και σε άλλους επισκέπτες, συνήθως ανωτέρου εισοδηματικού επιπέδου (www.tour.teithe.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ

3.1 Εισαγωγή

Εν γένει, οι ιαματικές πηγές έχουν τη δυνατότητα ώστε, με την αξιοποίησή τους, να εξελιχθούν σε κέντρα υποδοχής λουόμενων όλων των ηλικιών για θεραπεία, πρόληψη, αναζωογόνηση και αναψυχή, κατά το πρότυπο των μεγάλων Ευρωπαϊκών Κέντρων Τουρισμού Υγείας. Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στις ιαματικές πηγές και τις ιαματικές τους ιδιότητες, με αναλυτικότερη προσέγγιση στα ιαματικά λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας, τα οποία βρίσκονται στο Νομό Πέλλας.

3.2 Ιαματικές πηγές - Λουτρά

Ο όρος που χρησιμοποιείται έως σήμερα στην Ελλάδα για να περιγράψει τις παρεχόμενες υπηρεσίες, τις σχετικές με τα θερμομεταλλικά νερά είναι “λουτρά”. Πρόκειται, πλέον, για έναν όρο κοινής αποδοχής, καθώς σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να περιγράψει τη φύση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ο όρος που έχει αρχίσει να καθιερώνεται είναι “Κέντρο Υδροθεραπείας Ιαματικού Ύδατος” (Κοϊνάκη και Πλουμή 2007).

Σήμερα, επικρατεί γενικά ο όρος spa για τις θερμικές πηγές. Η ονομασία θεωρείται ότι προέρχεται ή από το όνομα της ομώνυμης πόλης του Βελγίου Σπα που βρίσκεται κοντά στη Λιέγη ή από τα αρχικά της λατινικής φράσης *sanitas per aqua* που σημαίνει υγεία από το νερό.

Τα ιαματικά λουτρά είναι φυσικά μέσα, που χρησιμοποιούνται για την εμβάπτιση όλου ή μέρους του σώματος, για θεραπευτικούς σκοπούς. Διακρίνονται σε “γενικά”, όταν εμβαπτίζεται ολόκληρο το σώμα και σε “τοπικά”, όταν στο λουτρό μπαίνει μέρος του σώματος. Τα τοπικά διακρίνονται σε ποδόλουτρα, βραχιονόλουτρα, χειρόλουτρα, και εδρόλουτρα ή εγκαθίσματα. Η θερμοκρασία των λουτρών, ανάλογα με την περίπτωση, ποικίλει από 0-5 βαθμούς μέχρι και 37-42 βαθμούς Κελσίου. Η διάρκεια του

λουτρού είναι 20-30 λεπτά της ώρας. Πολλές φορές όμως και ανάλογα με την περίπτωση, η διάρκεια αυτή μπορεί να είναι μικρότερη ή μεγαλύτερη.

Τα αιθέρια έλαια (τα πραγματικά αιθέρια έλαια, τα δυνάμενα να αποδώσουν δραστικά συστατικά) τον τελευταίο καιρό αποτελούν συστατικά των ιαματικών λουτρών. Έχουν διαχωριστεί από τους επιστήμονες ερευνητές σε διάφορες ομάδες, ανάλογα με τη βοήθεια που, γενικά, μπορούν να προσφέρουν. Η ύπαρξή τους μέσα στο λουτρό μπορεί, χωρίς να χρειασθεί να υποκαταστήσει κάποιο τοπικό φάρμακο, να προσφέρει θετική βοήθεια, σε όλες ανεξαρτήτως τις περιπτώσεις όπως: έντονος πόνος, δερματοπάθειες, αρθροπάθειες, αυχενικά σύνδρομα, αιμορροΐδες, φλεγμονές και κυρίως ασθένειες των νεύρων (lag-periv.tripod.com)

Σύμφωνα με Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας & Δημόσιων Έργων (ΦΕΚ 1067 / Β / 3.12.97):

Οι εγκαταστάσεις αξιοποίησης ιαματικών πηγών (Κ.Υ.Ι.Υ) είναι εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, οι οποίες:

1. Διαθέτουν δυνατότητα χρήσης ιδιόκτητου ή όχι Φυσικού Ιαματικού Πόρου, δηλαδή ιαματικής πηγής, ιαματικού τόπου, ιαματικών πηλοειδών, ιαματικών συντελεστών, όπως οι τελευταίοι ορίζονται στο Β.Δ.23/4-3/5/1923.
2. Προσφέρουν υπηρεσίες ειδικής θεραπευτικής και προληπτικής αγωγής, και συναφών ευεργετημάτων, τα οποία προκύπτουν από τη χρήση του ιαματικού ρευστού.
3. Αξιοποιούν προϊόντα ιαματικών πόρων και συντελεστών, όπως το ιαματικό ρευστό και τα υποπροϊόντα του, το κλίμα, την τοποθεσία, το ύψος και τη θάλασσα.
4. Εξασφαλίζουν την ικανοποιητική (με την έννοια της αειφορίας) εκμετάλλευση του φυσικού ιαματικού πόρου και την εναρμονισμένη συνύπαρξη των κτιριακών εγκαταστάσεων με το φυσικό περιβάλλον των περιοχών όπου δημιουργούνται (εικόνα 3.2.1).

Εικόνα 3.2.1: Ιαματικά λουτρά

Πηγή: www.panoramio.com

Σύμφωνα με την ίδια υπουργική απόφαση οι εν λόγω εγκαταστάσεις, (εικόνα 3.2.2), χρειάζεται να καλύπτουν τις ανάγκες των ακόλουθων κατηγοριών των ενδιαφερομένων:

1. Λουόμενοι με παθήσεις στις οποίες ενδείκνυται η χρησιμοποίηση των ιαματικών υδάτων (λουτροθεραπεία, ποσιθεραπεία και εισπνοθεραπεία).
2. Λουόμενοι προληπτικής υδροθεραπείας.
3. Επισκέπτες (χρήστες), που ενδιαφέρονται για εξωιατρικές δραστηριότητες (περιποίηση σώματος, προσώπου, κλπ), η προσφορά των οποίων βασίζεται στο συγκριτικό πλεονέκτημα της παράλληλης ύπαρξης του ιαματικού ρευστού σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους και προσαρμοσμένους στις απαιτήσεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής αντίληψης για την τουριστική υποδομή και ανωδομή.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τη Διδασκάλου (1999), με φυλλάδιο του ΕΟΤ και έντυπα του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας,

καθώς και με αποτελέσματα δειγματοληπτικής έρευνας της Σπάθης (2000), οι παρεχόμενες υπηρεσίες στις ελληνικές λουτροπόλεις είναι οι εξής:

- Ατομικοί λουτήρες - ατομικοί λουτήρες με υδρομασάζ
- Πισίνες - πισίνες με υδρομασάζ
- Δεξαμενή κινησιοθεραπείας
- Καταιονήσεις
- Σάουνα
- Ατμόλουτρα
- Θάλαμος ομαδικής εισπνοθεραπείας
- Θέσεις ατομικής εισπνοθεραπείας
- Θέσεις πηλοθεραπείας
- Θέσεις ποσιθεραπείας
- Γαλβανικά-φαραδικά-διαδυναμικά ρεύματα
- Υπεριώδεις-υπέρυθρες ακτίνες
- Υπέρηχοι
- Δινόλουτρο
- Παραφινόλουτρο
- Θερμά- ψυχρά επιθέματα
- Θέσεις χειρομασάζ
- Θέσεις ηλεκτρικού μασαζ
- Αίθουσα ατομικής γυμναστικής
- Αίθουσα ομαδικής γυμναστικής με όργανα.

Εικόνα 3.2.2: Χώρος λουτροθεραπείας

Πηγή: www.tour.teithe.gr

Άλλες δραστηριότητες, σύμφωνα με τη Διδασκάλου (1999), που είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνονται σε ένα σύγχρονο τουριστικό θέρετρο, κατά την άποψη αλλοδαπών μελετητών πάνω στο αντικείμενο, περιλαμβάνουν:

- Πολιτιστικές δραστηριότητες (κινηματογράφους, βιβλιοθήκες και αναγνωστήρια, κέντρα νεότητας, νυχτερινά κέντρα, καζίνο, κλπ).
- Αθλητικές εγκαταστάσεις (πισίνες, ιστιοπλοΐα, κωπηλασία, ιστιοσανίδα, ψάρεμα, γήπεδα αντισφαίρισης, καλαθοσφαίρισης, πετοσφαίρισης και γκολφ).
- Υπηρεσίες αισθητικής και χαλάρωσης.
- Οργανωμένο φυσικοθεραπευτήριο (κινησιοθεραπεία, μάλαξη-υδρομάλαξη, θεραπευτική γυμναστική, ηλεκτροθεραπεία, θερμοκρυοθεραπεία, κλπ).
- Εμπόριο, τεχνική υποδομή (υποδομή δικτύων ενέργειας και υποδομή τεχνικών έργων).
- Διοίκηση, τεχνικές υπηρεσίες, βοηθητικό προσωπικό.
- Ειδικές μονάδες περίθαλψης και επανένταξης.

Παράλληλα, υπάρχει ο νόμος 3498/2006 (ΦΕΚ Α' 230/24.10.2006) που αφορά στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού. Ο παρών νόμος εφαρμόζεται στις περιπτώσεις χρήσης ή άλλης αξιοποίησης ιαματικών φυσικών πόρων, καθώς και στα κέντρα θαλασσοθεραπείας και αναζωογόνησης (άρθρο 2). Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι χρησιμοποιούνται ή αξιοποιούνται στην περιοχή που εμφανίζονται με φυσική ανάβλυση ή άντληση με τεχνικό έργο. Οι πόροι αυτοί διατίθενται κατά προτεραιότητα για τις ανάγκες μονάδων ιαματικής θεραπείας και ακολούθως για τις ανάγκες κέντρων ιαματικού τουρισμού - θερμαλισμού και κέντρων θαλασσοθεραπείας ή αναζωογόνησης (άρθρο 3).

Υπάρχουν άφθονες θερμικές ιαματικές πηγές σε όλη την Ελλάδα. Μορφές υδροθεραπείας που εφαρμόζονται είναι:

1. Εσωτερική υδροθεραπεία που περιλαμβάνει πόσιμο θεραπεία και θεραπεία με εισπνοές.
2. Εξωτερική υδροθεραπεία (ιαματικά λουτρά, υδρομασάζ).

3. Θεραπεία με άργιλο.
4. Θαλασσοθεραπεία. Αυτή είναι μια μορφή υδροθεραπείας, χρησιμοποιώντας ζεστό νερό της θάλασσας (37° C) το οποίο περιέχει μεταλλικά στοιχεία και μικροοργανισμούς, θεωρείται δε ως η πλουσιότερη σε σύνθεση. Ο τρόπος, η διάρκεια και η συχνότητα της θεραπείας προσδιορίζουν την αποτελεσματικότητά της (National Tourism Organization of Greece 1995).

3.3 Ιαματικές ιδιότητες

Ανάλογα με τη σύνθεση των μεταλλικών νερών τους, οι ιαματικές πηγές μπορούν να ορισθούν ως αλκαλικές, σιδηρούχες, θειούχες, ραδιενεργές, κλπ. Η θεραπευτική τους δράση είναι τριπλής φύσεως: μηχανική, θερμική και χημική.

Η μηχανική δράση οφείλεται κυρίως στην άνωση και στην υδροστατική πίεση. Η θερμική δράση οφείλεται στη διαφορά θερμοκρασίας μεταξύ νερού και ανθρώπινου σώματος. Η χημική δράση οφείλεται στην επαφή του δέρματος με τα μεταλλικά στοιχεία του νερού καθώς και στην διείσδυσή τους σε αυτό (el.wikipedia.org).

Η υδροθεραπεία διακρίνεται στην εσωτερική υδροθεραπεία, όταν τα ιαματικά νερά χρησιμοποιούνται για πόση (ποσιθεραπεία) και στην εξωτερική υδροθεραπεία, όταν τα ιαματικά νερά χρησιμοποιούνται για λουτρό (λουτροθεραπεία).

Η ιαματική λουτροθεραπεία εφαρμόζεται σε ένα μεγάλο αριθμό ασθενειών, κάποιες από τις οποίες είναι δερματικές παθήσεις, αρτηριακή υπέρταση, αναπνευστικές παθήσεις, ρευματικές παθήσεις, κλπ, με πιο συχνή εφαρμογή σε παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος. Επειδή υπάρχουν και αντενδείξεις στην υδροθεραπεία, η χρήση των ιαματικών πηγών πρέπει να γίνεται ύστερα από την σύμφωνη γνώμη γιατρού και ακολουθώντας αυστηρά τους κανόνες που θα υποδείξει (www.iama.gr).

Με την πρόοδο της επιστήμης και με τη χημική ανάλυση οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι θεραπευτικές ιδιότητες των λουτρών είναι δυνατόν να αποδοθούν:

- i) στην παρουσία μεταλλικών αλάτων και στη διάσπασή τους και
- ii) σε ειδικές κολλοειδείς ουσίες καθώς και σε σπάνια αέρια.

Άλλες έρευνες απέδωσαν τη θεραπευτική ιδιότητα των ιαματικών νερών στην ακτινοβολία την οποία αντλούν από τα βάθη της γης. Έτσι μπήκαν και οι βάσεις της ακτινενέργειας ή ραδιενέργειας. Η ακτινενέργεια ή ραδιενέργεια είναι η ιδιότητα των σωμάτων εκείνων τα οποία εκπέμπουν αυτομάτως και συνεχώς ακτινοβολία, δηλαδή ακτίνες α, β, γ. Μία πιο σύγχρονη αντίληψη όμως είναι ότι η λουτροθεραπεία περιέχει την έννοια μιας ερεθιστικής θεραπείας σε ορισμένα όργανα όπως το ιώδιο στο θυρεοειδή αδένα και το θείο στους αρθρικούς χόνδρους (www.iama.gr).

3.3.1 Αντενδείξεις Λουτροθεραπείας - Ποσιθεραπείας

Πρέπει να ακολουθούνται αυστηρά οι συμβουλές θεραπείας οι οποίες δίνονται από το γιατρό μετά από ιατρική εξέταση. Οποιαδήποτε αντίδραση παρουσιάζεται κατά τη διάρκεια της υδροθεραπείας, πρέπει να αναφέρεται στο γιατρό των λουτρών.

Αντενδείξεις λουτροθεραπείας:

1. Παθήσεις της καρδιάς όταν δεν αντισταθμίζονται καλά και παρουσιάζουν προβλήματα, όπως οιδήματα των κάτω άκρων – προχωρημένη αρτηριοσκλήρωση ιδίως των εγκεφαλικών αγγείων. Πρόσφατες εγκεφαλικές αιμορραγίες, θρομβώσεις των αγγείων πριν την έλευση έξι μηνών από την προσβολή.
2. Ανεπάρκεια στεφανιαίων (στηθάγχη, έμφραγμα) με συχνές κρίσεις ή σοβαρές βλάβες του μυοκαρδίου.
3. Αιμορραγίες διαφόρων οργάνων – βαριές μορφές διαβήτη με έκδηλη εξασθένηση του οργανισμού. Ενεργός φυματίωση. Κακοήθεις νεοπλασίες – βαριές νευρικές και ψυχικές παθήσεις – εγκυμοσύνη.

4. Η λουτροθεραπεία διακόπτεται επίσης:

- όταν παρουσιαστεί κατά την διάρκεια των λουτρών παρόξυνση της χρόνιας πάθησης,
- κατά τις μέρες της εμμήνου ρύσης και
- όταν αυτή δε γίνεται καλώς ανεκτή από τον λουόμενο.

Αντενδείξεις ποσιθεραπείας:

1. Λιθιάσεις των νεφρών ή της κύστης με συχνές κρίσεις ή αιματουρία ή με ογκώδεις λίθους, νεφρίτιδες, πυελίτιδες ή κυστίτιδες σε οξεία φάση.
2. Χολολιθιάσεις με συχνούς κολικούς ή μεγάλους λίθους, χολοκυστίτις στην οξεία φάση, πρόσφατο έλκος του στομάχου ή του δωδεκαδακτύλου (www.loutrapozar.com).

3.4 Ιαματικά λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ)

3.4.1 Ιστορικό λειτουργίας

Οι θρύλοι μιλούν για χρήση των μεγάλων θεραπευτικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών του Λουτρακίου Αριδαίας τόσο στην εποχή του Μ. Αλεξάνδρου όσο και επί ρωμαϊκής και βυζαντινής περιόδου. (fakosgeorge.blogspot.com).

Από διάφορα ευρήματα όπως ρωμαϊκά κέρματα, κεραμικά και τείχη που βρέθηκαν στην περίμετρο της λουτρόπολης, πιστεύεται ότι ο χώρος χρησιμοποιήθηκε από τους Ρωμαίους οι οποίοι λάτρευαν τα θερμά λουτρά. Λουτήρες της ρωμαϊκής περιόδου έχουν βρεθεί και παραμένουν θαμμένοι μαζί με κεραμικά (Ενημερωτικό φυλλάδιο Λουτρά 2009).

Επίσης, υπάρχουν ενδείξεις ότι η λουτρόπολη χρησιμοποιήθηκε και κατά τη Βυζαντινή περίοδο όχι όμως για τα θερμά νερά της. Συγκεκριμένα έχουν βρεθεί νομίσματα από τη Βυζαντινή περίοδο και κεραμικά καθώς επίσης και λαξεμένες κόγχες σε βράχους της λουτρόπολης, όπου πιστεύεται ότι οι πιστοί τοποθετούσαν τις εικόνες και στο τέλος του μυστηρίου τις έπαιρναν μαζί τους (Ενημερωτικό φυλλάδιο Λουτρά 2009).

Στο θολό τοπίο των Βαλκανικών πολέμων και του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, η χρήση των λουτρών περνά σε ιδιώτη όπου και παραμένει για περισσότερο από 50 χρόνια. Το 1984 μετά από δυναμικές κινητοποιήσεις τα λουτρά παραχωρήθηκαν στην κοινότητα Λουτρακίου. Από το 1988 τα διαχειρίζεται η δημοτική επιχείρηση "Λουτρά Λουτρακίου" (fakosgeorge.blogspot.com).

Ένας μύθος αναφέρει ότι κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ένας πασάς στην περιοχή της λουτρόπολης προσπαθώντας να αποτρέψει τους πιστούς από τη χρήση των θεραπευτικών νερών της πηγής Αγίασμα, μόλυνε τα νερά με τον άρρωστο σκύλο του. Βάζοντας το σκύλο μέσα στο αγίασμα, ο σκύλος θεραπεύτηκε, αλλά το νερό έχασε μέρος από τις θεραπευτικές του ιδιότητες. Σύμφωνα με μαρτυρίες γερόντων για να θεραπευτεί ένας πιστός, θα πρέπει να παραμείνει στην κοίτη του ποταμού και το ιαματικό νερό θα πάρει το κακό μαζί του. Ακόμα και σήμερα έρχονται πιστοί (Ενημερωτικό φυλλάδιο Λουτρά 2009).

Τα ιαματικά λουτρά γίνονται ευρύτερα γνωστά κατά τη δεκαετία 1990, όταν οργανώνονται και αξιοποιούνται.

3.4.2 Λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

Τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας, γνωστά και με την ονομασία "Λουτρά Πόζαρ", είναι γνωστά για τη φυσική ομορφιά τους και την εξαιρετική άγρια φύση που τα περιβάλλει.

Πέντε ιαματικές πηγές αναβλύζουν κατά μήκος της κοίτης του ποταμού, ο οποίος συνεχίζει τη ροή του στη λεκάνη της Αλμωπίας (εικόνα 3.4.2.1) (www.loutrapozar.com).

Εικόνα 3.4.2.1: Λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

Πηγή: www.panoramio.com

Τα νερά ανακηρύχθηκαν ιαματικά το 1920, αφού για αιώνες πρόσφεραν την ευεργετική τους επίδραση στον άνθρωπο. Οι πηγές έχουν παροχή 650 κυβικά μέτρα ανά ώρα και θερμοκρασία 37-38°C. Το νερό χαρακτηρίζεται ως θερμό, $\text{HCO}_3\text{-Ca-Ng-K-B-As}$ ολιγομεταλλικό, υποτονικό ιαματικό νερό (www.loutrapozar.com). Τα νερά των φυσικών ή ιαματικών πηγών είναι νερά, που πηγάζουν μέσα από πετρώματα και βράχους που βγαίνουν από τα έγκατα της γης.

Τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) είναι ένας οργανωμένος προορισμός όπου οι επισκέπτες μπορούν να συνδυάσουν ξεκούραση, χαλάρωση και τόνωση με τις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών. Υπάρχουν οργανωμένες και διαμορφωμένες εσωτερικές πισίνες, χαμάμ και τζακούζι. Σε όλα, μέσω αγωγών, διοχετεύονται μεγάλες ποσότητες ζεστού, τρεχούμενου νερού, το οποίο συνεχώς ανανεώνεται. Οι πισίνες είναι έξι, σε κλειστές εγκαταστάσεις, άλλες με μοντέρνο και άλλες με γραφικό ύφος. Το ιδιαίτερο αυτών των πισινών είναι ότι έχουν βότσαλα στον πάτο που δημιουργούν ένα φυσικό περιβάλλον. Το νερό διοχετεύεται είτε από αγωγούς μεγάλης ροής είτε

από τεχνητούς καταρράκτες, οι οποίοι είναι διακοσμημένοι με ψηφιδωτά και πλακάκι (εικόνα 3.4.2.2).

Εικόνα 3.4.2.2: Εσωτερική πισίνα

Πηγή: www.loutrapozar.net

Η δυνατότητα διαμονής - φιλοξενίας στο συγκρότημα των λουτρών είναι περιορισμένη, λειτουργούν ξενώνες δυναμικότητας 150 κλινών. Υπάρχουν όμως στην ευρύτερη περιοχή οργανωμένα σύγχρονα συγκροτήματα 3.500 κλινών περίπου. Μέσα στην λουτρόπολη, σήμερα, λειτουργεί mini market, αναψυκτήριο, εστιατόριο με τοπικά φαγητά της παραδοσιακής Μακεδονικής κουζίνας και εξυπηρέτηση δυναμικότητας φιλοξενίας μέχρι 1.000 ατόμων, όπου στο χώρο του διοργανώνονται διάφορες εκδηλώσεις (www.loutrapozar.com).

Τα τζακούζι και τα spa βρίσκονται σε ξεχωριστά δωμάτια. Η παροχή νερού σε αυτά είναι με πίεση και το ιαματικό, ζεστό νερό ανανεώνεται συνεχώς. Η χωρητικότητά τους είναι για ένα ή δύο άτομα (εικόνα 3.4.2.3).

Εικόνα 3.4.2.3: Τζακούζι

Πηγή: www.loutrapozar.net

Σε απόσταση ενός με δύο χιλιομέτρων στο χωριό Λουτράκι υπάρχουν ξενοδοχεία, επιπλωμένα διαμερίσματα. Επίσης, λειτουργούν πολλά καταστήματα για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, εστιατόρια, καφετέριες, ζαχαροπλαστεία, super market, καφενεία, φαρμακείο, πιτσαρίες, κλπ.

Εντός των λουτρών λειτουργεί μουσείο με παλαιοντολογικά, αρχαιολογικά, φυσιογραφικά και πολιτιστικά εκθέματα, αρχαία αντικείμενα και εργαλεία, κεραμικά, ξύλινα και μεταλλικά, εκθέτονται στους πάγκους και τα ράφια, ακολουθούμενα από επεξηγήσεις και περιγραφές. Φωτογραφίες και σχέδια, αναρτημένα κοντά στα ευρήματα, περιγράφουν και συμπληρώνουν την όλη εικόνα των αντικειμένων. Φυλάσσονται ευρήματα από τα απολιθωμένα οστά της αρκούδας των σπηλαίων, τα οποία χρονολογούνται 120,000 χρόνια πριν. Απολιθώματα, που αναγνώρισε το Εργαστήριο Γεωλογίας-Παλαιοντολογίας του Α.Π.Θ. Πρόκειται για Κοράλλια του γένους *Cycloseris*, ηλικίας 70 έως 140 εκατομμυρίων χρόνων (εικόνα 3.4.2.4) (www.loutrapozar.com).

Εικόνα 3.4.2.4: Εικόνα από το μουσείο
Πηγή: www.loutrapozar.com

Υπάρχει το σύμπλεγμα του σπηλαιολογικού πάρκου, με τα σπήλαια και το σπηλαιοβάραθρο. Είναι το μοναδικό που υπάρχει στην Ελλάδα που είναι επισκέψιμο (www.dimosarideas.gr).

Διοργανώνονται παράλληλα και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Στο Άνω Λουτράκι την παραμονή Καθαράς Δευτέρας στήνεται μια γιορτή με φωτιές και χορό, μία μέρα μετά, την Καθαρά Δευτέρα, διοργανώνονται τα Ποζαροκούλουμα, ενώ του Αγίου Γεωργίου γίνεται το Παραδοσιακό πανηγύρι. Η μεγαλύτερη

παραδοσιακή γιορτή στην περιοχή, τα "Ακρίτεια" διοργανώνονται στην Αριδαία αλλά εκδηλώσεις γίνονται και στο Λουτράκι. Χορευτικές εκδηλώσεις με χορευτικά συγκροτήματα από την Ελλάδα και το εξωτερικό λαμβάνουν χώρα στην πλατεία του χωριού. Την τελευταία εβδομάδα του Αυγούστου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Λουτρακίου "Το Πόζαρ" διοργανώνει τα "Ποζαρίτικα". Ο Πολιτιστικός Σύλλογος ιδρύθηκε το 1983 και δραστηριοποιείται σε πλήθος πολιτιστικών και παραδοσιακών εκδηλώσεων. Η περιοχή φημίζεται για τα κάστανά της. Έτσι, στις αρχές κάθε Οκτώβρη διοργανώνεται η γιορτή κάστανου. Προσφέρονται κάστανά από τους ντόπιους παραγωγούς, σε μια μεγάλη γιορτή στην πλατεία του χωριού. Δύο μέρες πριν τα Χριστούγεννα αναβιώνουν τοπικά ήθη και έθιμα. Μαζί, ανάβει και η "Κόλεντα", στους πρόποδες του βουνού της Όρμας, στο διπλανό χωριό, όπου ανάβονται μεγάλες φωτιές (www.loutrapozar.net).

3.4.3 Ιαματικές ιδιότητες λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ)

Οι ιαματικές ιδιότητες των λουτρών του Λουτρακίου Αριδαίας είναι:

Λουτροθεραπεία. Πρόκειται για "εξωτερική" υδροθεραπεία, η οποία περιλαμβάνει: (α) τα λουτρά, δηλαδή τη βύθιση ολόκληρου του σώματος ή μέρος του μέσα στο νερό, τις λούσεις με νερό, τις περιτυλίξεις και τα υγρά επιθέματα, (β) τις καταιονήσεις, όπου για ορισμένο χρόνο το σώμα δέχεται το θερμομεταλλικό νερό, που έρχεται με υψηλή ή χαμηλή πίεση, (γ) τις υδρομαλάξεις, όπου το σώμα δέχεται την πίεση του νερού και (δ) την υδροκινησιοθεραπεία, η οποία αποτελεί συνδυασμό λουτροθεραπείας και κινησιοθεραπείας, όσο το σώμα βρίσκεται στο νερό (Κοϊνάκη και Πλουμή 2007). Η λουτροθεραπεία ενδείκνυται για τη θεραπεία πολλών παθήσεων, όπως ρευματικές, αρθριτικές, γυναικολογικές, δερματικές, καρδιαγγειακές, αναπνευστικές, νευρικές αλλά και για διαστρέμματα και κατάγματα (Επιλογές 2009).

Ποσιθεραπεία: Πρόκειται για "εσωτερική" μορφή υδροθεραπείας, που επιτυγχάνεται με την πόση ιαματικού νερού. Ενδείκνυται για τη θεραπεία

κυρίως των παθήσεων του γαστρεντερικού, του πεπτικού και του ουροποιητικού συστήματος. Η ποσιθεραπεία διακρίνεται στην επιτόπιο ποσιθεραπεία, που γίνεται κατά την επίσκεψη των ατόμων στις ιαματικές πηγές και στην μη επιτόπιο ποσιθεραπεία, που γίνεται με τη λήψη μεταλλικού νερού από εμφιαλωμένες συσκευασίες οι οποίες κυκλοφορούν στο εμπόριο για λόγους θεραπείας ή υγιεινής διατροφής (Επιλογές 2009).

Το υδρομασάζ με ιαματικό νερό αναζωογονεί τους μυς, συσφίγγει το δέρμα χωρίς να προκαλεί την παραμικρή κούραση, ενώ παράλληλα ο οργανισμός τροφοδοτείται με τα πολύτιμα ιχνοστοιχεία του ιαματικού νερού με ευεργετικά για τον οργανισμό αποτελέσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει λόγος για τη διεθνή και εγχώρια κατάσταση όσον αφορά στους χώρους που φιλοξενούν την ανθρώπινη δραστηριότητα και διαχείριση των ιαματικών πηγών, στις λουτροπόλεις. Θα παρουσιασθούν συνοπτικά ορισμένα από τα πιο γνωστά ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα και θα αναφερθούν σχετικές πληροφορίες για το καθένα.

4.2 Διεθνής εμπειρία

Διεθνώς οι σημερινές λουτροπόλεις είναι γνωστές ως τόποι όπου οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών τους σε συνδυασμό με τις εγκαταστάσεις και τον κατάλληλο εξοπλισμό, προσφέρονται και για την εφαρμογή των διάφορων προϊόντων του τουρισμού υγείας και ευεξίας. Σήμερα, λειτουργούν πολλά τέτοιου είδους οργανωμένα κέντρα στη Βόρεια Ευρώπη (Σουηδία, Φινλανδία), Κεντρική (Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, Ελβετία, Αυστρία, Βέλγιο, κλπ) και Ανατολική Ευρώπη (Ουγγαρία, Τσεχία, Ρωσία, κλπ), στη Μεσόγειο (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Τουρκία, Μαρόκο, Κύπρος), στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου (Βουλγαρία, Ρουμανία) και στη Βόρεια Αμερική (Καλιφόρνια, Φλώριδα) (Gilbert and Van De Weerd 1991). Η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία είναι οι κυριότεροι προορισμοί θερμαλισμού στην Ευρώπη, επιπλέον στην Αυστρία και Βουλγαρία ο θερμαλισμός ανθίζει.

Οι λουτροπόλεις αυτές, εκτός των ασθενών, προσελκύουν νέους και άτομα όλων των ηλικιών λόγω της στροφής, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, προς τις παραδοσιακές μορφές φυσικής θεραπείας που παρέχουν πρόληψη και ευεξία.

Ύστερα από διεθνή αναγνώριση της υδροθεραπείας ως ιατρικής θεραπευτικής μεθόδου από τον τομέα της Κοινωνικής Ασφάλισης σε πολλές χώρες, ιδίως της Ευρώπης, οδήγησε σε μια σχετικά αυξημένη ζήτηση στα κέντρα του ιαματικού τουρισμού, όπως προαναφέρθηκε, συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια. Η σημαντική αύξηση, που παρατηρείται τελευταία, στη ζήτηση των προϊόντων τα οποία προσφέρονται στα κέντρα τουρισμού υγείας και ευεξίας αποδίδεται στη στροφή των ατόμων προς τις παραδοσιακές μεθόδους θεραπείας, αλλά και στην αυξανόμενη έμφαση που δίνεται από πολλούς στην κατ' επανάληψη επανάκαμψη του οργανισμού, που επιτυγχάνεται με τη σωματική άσκηση και τις ειδικές αγωγές που ακολουθούνται στο καθαρό και υγιεινό περιβάλλον ενός κέντρου τουρισμού υγείας και ευεξίας (www.tour.teithe.gr).

Στις προαναφερόμενες χώρες καθώς και στην Ελλάδα οι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς ασφάλισης υγείας έχουν κατατάξει τις ασθένειες και τις αντίστοιχες θεραπείες. Την ίδια στιγμή, τα ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα φαίνεται επίσης να έχουν ταξινομηθεί ανάλογα με την κάθε ασθένεια που μπορούν να θεραπεύσουν.

Στον πίνακα 4.2.1 παρακάτω αναλύεται η κατάσταση του ιαματικού τουρισμού και του τουρισμού υγείας σε κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες και αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένα στοιχεία για την κίνηση των κέντρων του τουρισμού υγείας στις χώρες αυτές. Παρατηρείται ότι περισσότερα κέντρα έχει η Βουλγαρία, η οποία έχει αξιόλογα υδροθεραπευτήρια, λιγότερα έχει η Ελβετία αλλά αποτελεί μια χώρα όπου το κλίμα και το υψόμετρο της τοποθεσίας των κέντρων είναι ιδανικά για την προσφορά προϊόντων που προορίζονται για ανάρρωση και χαλάρωση, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται διεθνώς ως προορισμός αναζωογόνησης.

Πίνακας 4.2.1 Διεθνής κατάσταση ιαματικού τουρισμού και τουρισμού υγείας

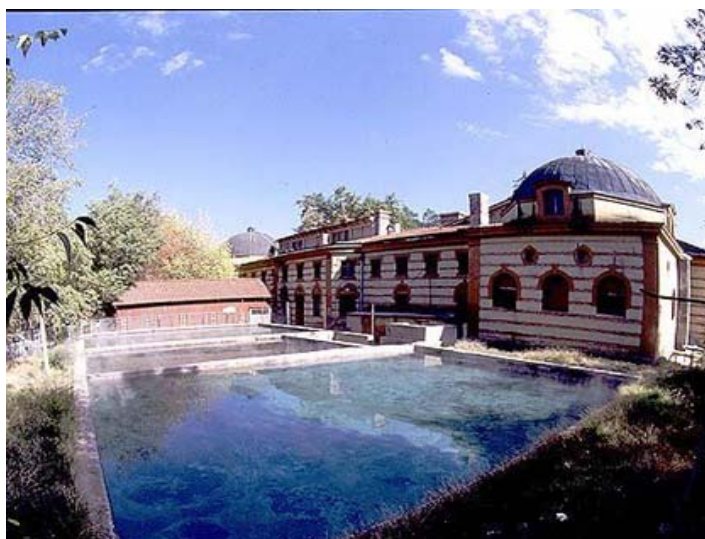
Χώρα	Κέντρα Ιαματικού Τουρισμού και Τουρισμού Υγείας
Γερμανία	250-300
Ιταλία	200
Γαλλία	50
Βέλγιο	(αρκετά)
Ουγγαρία	460
Τσεχοσλοβ.	(αρκετά)
Ρωσία	(πολλά)
Πρώην Γιουγκοσλ.	400-450
Βουλγαρία	500
Ισπανία	93
Πορτογαλία	40
Αυστρία	100
Ελβετία	22

Πηγή: www.tour.teithe.gr

Σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν επιτυχημένα ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα όμως κάποια από αυτά αποτελούν την εξαίρεση του κανόνα. Το υψηλό επίπεδο των υπηρεσιών και η ποιότητά τους είναι βασικοί παράγοντες που κάνουν τα θερμαλιστικά κέντρα σε μεγάλο βαθμό ανταγωνιστικά.

Η **Βουλγαρία** διαθέτει πάνω από 500 ιαματικές πηγές συγκεντρωμένα, με πάνω από 240 συνθέσεις νερού, θερμοκρασίες που κυμαίνονται από 37 °C έως 101°C, σε βάθος άνω των 2000 μέτρων, με εξειδίκευση στη λουτροθεραπεία, κλιματοθεραπεία, θαλασσοθεραπεία. Έχει κέντρα, που εκτός της υδροθεραπείας, προσφέρουν και προγράμματα τουρισμού υγείας και ευεξίας όπως θεραπεία κατά του άγχους, του καπνίσματος, προγράμματα μακροζωίας, κλπ (Σπαθή 2000). Τα ιαματικά νερά στη Βουλγαρία είναι

γνωστά για την ποικίλη χημική τους σύνθεση, για την πλούσια σε μέταλλα και μικροστοιχεία δομή τους. Οι πηγές με λάσπη, κατά μήκος των ακτών της Μαύρης Θάλασσας και η θεραπευτική άργιλος διαθέτουν μεγάλες δυνατότητες για την αντιμετώπιση πολλών διαφορετικών ασθενειών. Τα βουλγαρικά θερμαλιστικά κέντρα βρίσκονται σε ευνοϊκές κλιματικά περιοχές, παρέχοντας τη δυνατότητα συνδυασμού λουτροθεραπείας με τις θεραπευτικές ιδιότητες του κλίματος (www.visitbulgaria.net). Κοντά σε ιαματικές πηγές έχουν κατασκευαστεί τα υδροθεραπευτήρια Hisarya, Kyustendil (εικόνα 4.2.1), spa Bourgas, δημόσια λουτρά Separevo, δημόσια λουτρά Slivens και Σόφια - Ulriya Serdika και τα λουτρά στο Βέλινγκραντ. Το μεταλλικό νερό είναι λίγο έως πολύ ανοργανοποιημένο. Χρησιμοποιούνται για ποσιθεραπεία σε νεφρικές-ουρολογικές, γαστρεντερικές, ενδοκρινικές-μεταβολικές παθήσεις και χρόνιες δηλητηριάσεις (www.bgmedicaltourism.com). Επίσης, ορισμένες μεγάλες εγκαταστάσεις ιαματικών λουτρών έχουν αναπτυχθεί σε χώρους όπως: Σαντάνσκι (εικόνα 4.2.2), Kjusten-dil, Hisarja, Velingrad, Sapareva Μπάνια, κλπ. Ακόμα και η πρωτεύουσα της Βουλγαρίας, Σόφια, ιδρύθηκε κοντά σε θερμομεταλλική πηγή με θερμοκρασία 20°C-50°C (Bojadgieva et al. 2002).

Εικόνα 4.2.1: Λουτρά Kyustendil

Πηγή: www.bulgaria-trips.info

Εικόνα 4.2.2: Interhotel Sandanski

Πηγή: www.trivago.gr

Στην **Αυστρία** υπάρχουν περίπου 80 περιοχές με θερμομεταλλικές πηγές. Αρκετές από αυτές αποτελούν και παραθεριστικά κέντρα, τόσο θερινά όσο και χειμερινά ή γειτνιάζουν με τέτοια κέντρα. Έτσι προφέρουν εκτός από τη λουτροθεραπεία πλήθος αθλητικών δραστηριοτήτων καθώς και πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις. Κεντρικός άξονας της διαφημιστικής καμπάνιας του κλάδου είναι ότι ο συνδυασμός φυσικής ομορφιάς, κλίματος, ατμόσφαιρας, θερμών νερών και ιαματικού πηλού παρέχοντας ξεκούραση, χαλάρωση και ίαση από διάφορες ενοχλήσεις. Επομένως, δεν είναι απαραίτητο να τις επισκέπτονται μόνο άτομα με προβλήματα υγείας, αλλά και όσοι επιθυμούν να βρεθούν σε ένα περιβάλλον κατάλληλο για αναζωογόνηση του σώματος και της ψυχής. Τα κέντρα είναι στελεχωμένα με εξειδικευμένο προσωπικό το οποίο δημιουργεί ένα πρόγραμμα θεραπείας και δραστηριοτήτων προσαρμοσμένο στις ανάγκες του κάθε χρήστη. Γνωστές περιοχές στην Αυστρία με θερμομεταλλικές πηγές είναι: Baden Bai Wien, Bad Gastein και Bad ischi (Austrian National Tourism Office 1997).

Η **Ουγγαρία** βρίσκεται σε μία από τις πλουσιότερες γεωθερμικές περιοχές σε όλο τον κόσμο. Η τοπική κουλτούρα της κολύμβησης ανάγεται δύο χιλιάδες χρόνια πριν. Από ανασκαφές έχουν ανακαλυφθεί ερείπια σπιτιών με μπάνιο, τοιχογραφίες και ψηφιδωτά, αποδείξεις ότι οι Ρωμαίοι ανακάλυψαν και εκμεταλλεύτηκαν αυτούς τους θερμικούς υδάτινους πόρους. Έχει περίπου 1300 spa και περίπου 130 ιαματικά λουτρά σε εθνικό επίπεδο (thermalbath-budapest.heliospanzio.hu). Η λίμνη Heviz (εικόνα 4.2.3) είναι η μεγαλύτερη

ιαματική λίμνη της Ευρώπης, φημισμένη για τις θεραπευτικές της ιδιότητες. Τα ιαματικά νερά της λίμνης και η θεραπευτική της λάσπη έχουν προσελκύσει πολλούς τουρίστες υγείας.

Εικόνα 4.2.3: Λίμνη Hévíz

Πηγή: www.tripadvisor.com

Η Βουδαπέστη φιλοξενεί περίπου 40 ιαματικά λουτρά πολλά από αυτά με θεραπευτικές ιδιότητες. Επιπλέον, έχει επιλεγεί και επισήμως ως η “Πόλη των Λουτρών” (“City Spa”), το 1937 σε διάσκεψη 37 χωρών στην “Πρώτη Παγκόσμια Ομοσπονδία Υδροθεραπείας και Κλιματοθεραπείας”. Τα περισσότερα από τα λουτρά στη Βουδαπέστη έχουν μια σύνθεση από μεταλλικά στοιχεία (ασβέστιο, μαγνήσιο, υδρογόνο-ανθρακικό, θειικό-χλωριούχο, νάτριο, ιόντα φθορίου), που συνιστάται για βλάβη των αρθρώσεων, για εκφυλιστικές ασθένειες, για τη χρόνια και ημι-οξεία αρθρίτιδα, την εξάρθρωση του σπονδυλικού δίσκου, νευραλγία, αλλά και για πόνους στην πλάτη ή οσφυαλγία. Είναι επίσης αποτελεσματικά μετά από ατυχήματα, ως μετατραυματική θεραπεία (baths.torbudapest.org). Διαθέτει πηγές διαφόρων θερμοκρασιών. Είναι η μοναδική μεγάλη πόλη του κόσμου, που αφθονεί σε σιντριβάνια της ιαματικό νερό. 70 εκατομμύρια λίτρα 21-78°C θερμικό ζεστό νερό πηγής τρέχει καθημερινά από 118 ιαματικές πηγές (www.budapesthotels.com). Δημοφιλή ιαματικά λουτρά στη Βούδα είναι τα λουτρά Gellert (εικόνα 4.2.4), Kiraly (4.2.5) και Lukacs (εικόνα 4.2.6). Τα πιο

γνωστά για θεραπεία λοιμώξεων είναι τα λουτρά Dagaly και Szechenyi (hungary-attractions.com).

Εικόνα 4.2.4: Λουτρά Gellert

Πηγή: www.budapesthotels.com

Εικόνα 4.2.5: Λουτρά Kiraly

Πηγή: www.budapestapartmentrentals.net

Εικόνα 4.2.6: Λουτρά Széchenyi

Πηγή: baths.topbudapest.org

Η **Γερμανία** έχει μια μακρά ιστορία ιαματικών λουτρών. Ρωμαίοι εκτίμησαν τις ζεστές ιαματικές πηγές στο Baden-Baden, από τον 18^ο και 19^ο αιώνα, Ευρωπαίοι βασιλείς και αριστοκράτες συναντιόντουσαν σε πόλεις με ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα. Μερικά από τα καλύτερα ιαματικά λουτρά στη Γερμανία βρίσκονται στο Baden-Wuerttemberg. Αποτελεί τον πρώτο προορισμό της Γερμανίας για τουρισμό υγείας και ευεξίας, έχοντας πλούσια ζεστά, ιαματικά νερά. Σήμερα, η Γερμανία έχει ένα από τα πιο πλήρως οργανωμένα spa στην Ευρώπη, με την υποστήριξη του γερμανικού ομοσπονδιακού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης. Για τους λάτρεις του εν λόγω τουρισμού το Baden-Wuerttemberg περιλαμβάνει το Baden-Baden (εικόνα 4.2.7), την ιστορική λουτρόπολη. Τέλος, υπάρχει ένας πλούτος λουτρών σε πόλεις όπως η Στουτγάρδη και η καταπληκτική Bad Duerheim, γνωστή για το αλμυρό νερό της (www.world66.com).

Εικόνα 4.2.7: Λουτρά Baden-Baden

Πηγή: www.tripadvisor.com

Από τον προηγούμενο αιώνα, στην **Ιταλία**, πολλά ξενοδοχεία έχουν ανεγερθεί γύρω από θερμικές ιαματικές πηγές, τα οποία έχουν αποκτήσει διεθνή αναγνώριση. Τον τελευταίο καιρό προσφέρουν πληθώρα παροχών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στους επισκέπτες. Μπάνιο στο ιαματικό νερό είναι ένα τυπικό χαρακτηριστικό της λουτροθεραπείας. Εκτενείς δραστηριότητες αναψυχής ενθαρρύνονται από τα περισσότερα θερμαλιστικά κέντρα. Το ηφαιστειακό ζεστό νερό που αναβλύζει σε όλες τις περιφέρειες της Ιταλίας είναι σε ιδανικές τοποθεσίες για την ανάπτυξη ιαματικών θερέτρων. Προτείνεται η λασποθεραπεία, κυρίως σε άτομα που υποφέρουν από

ρευματικές παθήσεις, αναπνευστικά προβλήματα και παθήσεις των γυναικείων αναπαραγωγικών οργάνων. Κάθε χρόνο η επισκεψιμότητα κυμαίνεται περίπου στα 1.000.000-2.000.000 άτομα. Οι ιαματικές πηγές έχουν χημικά χαρακτηριστικά: θειούχο, ιωδιούχο, χλωριούχο νάτριο, που βοηθούν στη θεραπεία ασθενειών όπως μεταβολικές διαταραχές, ρευματισμούς και αρθρίτιδα, δερματικές ασθένειες και προβλήματα που σχετίζονται με το αγγειακό σύστημα. Είναι επίσης γνωστά σε παγκόσμιο επίπεδο κυρίως για τη θεραπεία των νεφρών. Abano (εικόνα 4.2.8), Salsomaggiore, Chianciano, Montecatini, Fiuggi και Ischia (εικόνα 4.2.9) είναι μερικά μόνο από τα ονόματα γνωστών ιαματικών θερμαλιστικών κέντρων μεταξύ πολλών που είναι γνωστά σε ολόκληρο τον κόσμο και τα οποία προσελκύουν εκατομμύρια επισκέπτες κάθε χρόνο (www.mapsofworld.com).

Εικόνα 4.2.8: Λουτρά Abano Terme

Πηγή: www.italyheaven.co.uk

Εικόνα 4.2.9: Λουτρά Ischia

Πηγή: www.fidenzavillage.com

Πάνω από 105 θερμαλιστικά κέντρα έχουν αναγνωριστεί από το **Γαλλικό** κράτος, με μεγάλη ποικιλία στο μέγεθος και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Όλες οι εγκαταστάσεις λειτουργούν υπό την επίβλεψη ιατρικού προσωπικού και ρυθμίζονται από το Υπουργείο Υγείας. Μερικά θερμαλιστικά κέντρα είναι συνδεδεμένα με μεγάλα ιατρικά πανεπιστήμια και με αλλά ερευνητικά κέντρα. Επιπλέον, οι περισσότερες λουτροπόλεις της Γαλλίας προσφέρουν ένα μεγάλο εύρος ξενοδοχειακής υποδομής, όπως επίσης πολλά εστιατόρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις και τέλος πολλές ευκαιρίες αναψυχής. Μεγάλη επιτυχία γνωρίζουν επίσης τα γαλλικά κέντρα θαλασσοθεραπείας, σε ορισμένα από τα οποία υπάρχει δεκάμηνη αναμονή. Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά κάποια μεγάλα ιαματικά θερμαλιστικά κέντρα όπως, το Aix-les-Bains (Savoie) το οποίο προσφέρει θεραπεία σε εκείνους που έχουν υποστεί βλάβη στις φωνητικές χορδές τους, το Les Celestins Vichy Spa (εικόνα 4.2.10) γνωστό για τα ιαματικά λουτρά του από τον 1^ο αιώνα μ.Χ., το Evian προσφέρει θεραπείες από όλο τον κόσμο (Κινεζική ρεφλεξολογία και αποκλειστικές θεραπείες για άνδρες ή μωρά ηλικίας 16 με 36 μηνών), το Dìvonne-les-Bains το οποίο διαθέτει διεθνούς φήμης ιαματικά ύδατα, δέχεται επισκέπτες από όλο τον κόσμο, το La Roche-Posay είναι γνωστό για τα νερά του και τις πρωτοποριακές θεραπείες που εφαρμόζει για την ελαστικότητα του δέρματος και σταθερότητα γύρω από τα μάτια και το στόμα (www.languedoc-france.info)

© Spa Vichy Célestins/J. Damase

Εικόνα 4.2.10: Λουτρά Les Celestins Vichy

Πηγή: sg.franceguide.com

4.3 Εγχώρια κατάσταση

Στην Ελλάδα η αξιοποίηση των ιαματικών λουτρών ξεκίνησε εκ νέου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι πρώτοι ιαματικοί σταθμοί που αναπτύχθηκαν ήταν η Υπάτη, η Αιδηψός, η Κύθνος, η Κυλλήνη, το Λουτράκι Κορινθίας και ο Καϊάφας. Πολλά ιαματικά λουτρά, λόγω της γειννιάσής τους με τη θάλασσα, έγιναν μεγάλα, μοντέρνα τουριστικά θερμαλιστικά κέντρα που προσέλκυαν πολλούς τουρίστες (www.mif.uni-freiburg.de). Η Ελλάδα έχει το πλεονέκτημα έναντι άλλων χωρών της Ευρώπης να συνδυάζει το μεσογειακό κλίμα και τις καθαρές θάλασσες με τις ιαματικές πηγές. Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστηκών συστατικών (www.tour.teithe.gr).

Η Ελλάδα είναι μία από τις πλουσιότερες χώρες σε φυσικές πηγές. Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ) (Σφέτσος 1988), υπάρχουν 822 καταγεγραμμένες πηγές θερμομεταλλικών νερών όλων των κατηγοριών. Από το σύνολο των πηγών οι 752 μπορούν να αξιοποιηθούν, ενώ χρησιμοποιούνται σε μεγάλο ή μικρό βαθμό οι 348 (42%). Από τις 348 πηγές οι 180 χρησιμοποιούνται για λουτροθεραπεία, οι 20 για λουτροθεραπεία και πόση ύδατος και 148 περίπου για πόση ύδατος. Οι περισσότερες πηγές βρίσκονται στα νησιά και αριθμούνται στις 229. Ακολουθεί η Στερεά Ελλάδα με 156 πηγές, η Μακεδονία με 115, η Πελοπόννησος με 114, η Θεσσαλία με 57, η Ήπειρος με 56 και η Θράκη με 25. Από τις πηγές αυτές λειτουργούν ως λουτροπόλεις οι 80 (www.iraj.gr).

Συγκεκριμένα, περιοχές με εξαιρετικές ιαματικές πηγές είναι τα Καμένα Βούρλα, η Αιδηψός με θερμοκρασία 78°C η οποία είναι από τις πιο ονομαστές λουτροπόλεις της Ελλάδας με ιστορία 20.000 ετών, το Λουτράκι Αριδαίας, οι Θερμοπύλες στις οποίες, όπως αναφέρεται στη μυθολογία, ο Ηρακλής όφειλε τη δύναμή του επειδή λουζόταν στα νερά τους, η Βουλιαγμένη, η Θέρμη Μυτιλήνης, η Ικαρία και τα Μέθανα, τα οποία συνιστώνται σε ανθρώπους με ρευματικές, γυναικολογικές, δερματικές και κυκλοφορικές παθήσεις, καθώς και νεφρικά προβλήματα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περιοχή Θέρμα της Λήμνου. Πρόκειται για μία πηγή με θερμοκρασία 42°C χειμώνα-καλοκαίρι. Το

νερό είναι πόσιμο και χωνευτικό, θεραπεύει παθήσεις του ουροποιητικού, αλλά και άλλων συστημάτων του οργανισμού (www.iraj.gr).

Η ύπαρξη πολύ σημαντικών ιαματικών πηγών στη χώρα, σε τόπους με εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον και κλίμα, παρέχει μεγάλες δυνατότητες ώστε, με την αξιοποίησή τους να εξελιχθούν από θεραπευτικά κέντρα που είναι σήμερα, στην πλειοψηφία τους, σε παραθεριστικά κέντρα υγείας, κατά το πρότυπο των μεγάλων κέντρων τουρισμού υγείας της Κεντρικής Ευρώπης. Έτσι, η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού είχε ως αποτέλεσμα πολλές από τις πηγές να αναδείξουν μεγάλες λουτροπόλεις. Οι περιοχές αυτές παρέχουν μεγάλες δυνατότητες, ώστε με την αξιοποίησή τους να εξελιχθούν σε κέντρα υποδοχής λουομένων όλων των ηλικιών για θεραπεία, πρόληψη, ξεκούραση, αναζωογόνηση και αναψυχή (www.tour.teithe.gr).

Η Ελλάδα είναι πλούσια σε ιαματικές πηγές με νερά που έχουν ποικίλη φυσικοχημική σύσταση και ενδείκνυνται για εφαρμογή στη σύγχρονη φυσική υδροθεραπεία. Σχεδόν σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στη χώρα σήμερα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού. Δηλαδή τα κέντρα που λειτουργούν στην Ελλάδα είναι περισσότερο κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι τουρισμού υγείας.

Σε ορισμένες από τις ιαματικές πηγές, που διαθέτουν σύγχρονο εξοπλισμό, εφαρμόζονται και οι νέες μέθοδοι λουτροθεραπείας, όπως καταιωνίσεις (για ορισμένο χρόνο το σώμα δέχεται το θερμομεταλλικό νερό, που έρχεται με ψηλή ή χαμηλή πίεση), υδρομαλάξεις, υδροκινησιοθεραπεία, ασκήσεις γυμναστικής, φυσιοθεραπεία, κλπ (Σπαθή 2000).

Τα λουτρά στην Ελλάδα ταξινομούνται με βάση τη θερμοκρασία του νερού:

- σε κρύα (κάτω των 28°C)
- σε ζεστά (άνω των 28°C) (www.iama.gr).

Τα θερμά και ιαματικά νερά της **Αιδηψού** αναβλύζουν από τα έγκατα της γης. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα και αρτιότερα του είδους του στη χώρα. Εκτός των κανονικών λουτήρων διαθέτει επίσης και λουτήρες ειδικών θεραπειών, λουτήρες άκρων, σκοτσέζικο ντους. Η ανοιχτή πισίνα καλύπτει τις ανάγκες της

υδροθεραπείας με χαμηλό κόστος. Το φυσικοθεραπευτήριο με τα όργανα γύμνασης και ηλεκτροθεραπείας βοηθά στην άμεση και δεκτικότερη αντίδραση του οργανισμού στη λουτροθεραπεία (www.edipsos.net). Η αξιοποίηση των λουτρών άρχισε το 1887. Στην περιοχή υπάρχουν 60 περίπου πηγές με σημαντική παροχή νερού θερμοκρασίας από 34 έως 71,2°C. Τα θειούχα λουτρά της Αιδηψού θεωρούνται από τα πιο θερμά λουτρά στην Ευρώπη. Η προέλευση του θερμού αυτού νερού οφείλεται στο μεγάλο ρήγμα του βορείου Ευβοϊκού. Η λουτροθεραπεία προσφέρεται από την ίδια τη φύση. Ιαματικές πηγές αναβλύζουν μέσα στη θάλασσα, στο χώρο της δημοτικής πλαζ, είναι ένα μοναδικό φαινόμενο. Στις βραχοακτές χύνονται τα θειούχα νερά από ψηλά αλλά και αναβλύζουν στην ακτή. Η δημοτική πλαζ καλύπτει τις ανάγκες όλων όσων θέλουν να συνδυάσουν τη λουτροθεραπεία με θαλάσσιο μπάνιο (εικόνα 4.3.1).

Τα ιαματικά νερά της Αιδηψού ενδείκνυνται για τις παρακάτω παθήσεις:

1. Εκφυλιστικές αρθροπάθειες (χρόνιες και παραμορφωτικές καταστάσεις).
2. Ρευματοπάθειες (χρόνιες μορφές ρευματισμών).
3. Σπονδυλοαρθρίτιδες (χρόνιες και αγκυλωτικές μορφές).
4. Ριζίτιδες.
5. Οσφυαλγίες.
6. Ισχιαλγίες.
7. Μετατραυματικές δυσμορφίες και αγκυλώσεις.
8. Περιφερικές νευρίτιδες (νευραλγίες-μυαλγίες).
9. Ημικρανίες.
10. Τενοντίτιδες.
11. Χρόνιες γυναικολογικές παθήσεις (σαλπιγγίτις, ενδομητρίτις, ωοθηκική ανεπάρκεια, λευκόρροια .καθώς και μερικές περιπτώσεις στέρωσης).
12. Αγγειοπάθειες (στην περιφερική κυκλοφορική ανεπάρκεια επιδρά το διοξειδίο του άνθρακα).

13. Παθήσεις του ενδοκρινολογικού κύκλου (επιδρά η αναζωογονητική δράση του Ραδονίου) (www.edipsos.net).

Εικόνα 4.3.1: Λουτρά Αιδηψού

Πηγή: www.edipsos.net

Η λουτροπηγή της **Υπάτης** (εικόνα 4.3.2) διαφέρει από τις άλλες ελληνικές ιαματικές πηγές στη φυσικοχημική σύσταση των νερών της. Είναι νερά ταυτόχρονα οξυανθρακούχα και θειούχα. Πλούσια δηλαδή και σε ανθρακικό οξύ, αλλά και σε υδρόθειο. Σαν οξυανθρακούχα είναι ευεργετικά για το κυκλοφοριακό σύστημα, αλλά και για το νευροφυτικό, κατάλληλα για διαταραχές και ενοχλήσεις της καρδιακής λειτουργίας, για την υπέρταση, για ασθενικές καταστάσεις, για καταστάσεις ανάρρωσης, για χρόνιες παθήσεις του νευρικού συστήματος, νευραλγίες, σπασμωδικές καταστάσεις κλπ. Παράλληλα, σαν θειούχα, τα νερά συστήνονται για διάφορες δερματοπάθειες και χρόνια εξανθήματα, ιδιαίτερα για έκζεμα, δερματίτιδες, κνίδωση, ακμή και άλλες, καθώς και για τις χρόνιες ρευματικές παθήσεις και αρθρίτιδες, ημικρανίες, μετατραυματικές καταστάσεις κλπ. Η θερμοκρασία του νερού είναι 33,5°C, δηλαδή παραπλήσια με τη θερμοκρασία του ανθρώπινου σώματος (www.oikogeneiako.com). Η λουτρόπολη αναπτύχθηκε κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα οπότε και κατασκευάστηκε το πρώτο υδροθεραπευτήριο και τα πρώτα οργανωμένα ξενοδοχεία. Το 1960 κατασκευάστηκε και άρχισε τη λειτουργία του ένα πρότυπο υδροθεραπευτήριο με σύγχρονες εγκαταστάσεις, θεωρούμενο, τότε, ως το τελειότερο στη χώρα (www.agro-tour.net).

Εικόνα 4.3.2: Λουτρά Υπάτης

Πηγή: www.loutraypatis.gr

Στον οικισμό λουτρά της **Κύθνου** υπάρχουν ιαματικές πηγές οι οποίες είναι οι μόνες στις Κυκλάδες που αναβλύζουν θειούχα, αλατούχα και σιδηρούχα νερά. Υπάρχουν δύο θερμές πηγές στο νησί, η μία βρίσκεται μέσα σε υδροθεραπευτήριο με θερμοκρασία 39°C και η δεύτερη βρίσκεται σε απόσταση 50 μέτρων με θερμοκρασία 52°C. Η ιαματική πηγή Κύθνου χτίστηκε στα λουτρά το 1857. Στους λαξευτούς μαρμαρίνους λουτήρες των λουτρών είχαν δοκιμάσει τα ιαματικά λουτρά οι πρώτοι βασιλείς του νεώτερου κράτους, ο Όθωνας και η Αμαλία. Οι πηγές αυτές είναι κατάλληλες για ρευματικά, οσφυαλγία, ισχιαλγία, σπονδυλοαρθρίτιδα και γυναικολογικές παθήσεις (www.agrotravel.gr).

Τα λουτρά **Κυλλήνης** (εικόνα 4.3.3) ή αλλιώς Λίντζι είναι φημισμένα από την αρχαιότητα για τις θειούχες ιαματικές τους πηγές. Τα νερά τους, οι αναθυμιάσεις και η λάσπη τους θεραπεύουν από παθήσεις του αναπνευστικού, των αρθρώσεων ή του δέρματος. Υπάρχουν ερείπια από εγκαταστάσεις ρωμαϊκών λουτρών. Υπάρχουν εκεί επτά θερμές υδροθειοχλωριούχες πηγές με πολλούς λουτήρες και άρτιο υδροθεραπευτήριο (hellas.teipir.gr). Τα ιαματικά λουτρά απέχουν 9 χιλιόμετρα από την κωμόπολη και βρίσκονται μέσα σε φυσικό δάσος. Η Κυλλήνη βρίσκεται στις δυτικές ακτές της Πελοποννήσου. Γνωστή λουτρόπολη, αξιοποιημένη τουριστικά από τον ΕΟΤ.

Θεραπευτικές ενδείξεις: παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, ασθματικές καταστάσεις, χρόνιες βρογχίτιδες, πνευμονικό εμφύσημα, λαρυγγίτιδες και δερματικές παθήσεις (www.nailias.gr).

Εικόνα 4.3.3: Λουτρά Κυλλήνης

Πηγή: www.nailias.gr

Τα λουτρά του **Καϊάφα** (εικόνα 4.3.4) είναι επίσης φημισμένα. Είναι συνδεδεμένα με την ιστορία του τόπου. Βρίσκεται μέσα στα όρια του Δήμου Ζαχάρως, στο Νομό Ηλείας. Η συστηματική λειτουργία τους αρχίζει από το 1907, όταν κατασκευάστηκε η σιδηροδρομική γραμμή της Πελοποννήσου, που έδωσε τη δυνατότητα επικοινωνίας με τον Καϊάφα. Η πηγή στην οποία γίνονται οι λουτροθεραπείες είναι υδροχλωριονατριούχος με ελεύθερο υδρόθειο σε σημαντική ποσότητα. Τα ζεστά νερά των λουτρών πηγάζουν από το σπήλαιο των Νυμφών Ανιγρίδων, όπου σύμφωνα με την μυθολογία γεννήθηκε ο Δάρδανος, πρόγονος των Τρώων. Τα νερά ήταν γνωστά για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες, από τα αρχαία χρόνια. Η λουτροθεραπεία εντός του σπηλαίου θεραπεύει το βρογχικό άσθμα. Η σπηλιά είναι χωρισμένη σε δύο τμήματα: τη μεγάλη και τη μικρή. Στη μεγάλη η θερμοκρασία κυμαίνεται από 32°C έως 35°C, ενώ στη μικρή από 29°C έως 32°C. Το μήκος της σπηλιάς φτάνει μέχρι τα 200 μέτρα. Από εκεί και πέρα είναι ανεξερεύνητη και χάνεται σε δαιδαλώδη τούνελ μέσα στο όρος Λαπίθας. Το νερό αναβλύζει

από το έδαφος, αλλού ζεστό και αλλού κρύο και αναμειγνύεται δημιουργώντας ένα φυσικό χαμάμ (www.nailias.gr).

Θεραπευτικές ιδιότητες για:

χρόνιους ρευματισμούς, δερματικές παθήσεις, άσθμα, χολολιθιάσεις, άτυπες γυναικολογικές φλεγμονές, νευραλγίες, ηπατικές παθήσεις, εκζέματα, παθήσεις στομάχου, εντέρου, χοληδόχου κύστης κ.α. επισπεύδει την γρήγορη θεραπεία σε τραυματισμούς και διαστρέμματα (www.kaiafashotels.com).

Εικόνα 4.3.4: Λουτρά Καϊάφα

Πηγή: www.kaiafashotels.com

Η γεωγραφική κατανομή των ιαματικών νερών καλύπτει όλο τον Ελλαδικό χώρο. Θερμομεταλλικά νερά βρίσκονται κοντά σε ακρογιαλιές, δίπλα σε λίμνες, σε ψηλά βουνά, σε νησιά, σε δασοσκεπείς πλαγιές και σε αρχαιολογικούς χώρους. Αυτή η ιδιορρυθμία κάνει τις λουτροπόλεις της χώρας πόλο έλξης Ελλήνων και ξένων, απαντώντας στην επιταγή του καιρού για το συνδυασμό διακοπών και θεραπείας. Η άποψη ότι τα ιαματικά λουτρά ενδιαφέρουν μόνο την τρίτη ηλικία, αρχίζει να παραμερίζεται. Η πρόληψη είναι προτιμότερη από τη θεραπεία σε μεγάλη ηλικία. Σήμερα στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες του κόσμου η προληπτική ιατρική στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στην υδροθεραπεία, ξεκινώντας από τις μικρές ηλικίες (www.alexandroupoli.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται παρουσίαση της περιοχής στην οποία διεξήχθη η παρούσα έρευνα, καθώς και της ποσοτικής έρευνας με σκοπό τη συνοπτική περιγραφή του μεθοδολογικού πλαισίου της δειγματοληπτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε για τη συλλογή των πρωτογενών δεδομένων της διατριβής. Συγκεκριμένα, περιγράφεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε, η ανάλυση που έλαβε χώρα και οι περιορισμοί που υπήρχαν σε ό,τι αφορά στο σχεδιασμό της. Παράλληλα, γίνεται συνοπτική παρουσίαση των ενοτήτων του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για τους επισκέπτες, καθώς και των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση αξιοπιστίας και εγκυρότητας των σημαντικότερων για την έρευνα ερωτημάτων (μεταβλητών στάσεων).

5.2 Περιοχή έρευνας

Το Λουτράκι Αριδαίας βρίσκεται στο Νομό Πέλλας, ο οποίος είναι ένας από τους Νομούς της Κεντρικής Μακεδονίας, στο βορειοδυτικό τμήμα της, που συνορεύει στα βόρεια με τα Σκόπια, στα ανατολικά με τους Νομούς Κιλκίς και Θεσσαλονίκη, στα νότια με τους Νομούς Ημαθίας και Κοζάνης και στα δυτικά με το Νομό Φλώρινας (εικόνα 5.2.1). Έχει έκταση 2.506 τ.χλμ. Πρωτεύουσα του Νομού είναι η Έδεσσα.

Οι ιαματικές πηγές (λουτροθεραπείας-ποσιθεραπείας) βρίσκονται σε υψόμετρο 360-390 μ. και σε έκταση 75 στρεμ. Απέχουν 13 χιλ. από την Αριδαία, την έδρα του Δήμου, 30 χλμ. από την Έδεσσα, πρωτεύουσα του Ν. Πέλλας και 100 χιλ. από τη Θεσσαλονίκη (www.loutrapozar.com).

Η περιοχή χαρακτηρίζεται ορεινή. Οι έντονες εναλλαγές υψωμάτων και κοιλωμάτων, η κίνηση του θερμού και ψυχρού νερού και η πυκνή βλάστηση

δίνουν μια σπάνια εικόνα τοπίου, που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη ομορφιά (www.loutrapozar.com).

Εικόνα 5.2.1: Χάρτης του Νομού Πέλλας

Πηγή: www.loutrapozar.net

Διαιρείται σε τρεις επαρχίες:

1. Έδεσσας, με πρωτεύουσα την ομώνυμη πόλη, όπως προαναφέρθηκε, η οποία χτίστηκε στις όχθες του Εδεσσαίου ποταμού με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιοχής τους γραφικούς καταρράκτες.
2. Αλμωπίας, με πρωτεύουσα την Αριδαία η οποία είναι χτισμένη στη μέση μιας εύφορης πεδιάδας που περιστοιχίζεται από ψηλά βουνά, κάτι που

χαρακτηρίζει την εικόνα του περιβάλλοντα χώρου της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών του Λουτρακίου.

3. Γιαννιτσών, με πρωτεύουσα τα Γιαννιτσά, η οποία αποτελεί και τη μεγαλύτερη πόλη του Νομού, καθώς και σημαντικό γεωργικό και εμπορικό κέντρο. Είναι χτισμένη στο κέντρο της ομώνυμης πεδιάδας και στον αυτοκινητόδρομο Θεσσαλονίκης-Έδεσσας (Εγκυκλοπαίδεια 2002).

Το βόρειο τμήμα του Νομού, ιδίως στα ορεινά, διακρίνεται από μεγάλες βροχοπτώσεις (800-1200 χιλιοστά) ενώ στο νότιο τμήμα, όπου φτάνει η επίδραση της θάλασσας, το κλίμα γίνεται ηπιότερο και οι βροχοπτώσεις είναι μικρότερες (600-800 χιλιοστά). Στην πεδιάδα των Γιαννιτσών και κατά μήκος των ανατολικών κλιτύων του Βερμίου πνέει, ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες, ο Καρατζοβίτης, άνεμος σφοδρός και ψυχρός (Εγκυκλοπαίδεια 2002).

Τα λουτρά Λουτρακίου της Αριδαίας, γνωστά από τα αρχαία χρόνια, βρίσκονται σε μια τοποθεσία μέσα στη φύση (εικόνα 5.2.2). Συγκεκριμένα, βρίσκεται στην κοιλάδα του ρέματος του Αγ.Νικολάου, που είναι γνωστό ως θερμοπόταμος και σε απόσταση 3 χλμ. από το Λουτράκι Πέλλας.

Εικόνα 5.2.2: Ιαματικές πηγές Λουτρακίου Αριδαίας

Πηγή: www.loutrapozar.eu

Σύμφωνα με τα ευρήματα και τα ιστορικά κείμενα οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών ήταν γνωστές από την εποχή του Μ.Αλεξάνδρου, ενώ κατά τη βυζαντινή περίοδο έγιναν ευρύτερα γνωστές και άρχισαν να αξιοποιούνται (www.em-travel.gr).

Εικόνα 5.2.3: Παλαιότερες εγκαταστάσεις ιαματικών πηγών Λουτρακίου Αριδαίας

Πηγή: www.loutrapozar.eu

Τα λουτρά Λουτρακίου βρίσκονται στην Επαρχία Αλμωπίας, 13χλμ. βορειοδυτικά της Αριδαίας, στο Νομό Πέλλας. Απλώνονται στους πρόποδες του όρους Καϊμάκτσαλαν, λίγα χλμ. από τα Ελληνοσκοπιανά σύνορα. Η περιοχή είναι χτισμένη στις όχθες του θερμοποτάμου που διασχίζει την περιοχή. Τα ιαματικά, θερμά νερά, με σταθερή θερμοκρασία 37°C αναβλύζουν εδώ και χιλιάδες χρόνια από τα βουνό, όπου δημιουργούν ένα εντυπωσιακό τοπίο βουνού και δάσους. Επισκέπτες καταφθάνουν στα λουτρά από κάθε γωνιά της Ελλάδας είτε για να δεχθούν τις ευεργετικές ιδιότητες των ιαματικών νερών (θεραπευτικών - χαλαρωτικών), είτε για να αποδράσουν στα πανέμορφα βουνά με τις σπηλιές, είτε και τα δύο. Οι εγκαταστάσεις του όλου συγκροτήματος είναι οργανωμένες σε μια μικρή λουτρόπολη με ξενοδοχεία, πισίνες, αποδυτήρια, εστιατόρια, μπαρ, προσφέροντας κάθε δυνατή εξυπηρέτηση στον λουόμενο. Σήμερα, βρίσκονται σε εξέλιξη έργα τα οποία αξιοποιούν την ιδιαίτερη φυσική ομορφιά και τα αξιοθέατα της περιοχής όπως:

-Το φαράγγι των λουτρών και τη γύρω ορεινή περιοχή, που προσφέρεται για περιπάτους, ορειβασία ή εκδρομές.

-Το σπηλαιολογικό πάρκο των λουτρών.

-Τα τοπικά προϊόντα και τα υφαντά (www.loutrapozar.net).

Στον κεντρικό δρόμο της λουτρόπολης υπάρχουν πάγκοι με τοπικά προϊόντα (ροδάκινα, μέλι, γλυκά κουταλιού, αρωματικά βότανα κ.λπ.) και βρύσες με ιαματικό νερό-άλλες με ζεστό και άλλες με κρύο-για όσους έρχονται για ποσιθεραπεία. Μέσα στις εγκαταστάσεις της εν λόγω δημοτικής επιχείρησης υπάρχουν ένα εστιατόριο, μία καφετέρια, ξενοδοχεία και χώρος για (δωρεάν) κάμπινγκ.

5.3 Περιγραφή μεθοδολογιών

5.3.1 Μεθοδολογία επισκεπτών

Η έρευνα βασίστηκε σε πρωτογενή δεδομένα τα οποία συγκεντρώθηκαν με τη χρήση κατάλληλα διαμορφωμένου ερωτηματολογίου, το οποίο συμπληρώθηκε με προσωπικές συνεντεύξεις. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με επιτόπια, προσωπική συνέντευξη, της οποίας η διάρκεια ήταν περίπου 10-15 λεπτά με κάθε επισκέπτη.

Στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν συνολικά 307 επισκέπτες. Ωστόσο, μετά την επεξεργασία των ερωτηματολογίων εξαιρέθηκαν από τη στατιστική ανάλυση οι επτά από αυτούς, καθώς οι απαντήσεις τους δεν παρουσίαζαν ικανοποιητική συνάφεια ή τα ερωτηματολόγια τους δεν ήταν σωστά συμπληρωμένα. Έτσι, συγκεντρώθηκαν συνολικά 300 έγκυρα και αξιόπιστα ερωτηματολόγια. Η δειγματοληψία έγινε κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από την έρευνα να τύχουν κατά το δυνατόν γενίκευσης στο σύνολο του πληθυσμού των επισκεπτών των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας.

5.3.2 Μεθοδολογία φορέων

Η έρευνα βασίστηκε σε πρωτογενή δεδομένα τα οποία συγκεντρώθηκαν με τη χρήση κατάλληλα διαμορφωμένου ερωτηματολογίου. Ως μέσο διεξαγωγής της έρευνας στους φορείς των εν λόγω λουτρών επιλέχθηκε η συνέντευξη.

Συνέντευξη, σύμφωνα με τον Σιάρδο (1997) είναι η τεχνική οργάνωσης μιας προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα (και σπανιότερα σε περισσότερα), κατά την οποία το ένα, ο συνεντευκτής, προσπαθεί να αποσπάσει από το δεύτερο, τον ερωτώμενο (ή τους ερωτώμενους), πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο με την προϋπόθεση να εκπληρωθεί ο σκοπός που έχει καθοριστεί από την αρχή.

Συγκεκριμένα, εφαρμόστηκε η προσωπική συνέντευξη με τη χρησιμοποίηση ειδικά διαμορφωμένου ημιδομημένου ερωτηματολογίου, όπου οι ερωτήσεις και ο τρόπος που υποβλήθηκαν είχαν προκαθοριστεί, και τα άτομα (οι εμπλεκόμενοι φορείς των λουτρών) στα οποία υποβλήθηκαν, επιλέχθηκαν με βάση τους αντικειμενικούς σκοπούς της έρευνας.

5.4 Δειγματοληψία και συγκέντρωση στοιχείων

5.4.1 Δειγματοληψία επισκεπτών

Το δείγμα των επισκεπτών επιλέγει στατιστικά τυχαία. Κατά το χρονικό διάστημα το οποίο διεξήχθη η εν λόγω έρευνα, τους τρεις μήνες, Απρίλιο, Ιούνιο και Οκτώβριο 2009, έγινε επιτόπια τυχαία επιλογή επισκεπτών καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, οι οποίοι έτυχε να πραγματοποιούν επίσκεψη τη συγκεκριμένη περίοδο στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας. Επιπλέον, η δειγματοληψία διεξήχθη κατά τη διάρκεια όλων των ημερών της εβδομάδας, συμπεριλαμβανομένου και του Σαββατοκύριακου. Με τον τρόπο οργάνωσης της δειγματοληψίας θεωρήθηκε ότι επιλέχθηκε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνολικού προς διερεύνηση πληθυσμού. Ο αριθμός των τριακοσίων ατόμων, κρίθηκε αρκετός ώστε να βγει ένα αντιπροσωπευτικό αποτέλεσμα.

5.4.1.1 Μέγεθος δείγματος

Σύμφωνα με τον Σταθακόπουλο (2001) μια πανελλήνια έρευνα θεωρείται αντιπροσωπευτική, αν το δείγμα αποτελείται από 1.600 άτομα, ενώ για τον πληθυσμό της Αθήνας ένα δείγμα 750 ατόμων κρίνεται ικανοποιητικό.

Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας, το ελάχιστο απαιτούμενο δείγμα ορίστηκε στα 300 άτομα, για διάστημα εμπιστοσύνης 95% ($\alpha=0,05$) και μέσο αποδεκτό σφάλμα $\pm 4\%$, σύμφωνα με τη σχέση που αναφέρει ο Crimp (1985:55) σχετικά με τον καθορισμό του μεγέθους του δείγματος για τυχαία δειγματοληψία:

$$n = p \cdot q \cdot Z^2 / E^2$$

Όπου :

n: το μέγεθος του δείγματος,

Z: ο συντελεστής αξιοπιστίας ($z=3$),

E: το αποδεκτό περιθώριο σφάλματος,

p: το ποσοστό που θέλουμε να εκτιμηθεί και $q = 1-p$.

Σε μέγεθος 20 ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν στατιστικά τυχαία, 12 επισκέπτες απάντησαν ότι είναι ικανοποιημένοι από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας.

Άρα, $p=92/100=0,92$ και $q=1-0.92 \Rightarrow q=0.08$

5.4.1.2 Συγκέντρωση στοιχείων

α. Σύνταξη ερωτηματολογίου

Για τη συγκέντρωση των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο. Η σύνταξη του ερωτηματολογίου βασίστηκε στη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, αφού βεβαίως έγιναν οι αναγκαίες μετατροπές, προκειμένου να ανταποκρίνεται στους συγκεκριμένους σκοπούς της έρευνας (Oppenheim 1992 · Δαουτόπουλος 2000 · Καραμέρης 1996 · Σιάρδος 1997 · Κυριαζή 1998).

Το ερωτηματολόγιο διαρθρώνεται σε τέσσερις ενότητες:

1. Ατομικά στοιχεία επισκέπτη. Η ενότητα αυτή αποτελείται από επτά μεταβλητές που αφορούν στις δημογραφικές μεταβλητές των επισκεπτών της έρευνας (φύλο, ηλικία, τόπος διαμονής, οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης, κύριο επάγγελμα, ετήσιο ακαθάριστο εισόδημα).

2. Κοινωνική προσέγγιση. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει επτά μεταβλητές που σχετίζονται με τη στάση των επισκεπτών από κοινωνικής πλευράς, όσον αφορά στα λουτρά της Αριδαίας. Τέτοιες μεταβλητές ήταν η διερεύνηση των λόγων για τους οποίους τα επισκέπτονται, ο βαθμός ικανοποίησής τους από τα εν λόγω λουτρά (εγκαταστάσεις, προσφερόμενες υπηρεσίες, κλπ.), ο βαθμός επιθυμίας για οποιαδήποτε αλλαγή/βελτίωση στις εγκαταστάσεις, στις υπηρεσίες, στον περιβάλλοντα χώρο, στις συγκοινωνίες, κλπ. Επιπλέον, επιζητούνται η πηγή πληροφόρησης για την ύπαρξη των λουτρών και οι λόγοι για τους οποίους προτιμούν τα συγκεκριμένα λουτρά έναντι άλλων, εάν θεωρούν ότι μπορούν να τα συστήσουν και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφθούν και τι ακολουθεί μετά την επίσκεψή τους σε αυτά. Με τη βοήθεια της πενταβάθμιας κλίμακας Likert οι επισκέπτες καλούνται να αξιολογήσουν συγκεκριμένες δηλώσεις (1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ και 5=διαφωνώ απόλυτα).

3. Οικονομική προσέγγιση. Στη συγκεκριμένη ενότητα το σύνολο των μεταβλητών είναι εννιά. Όπως προσδιορίζεται και από τον τίτλο, οι μεταβλητές είναι οικονομικής φύσεως. Προσεγγίζει την άποψη των επισκεπτών όσον αφορά στην επίσκεψή τους εάν βασίζεται σε κάποια επιδότηση από π.χ. ασφαλιστικό ταμείο με εισιτήρια κοινωνικού τουρισμού, κλπ. Διερευνά τη γνώμη των επισκεπτών για τη σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρεται στα λουτρά Αριδαίας, εάν είναι η πρώτη φορά που τα επισκέπτονται και εφόσον η απάντηση είναι θετική, εάν επιθυμούν να επαναλάβουν την επίσκεψή τους. Επιπλέον, επιζητάται η συχνότητα επίσκεψης στα εν λόγω λουτρά, το διάστημα παραμονής των επισκεπτών εκεί, καθώς και εάν το επίπεδο των υπηρεσιών και το κόστος τους είναι συμβατό με τις απαιτήσεις και οικονομικές δυνατότητές τους. Παράλληλα, η ενότητα αυτή αφορά στην άποψη των επισκεπτών σχετικά με το ύψος του ποσού που δαπανούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους και τι ποσό είναι πρόθυμοι να δαπανήσουν στα λουτρά Αριδαίας σε σύγκριση με αυτό που θα δαπανούσαν σε συμβατικές διακοπές. Οι απαντήσεις ορισμένων εκ των μεταβλητών μετρήθηκαν με τους αριθμούς 1 και 2, οι οποίοι αντιστοιχούν σε κατάφαση και άρνηση, αντίστοιχα, δηλαδή 1=ναι, 2=όχι (βλ. Παράρτημα Ι), καθώς και με τη πενταβάθμια κλίμακα Likert.

4. Περιβαλλοντική προσέγγιση. Οι μεταβλητές εδώ είναι έξι. Αφορούν στη διερεύνηση της περιβαλλοντικής στάσης των επισκεπτών. Με τη βοήθεια της πενταβάθμιας κλίμακας Likert οι επισκέπτες καλούνται να αξιολογήσουν συγκεκριμένες δηλώσεις (1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ και 5=διαφωνώ απόλυτα). Σχετίζονται με το ενδιαφέρον τους σε τοπικό επίπεδο, όπως τα τοπικά προϊόντα, η τοπική κουζίνα, ο τοπικός πολιτισμός και το τοπικό περιβάλλον. Διερευνά τι επιπλέον επιθυμούν οι επισκέπτες να διαθέτουν τα λουτρά, το βαθμό συμφωνίας τους για την ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου (προστασία φυσικού τοπίου, διατήρηση καθαριότητας, κλπ), το βαθμό συμφωνίας τους για την τήρηση των απαραίτητων συνθηκών υγιεινής, καθώς και την ορθολογική διαχείριση απορριμμάτων (ανακύκλωση, κλπ) από πλευράς της επιχείρησης των λουτρών. Τέλος, εξετάζεται η στάση-άποψη των επισκεπτών σχετικά με την ανάγκη για περισσότερη περιβαλλοντική προστασία στο χώρο των λουτρών Αριδαίας.

Ο αριθμός των ερωτήσεων ήταν 29, όλες έφεραν τη μορφή κλειστού τύπου. Ο ερωτώμενος επισκέπτης είχε να επιλέξει μεταξύ ενός αριθμού απαντήσεων τη συγκεκριμένη, δηλαδή, απάντηση ή σε ερώτηση πολλαπλών απαντήσεων τις συγκεκριμένες απαντήσεις που ταίριαζαν στην περίπτωση του.

β. Είδη και μέτρηση μεταβλητών

Οι μεταβλητές διακρίθηκαν σε 29 μονοθεματικές. Οι μονοθεματικές αποτελούνται μόνο από ένα θέμα με το οποίο μπορούν να περιγραφούν πλήρως (Σιάρδος 1997). Όσον αφορά στη μέτρηση των ποσοτικών μεταβλητών, όπως η ηλικία και το εισόδημα, χρησιμοποιήθηκε κλίμακα μετρήσεων με μέτρα απόλυτους αριθμούς. Για τις ποιοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν η ονομαστική και η τακτική κλίμακα μέτρησης μεταβλητών (Σιάρδος 1997).

Οι 29 μεταβλητές που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο είναι οι εξής:

1. Φύλο: Αφορά στο φύλο του εκάστοτε ερωτώμενου επισκέπτη. Οι αριθμοί 1 και 2 προσδιορίζουν τα δύο φύλα: άντρας και γυναίκα, αντίστοιχα.

2. Ηλικία: Με τη μεταβλητή αυτή προσδιορίζονται τα έτη ζωής του ερωτώμενου επισκέπτη. Διακρίθηκε σε κλάσεις, όπως 1=από 18 έως 35 ετών, 2=από 36 έως 45 ετών, 3=από 46 έως 60 ετών και 4=από 61 και άνω ετών, δηλαδή κάθε ένας αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο διάστημα ετών ζωής.

3. Τόπος διαμονής: Αφορά στη συγκεκριμένη περιοχή όπου γεννήθηκε ο ερωτώμενος επισκέπτης και η διάκριση έγινε με βάση τους αριθμούς 1=Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 2=Κεντρική Μακεδονία, 3=Δυτική Μακεδονία, 4=Θεσσαλία, 5=Ήπειρος, 6=Στερεά Ελλάδα, 7=Δυτική Ελλάδα, 8=Βόρειο Αιγαίο, 9=Ιόνια Νησιά, 10=Αττική, 11=Πελοπόννησο, 12=Νότιο Αιγαίο, 13=Κρήτη.

4. Οικογενειακή κατάσταση: Αναφέρεται στην προσωπική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ερωτώμενος, διακρίθηκε σε κατηγορίες όπως 1=άγαμος/η, 2=έγγαμος/η, 3=χήρος/α, 4=διαζευγμένος/η.

5. Επίπεδο εκπαίδευσης: Σχετίζεται με τη σχολική εκπαίδευση του ερωτώμενου επισκέπτη και η μέτρησή της πραγματοποιήθηκε με τους αριθμούς 1 έως 5, οι οποίοι αντιστοιχούσαν στις εξής κατηγορίες: 1=Δημοτικό, 2=Γυμνάσιο, 3=Λύκειο Γενικό/Τεχνικό, 4=ΑΕΙ-ΤΕΙ, 5=Ι.Ε.Κ., 6=Άλλο.

6. Κύρια ασχολία: Έχει σχέση με τη βασική απασχόληση του ερωτώμενου επισκέπτη, διακρίθηκε σε κλάσεις όπως 1=δημόσιος υπάλληλος, 2=ιδιωτικός υπάλληλος, 3=ελεύθερος επαγγελματίας, 4=συμασιούχος, 5=συνταξιούχος, 6=άνεργος.

7. Ετήσιο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα: Αναφέρεται στο ετήσιο ακαθάριστο εισόδημα του επισκέπτη και μετρήθηκε με τους αριθμούς 1=μικρότερο από 5,000 ΕΥΡΩ, 2=από 5,000 έως 10,000 ΕΥΡΩ, 3=από 10,000 έως 15,000 ΕΥΡΩ, 4=από 15,000 έως 20,000 ΕΥΡΩ, 5=από 20,000 έως 25,000 ΕΥΡΩ, 6=από 25,000 έως 30,000 ΕΥΡΩ, 7=από 30,000 έως 35,000 ΕΥΡΩ και 8=μεγαλύτερο από 35,000 ΕΥΡΩ.

8. Επίσκεψη στα λουτρά: Αφορά στους λόγους για τους οποίους ο ερωτώμενος πραγματοποιούσε επίσκεψη στα λουτρά, όπου μετρήθηκαν οι

πιθανοί λόγοι με τους αριθμούς: 1= ψυχαγωγικοί λόγοι, 2= θεραπευτικοί λόγοι, 3= άλλοι.

9. Βαθμός ικανοποίησης επισκέπτη από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (εγκαταστάσεις, υπηρεσίες, κλπ): Αφορά στο βαθμό ικανοποίησης του ερωτώμενου επισκέπτη από τις εγκαταστάσεις, τις προσφερόμενες υπηρεσίες και λοιπές παροχές που προσφέρουν τα εν λόγω λουτρά. Διακρίθηκε σε κλάσεις όπως, 1=πάρα πολύ, 2= πολύ, 3=αρκετά, 4=λίγο, 5=καθόλου.

10. Βαθμός επιθυμίας για αλλαγές/βελτιώσεις στα λουτρά: Αναφέρεται σε τυχόν αλλαγές ή βελτιώσεις στην περιοχή των λουτρών τις οποίες ο ερωτώμενος θα επιθυμούσε να πραγματοποιηθούν. Δόθηκαν 5 πιθανές απαντήσεις, ο βαθμός συμφωνίας αυτών μετρήθηκε με τις ακόλουθες κλάσεις, 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

11. Πηγή πληροφόρησης για τα λουτρά: Αφορά στα πρόσωπα ή μέσα που ενημέρωσαν τον ερωτώμενο για τη λειτουργία των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας, αλλά και την πιθανότητα καταγωγής του από την αναφερόμενη περιοχή. Διακρίθηκαν σε 6 κλάσεις: 1=από την τηλεόραση, 2=από το ραδιόφωνο, 3=από τον έντυπο τύπο, 4=από το Internet, 5=από συγγενή /φίλο/γνωστό, 6=τόπος καταγωγής.

12. Λόγοι προτίμησης των συγκεκριμένων λουτρών: Με τη μεταβλητή αυτή προσδιορίζονταν οι λόγοι για τους οποίους ο ερωτώμενος προτιμάει τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας έναντι άλλων. Χρησιμοποιήθηκαν 7 προτάσεις (βλ. παράρτημα Ι) ο οποίος βαθμολογήθηκαν με τους αριθμούς 1=ναι και 2=όχι.

13. Βαθμός συμφωνίας των επισκεπτών για σύσταση των λουτρών Αριδαίας σε άλλα άτομα: Αφορά στο βαθμό που οι ερωτώμενοι συμφωνούν να συστήσουν τα εν λόγω λουτρά σε άλλα άτομα προκειμένου να τα επισκεφθούν και αυτοί με τη σειρά τους. Διακρίθηκε σε κλάσεις όπως, 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

14. Πορεία επισκέπτη μετά την επίσκεψη στα λουτρά: Αναφέρεται στην πορεία την οποία ο ερωτώμενος επιλέγει μετά το μπάνιο του στα λουτρά. Χρησιμοποιήθηκαν 5 προτάσεις (βλ. παράρτημα Ι) και βαθμολογήθηκαν με τους αριθμούς 1=ναι, 2=όχι.

15. Επίσκεψη στα λουτρά λόγω σχετικής επιδότησης: Με τη μεταβλητή αυτή προσδιορίζεται εάν ο λόγος για τον οποίο οι ερωτώμενοι επιλέγουν να πάνε στα λουτρά είναι λόγω κάποιας επιδότησης, όπως από ασφαλιστικό ταμείο, εισιτήρια κοινωνικού τουρισμού, κλπ. Μετρήθηκε με τους αριθμούς 1 και 2, όπου αντιστοιχούσαν σε κατάφαση και άρνηση, δηλαδή 1=ναι, 2=όχι.

16. Γνώμη επισκέπτη σχετικά με απόδοση τιμής-ποιότητας των λουτρών: Αναφέρεται στην άποψη του ερωτώμενου επισκέπτη για την αναλογία τιμής- ποιότητας που προσφέρουν τα εν λόγω λουτρά. Διακρίθηκε σε κλάσεις: 1=πάρα πολύ καλή, 2=πολύ καλή, 3=αρκετά καλή, 4=ελάχιστα καλή και 5=καθόλου καλή.

17. Επίσκεψη για πρώτη φορά στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας: Η παρούσα μεταβλητή αναφέρεται στο αν ο ερωτώμενος πραγματοποιούσε για πρώτη φορά επίσκεψη στα λουτρά και μετρήθηκε με τους αριθμούς 1=ναι, 2=όχι.

18. Επιθυμία επανάληψης πρώτης επίσκεψης: Στην περίπτωση που ο ερωτώμενος είχε έρθει για πρώτη φορά, η μεταβλητή αυτή αφορά στην επιθυμία να το επαναλάβει. Και εδώ χρησιμοποιήθηκαν οι αριθμοί 1=ναι, 2=όχι.

19. Συχνότητα επίσκεψης στα λουτρά: Αφορά στη συχνότητα με την οποία πραγματοποιεί ο ερωτώμενος επίσκεψη στα αναφερόμενα λουτρά. Διακρίθηκε σε κλάσεις: 1=πολύ συχνά, 2=συχνά, 3=μερικές φορές, 4=σπάνια, 5=καθόλου.

20. Διάστημα παραμονής στα λουτρά: Σχετίζεται με τη χρονική περίοδο κατά την οποία ο ερωτώμενος επισκέπτης παραμένει, είτε στον οργανωμένο χώρο των λουτρών, είτε στο χωριό Λουτρακί, όπου βρίσκονται τα λουτρά. Βαθμολογήθηκε με τους αριθμούς 1=ημερήσια επίσκεψη, 2=2 με 4 ημέρες, 3=περισσότερες από 5 ημέρες.

21. Άποψη επισκέπτη για το επίπεδο των υπηρεσιών των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και το κόστος τους: Η μεταβλητή αυτή αφορά στο βαθμό συμφωνίας/ασυμφωνίας των ερωτώμενων επισκεπτών αν το επίπεδο των υπηρεσιών των εν λόγω λουτρών και το κόστος που συνεπάγονται είναι συμβατό με τις απαιτήσεις τους και τις οικονομικές τους δυνατότητες. Μετρήθηκε με τις ακόλουθες κλάσεις: 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

22. Βαθμός απόδοσης εξόδων κατά την επίσκεψη στα λουτρά: Αναφέρεται στην άποψη του ερωτώμενου όσον αφορά στο ποσό που διαθέτει κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας καθώς και στον προσδιορισμό του συγκεκριμένου ποσού. Μετρήθηκε με τους αριθμούς 1 έως 5 που αντιστοιχούν στις εξής κατηγορίες: 1=πολύ υψηλό, 2=υψηλό, 3=μέτριο, 4=χαμηλό και 5=πολύ χαμηλό.

23. Προθυμία δαπάνης συγκριτικά με συμβατικές διακοπές: Έχει σχέση με το χρηματικό ποσό που ο ερωτώμενος είχε διάθεση να ξοδέψει στα λουτρά συγκριτικά με συμβατικές διακοπές και διακρίθηκε σε κλάσεις όπως, 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα. .

24. Ενδιαφέρον επισκέπτη για τα τοπικά: Η παρούσα μεταβλητή αναφέρεται στο ενδιαφέρον του ερωτώμενου σχετικά με ό,τι αφορούσε στον τόπο. Χρησιμοποιήθηκαν τέσσερις προτάσεις (βλ. παράρτημα Ι) και διακρίθηκαν στις κλάσεις: 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

25. Επιθυμία επισκέπτη για διάθεση υπηρεσιών/εγκαταστάσεων στα λουτρά: Έχει σχέση με υπηρεσίες και εγκαταστάσεις τις οποίες επιθυμούσε ο ερωτώμενος επισκέπτης να διαθέτουν επιπλέον τα εν λόγω λουτρά και χρησιμοποιήθηκαν τέσσερις προτάσεις (βλ. παράρτημα Ι) οι οποίες αντιστοιχούν στις εξής κατηγορίες: 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

26. Ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου από την επιχείρηση των λουτρών της Αριδαίας: Η συγκεκριμένη μεταβλητή αφορά στο βαθμό

συμφωνίας των ερωτώμενων ότι γίνεται από την επιχείρηση των λουτρών ορθολογική χρήση όσον αφορά στην προστασία του φυσικού τοπίου, στη διατήρηση της καθαριότητας, κλπ. Διακρίνεται στις εξής κλάσεις, 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

27. Τήρηση των απαραίτητων συνθηκών υγιεινής από τα λουτρά Αριδαίας: Έχει σχέση με το βαθμό συμφωνίας των ερωτώμενων σχετικά με το αν στις εγκαταστάσεις των λουτρών τηρούνται οι συνθήκες υγιεινής. Μετρήθηκε με την ακόλουθη κλίμακα, 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

28. Ορθολογική διαχείριση των απορριμμάτων από τα λουτρά Αριδαίας: Αφορά στο βαθμό συμφωνίας των ερωτώμενων σχετικά με το αν στις εγκαταστάσεις των εν λόγω λουτρών γίνεται ορθολογική χρήση των απορριμμάτων, όπως ανακύκλωση. Και εδώ η μεταβλητή μετρήθηκε με τις κλάσεις: 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

29. Ανάγκη περιβαλλοντικής προστασίας στο χώρο των λουτρών της Αριδαίας: Αφορά στην άποψη του ερωτώμενου επισκέπτη εάν θεωρεί ότι υπάρχει ανάγκη στον οργανωμένο χώρο των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας για περισσότερη περιβαλλοντική προστασία. Μετρήθηκε με τις κλάσεις: 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ, 5=διαφωνώ απόλυτα.

γ. Συμπλήρωση ερωτηματολογίου

Το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της έρευνας ήταν κατά τους μήνες Απρίλιο, Ιούνιο και Οκτώβριο, του έτους 2009. Στόχος της έρευνας ήταν να καλύψει κατά το δυνατόν περισσότερο όλες τις ομάδες επισκεπτών, για αυτό το λόγο και ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου επιμερίστηκε σε τρεις χρονικές περιόδους: α) μια την περίοδο του Πάσχα (Απρίλιο), β) μία την περίοδο έναρξης των θερινών διακοπών (Ιούνιο) και γ) μία την περίοδο μετά τη λήξη των θερινών διακοπών.

Αρχικά πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα σε δείγμα δεκαπέντε επισκεπτών. Βασικός στόχος ήταν να εντοπισθούν οι πιθανές αδυναμίες και να διερευνηθούν οι αντίστοιχες αναγκαίες βελτιώσεις της δομής του ερωτηματολογίου. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε χρονομέτρηση της μέσης απαιτούμενης, για τη συμπλήρωσή του, χρονικής διάρκειας. Οπότε το ερωτηματολόγιο έλαβε και την τελική του μορφή (Παράρτημα Ι).

Ακολούθησε επιτόπια, προσωπική συνέντευξη, της οποίας η διάρκεια ήταν περίπου 10-15 λεπτά με κάθε επισκέπτη. Ο τρόπος συμπλήρωσης ήταν είτε στο χώρο των εξωτερικών πισινών, είτε στο χώρο προσέλευσης των επισκεπτών (reception), είτε στο χώρο εισόδου ή εξόδου των επισκεπτών στις εσωτερικές μπανιέρες/χαμάμ, είτε στο αναψυκτήριο του χώρου των λουτρών, καθώς και στο εστιατόριο. Με άλλα λόγια, η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε μέσα στον οργανωμένο δημοτικό χώρο των λουτρών, όπου οι επισκέπτες θα μπορούσαν να κάνουν μία στάση, μετά τη λούση.

5.4.2 Συγκέντρωση στοιχείων φορέων

α. Σύνταξη ερωτηματολογίων

Υπήρξε κάποιος αριθμός προκατασκευασμένων βασικών ερωτήσεων που στην πορεία αυξήθηκε γιατί προστέθηκαν και άλλες ως συμπληρωματικές προκειμένου ο ερωτώμενος να διασαφηνίσει περισσότερο τις απαντήσεις του και να αποδοθεί με αυτόν τον τρόπο μια όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα της ερευνηθείσας περιοχής. Οι ερωτήσεις ήταν "ανοιχτές" ή ελεύθερης απάντησης οι οποίες απαιτούν απάντηση από πλευράς ερωτώμενου κατά τρόπο αφηγηματικό, σύντομο ή εκτενή, όπου η απάντηση μπορεί να δοθεί ελεύθερα με τον τρόπο που ο ερωτώμενος προτιμά (Σιάρδος 1997).

Η έρευνα προσανατολίστηκε σε επτά ομάδες φορέων, οι οποίες κρίθηκαν ως περισσότερο αντιπροσωπευτικές για το συγκεκριμένο σκοπό και οι ερωτήσεις διαφοροποιούνταν ανάλογα με την ομάδα στην οποία απευθύνονταν (Παράρτημα ΙΙ). Συγκεκριμένα, οι ομάδες των φορέων ήταν οι εξής:

1. Πρόεδρος δημοτικής επιχείρησης λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας
2. Αντιπρόεδρος δημοτικής επιχείρησης λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (ο οποίος ασκούσε και τα καθήκοντα του Δημάρχου Αριδαίας)
3. Διευθύνων σύμβουλος δημοτικής επιχείρησης λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας
4. Δημοτικός σύμβουλος
5. Έμποροι/Ξενοδόχοι/Εστιάτορες (εκ των οποίων ερωτήθηκαν 10)
6. Εργαζόμενοι στα λουτρά (εκ των οποίων ερωτήθηκαν 15)
7. Ξενοδοχοϋπάλληλοι / Υπάλληλοι σε εστιατόριο / Υπάλληλοι σε ζαχαροπλαστείο (εκ των οποίων ερωτήθηκαν 15)

β. Συμπλήρωση ερωτηματολογίων

Η συμπλήρωση και αυτών των ερωτηματολογίων, αποπερατώθηκε κατά τους μήνες Απρίλιο, Ιούνιο και Οκτώβριο το έτος 2009. Ομοίως με την έρευνα που διεξήχθη με τους επισκέπτες, στόχος της ήταν να καλύψει, όσο το δυνατόν περισσότερο, όλες τις ομάδες των φορέων ώστε το αποτέλεσμα να είναι έγκυρο και αντιπροσωπευτικό.

Πριν αρχίσει η συγκεκριμένη συμπλήρωση, όσον αφορά στην Πρόεδρο των λουτρών και στους πολιτικούς προηγήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία και ορίστηκε συγκεκριμένη ημέρα και ώρα συνάντησης.

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε με επιτόπια, προσωπική συνέντευξη, των οποίων η διάρκεια κυμαινόταν μεταξύ 10 έως και 60 λεπτά με κάθε φορέα. Οι τόποι συμπλήρωσης ήταν στους χώρους εργασίας των ερωτωμένων.

5.5 Αξιοπιστία και Εγκυρότητα

5.5.1 Αξιοπιστία

Σε γενικό επίπεδο, υπάρχουν δύο βασικοί κανόνες των εμπειρικών μετρήσεων (Carmines and Zeller 1989):

- Ένας ερευνητής μπορεί να εξετάσει την αξιοπιστία ενός δείκτη.
- Η μέτρηση οποιουδήποτε φαινομένου πάντα περικλείει ένα ποσοστό τυχαίου σφάλματος.

Εξαιτίας του ότι οι επαναλαμβανόμενες μετρήσεις ποτέ δε δίνουν ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα, υπάρχει πάντοτε αναξιοπιστία ακόμη και σε μικρό βαθμό. Αλλά, ενώ οι επαναλαμβανόμενες μετρήσεις του ίδιου φαινομένου ποτέ δε συμπίπτουν ακριβώς ή μια με την άλλη, έχουν την τάση όμως να είναι συνεπείς από μέτρηση σε μέτρηση. Αυτή η τάση συνέπειας μεταξύ επαναλαμβανόμενων μετρήσεων αναφέρεται ως αξιοπιστία. Όσο περισσότερο συνεπή είναι τα αποτελέσματα από επαναλαμβανόμενες μετρήσεις, τόσο περισσότερο αξιόπιστη είναι η διαδικασία μέτρησης. Αντιθέτως, όσο πιο ασυνεπή είναι τα αποτελέσματα, τόσο χαμηλότερη είναι η αξιοπιστία (Carmines and Zeller 1989).

Οι περισσότεροι γνωστές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της αξιοπιστίας ενός φαινομένου (Bohrnstedt 1977) είναι:

- η μέθοδος των ισοδύναμων τύπων,
- η μέθοδος του ημικλάστου με την εφαρμογή του τύπου των Spearman-Brown,
- ο συντελεστής ισοδυναμίας των Kuder-Richardson, και
- ο συντελεστής α -Cronbach.

Οι δύο τελευταίες μέθοδοι θεωρούνται ως οι περισσότεροι ακριβείς (Σιάρδος 1997).

Η αξιοπιστία μιας κλίμακας (μέτρησης ενός φαινομένου) αυξάνεται σημαντικά με την αύξηση του αριθμού των προτάσεων – ερωτήσεων μέχρι κάποιο όριο, πέρα από το οποίο αυτή είναι αμελητέα καθώς αυξάνεται ο αριθμός των

θεμάτων. Εάν από μια ομάδα θεμάτων διατηρηθούν μόνο αυτά που έχουν υψηλούς συντελεστές συσχέτισης (τα πιο σημαντικά), ο συντελεστής αξιοπιστίας θα έχει τέτοια τιμή, ώστε η προσθήκη επιπλέον θεμάτων μεταβάλλει ελάχιστα την τιμή του.

Τιμές του συντελεστή αξιοπιστίας μεγαλύτερες του 0,80 θεωρούνται πολύ ικανοποιητικές. Ωστόσο στην πράξη γίνονται δεκτές και τιμές μέχρι και 0,70 ή ελαφρώς χαμηλότερες ανάλογα με το στάδιο της έρευνας και τους αντικειμενικούς σκοπούς της (Μπαγιάτης 1990 · Σιάρδος 1997).

Στην παρούσα έρευνα οι περισσότερες από τις μεταβλητές θεωρούνται ως αξιόπιστες καθώς προέρχονται από τη βιβλιογραφική παραπομπή σε εργασίες άλλων συγγραφέων (de la Barre et al. 2005 · Ogorlec and Snoj 1998 · Ross 2001). Επομένως, έλεγχος αξιοπιστίας θα εφαρμοστεί μόνο στις μεταβλητές που δημιουργήθηκαν αποκλειστικά για τη διεκπεραίωση της συγκεκριμένης έρευνας.

Για την επιλογή του θέματος των μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από ερωτηματολόγια παλαιότερων ερευνών, όπως προαναφέρθηκε. Σκοπός ήταν η επιλογή ανάλογων μεταβλητών που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν επαρκή στοιχεία για την ερευνούμενη στάση των επισκεπτών, από κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής πλευράς.

5.5.2 Εγκυρότητα

Ένας δείκτης εκτός από αξιόπιστος πρέπει να είναι και έγκυρος, για να αντιπροσωπεύει με ακρίβεια μια θεωρητική έννοια (Σιάρδος 1997). Σε γενικές γραμμές, μια μέτρηση θεωρείται έγκυρη, αν μετρά αυτό το οποίο προτίθεται να μετρήσει. Κατά συνέπεια, ενώ η αξιοπιστία επικεντρώνεται σε μια συγκεκριμένη ιδιότητα εμπειρικών δεικτών (στο βαθμό που αυτοί δίνουν συνεπή αποτελέσματα με επαναλαμβανόμενες μετρήσεις), η εγκυρότητα ενδιαφέρεται για την κρίσιμη σχέση μεταξύ θεωρητικής έννοιας και δείκτη. Στην πράξη, δε μετράται η εγκυρότητα ενός δείκτη, αλλά η εγκυρότητα της χρήσης/εφαρμογής του στην οποία αναφέρεται.

Όπως η αξιοπιστία, έτσι και η εγκυρότητα υπόκειται σε σφάλμα. Συνεπώς, ο στόχος απόκτησης ενός τέλει δείκτη εγκυρότητας (που να αντιπροσωπεύει την προτεινόμενη και μόνο έννοια) είναι μη επιτεύξιμος. Αντιθέτως, η εγκυρότητα είναι έννοια σχετική και όχι ιδιότητα που υπάρχει ή δεν υπάρχει. Επιπρόσθετα, ένας δείκτης ο οποίος είναι αξιόπιστος δεν είναι κατ' ανάγκη έγκυρος (Carmine and Zeller 1989). Η εγκυρότητα αφορά στη μέτρηση του επιδιωκόμενου, ενώ η αξιοπιστία εκφράζει τη σταθερότητα των αποτελεσμάτων μέτρησης. Η εγκυρότητα δεν είναι άμεσα ελεγχόμενη, αφού δεν είναι γνωστό αν η μέτρηση που προκύπτει ταυτίζεται με την έννοια της ιδιότητας που μετράται. Αντιθέτως, η αξιοπιστία είναι άμεσα ελεγχόμενη, γιατί βοηθά στον καθορισμό του βαθμού της συνέπειας του οργάνου μέτρησης (Σιάρδος 1997).

Όσο η διάσταση μεταξύ έννοιας και μεταβλητής είναι μεγάλη, τόσο η κλίμακα μέτρησης δεν είναι έγκυρη. Παρόλο που θεωρητικά σε κάθε έννοια αντιστοιχεί μια συγκεκριμένη ποσοτική διατύπωση, στην πράξη η δεύτερη δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμη και συνεπώς η εγκυρότητα δεν μπορεί να ελεγχθεί άμεσα. Συνεπώς, χρησιμοποιούνται μόνο έμμεσοι τρόποι ελέγχου της εγκυρότητας. Ανάλογα με τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται διακρίνονται διάφοροι τύποι εγκυρότητας. Οι πιο συνηθισμένοι, οι οποίοι και χρησιμοποιήθηκαν, είναι ο τύπος της εγκυρότητας δομής και της διακριτής εγκυρότητας (Μπαγιάτης 1990 · Σιάρδος 1997):

- Η εγκυρότητα δομής εκφράζει το βαθμό δόμησης των θεμάτων μιας πολυθεματικής μεταβλητής. Η αντιπροσωπευτικότητα της δομής ομάδας θεμάτων δείχνεται από τον αριθμό και την ταυτότητα των παραγόντων της παραγοντικής μήτρας μετά την εφαρμογή της κατηγορικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες.
- Η διακριτή εγκυρότητα είναι τύπος της εγκυρότητας δομής και εκφράζει το βαθμό κατά τον οποίο η δόμηση μιας ομάδας θεμάτων είναι ανεξάρτητη της δόμησης άλλης ομάδας που περιλαμβάνει κοινά θέματα με την πρώτη. Η διακριτή εγκυρότητα αναφέρεται στις περιπτώσεις όπου τα θέματα δεν ακολουθούν την ίδια κατεύθυνση, έτσι που δομούνται σε περισσότερες από μια ομοιογενείς ομάδες. Η κατάλληλη μέθοδος για τον

έλεγχο της διακριτής εγκυρότητας είναι, ομοίως, η κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες.

5.5.3 Έλεγχοι αξιοπιστίας και εγκυρότητας

Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα επιμέρους τμημάτων/ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ελέγχθηκαν με τη στατιστική τεχνική της κατηγορικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες (Categorical Principal Components Analysis) μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS (SPSS 2008).

Η κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες (Meulman et al. 2001 · Σιάρδος 2002) όπως και η κλασική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες, μπορεί να αφορά σε πολλές διαστάσεις. Ο γενικός κανόνας είναι ότι ο μέγιστος αριθμός των διαστάσεων είναι αυτός όπου η τιμή της χαρακτηριστικής ρίζας για καθεμία διάσταση είναι μεγαλύτερη της μονάδας. Θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη και οι τιμές των συντελεστών αξιοπιστίας α -Cronbach για κάθε διάσταση, τιμές οι οποίες μεγιστοποιούνται μέσω της διαδικασίας αυτής. Ο περισσότερο χρήσιμος κανόνας, όμως, είναι να επιλέγεται ο μικρότερος δυνατόν αριθμός διαστάσεων, έτσι που η ερμηνεία των αποτελεσμάτων να είναι όσο το δυνατόν κατανοητή.

Όπως και στην κλασική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες, οι χαρακτηριστικές ρίζες μετρούν την εξηγούμενη διακύμανση, δηλαδή το ποσοστό της κατηγοριοποιημένης πληροφορίας που εξηγείται για καθεμία διάσταση. Η μέγιστη τιμή χαρακτηριστικής ρίζας για καθεμία διάσταση είναι ίση με τη μονάδα, διαστάσεις δε με υψηλότερες τιμές χαρακτηριστικής ρίζας είναι μεγαλύτερης σημασίας στην εξήγηση της λύσης του προβλήματος.

Οι διαστάσεις συνδυαστικά διευκολύνουν στην ερμηνεία ως προς τις θέσεις των υποκειμένων, των μεταβλητών και των κατηγοριών τους. Έτσι, π.χ. εάν μια μεταβλητή διαφοροποιείται των άλλων σημαντικά, τα υποκείμενα θα βρίσκονται πολύ κοντά στις κατηγορίες στις οποίες ανήκουν. Υποκείμενα της ίδιας κατηγορίας θα προσεγγίζονται μεταξύ τους (θα έχουν δηλαδή ίδιους βαθμούς) και οι κατηγορίες των διαφορετικών μεταβλητών θα προσεγγίζονται εφόσον ανήκουν στα ίδια υποκείμενα (δηλαδή δύο υποκείμενα που έχουν

ίδιους βαθμούς ως προς κάποια μεταβλητή θα έχουν, περίπου, τους ίδιους βαθμούς ως προς τις άλλες μεταβλητές).

Με βάση τα φορτία των κύριων συνιστωσών, τα οποία αφορούν στις διακυμάνσεις των ποσοτικοποιημένων μεταβλητών, είναι δυνατή η δημιουργία διαγράμματος διασποράς των μεταβλητών όμοιου με εκείνου της κλασικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες.

Επίσης, αναγνωρίζοντας τη θέση καθεμιάς από τις παρατηρήσεις (υποκείμενα) μπορούν να αναγνωριστούν σχέσεις μεταξύ των παρατηρήσεων αυτών. Με το διάγραμμα αυτό και ως προς καθεμία από τις διαστάσεις είναι δυνατή η διάταξη και η αναγνώριση σχέσεων μεταξύ παρατηρήσεων.

Για την εξέταση της σχέσης μεταξύ υποκειμένων και μεταβλητών, διπλό διάγραμμα που αφορά στα υποκείμενα και στα φορτία των συνιστωσών διευκολύνει σ' αυτό. Έτσι, με βάση το διάνυσμα των σημείων μιας μεταβλητής προς την κατεύθυνση της υψηλότερης κατηγορίας της μεταβλητής, εντοπίζονται τα σημεία των υποκειμένων που είναι εγγύτερα ή περισσότερο απομακρυσμένα από συγκεκριμένες μεταβλητές.

5.5.4 Αποτελέσματα ελέγχων αξιοπιστίας και εγκυρότητας της μεταβλητής στάσεις - απόψεις και δηλώσεις

Η μεταβλητή αυτή αποτελείται από σειρά δεκαοχτώ διαφορετικών στάσεων-απόψεων (τρίτη και τέταρτη ενότητα ερωτηματολογίου). Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν, κατά κύριο λόγο, σε πενταβάθμια κλίμακα Likert (όπου 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ και 5=διαφωνώ απόλυτα) την κάθε μία από τις στάσεις-απόψεις και δηλώσεις σχετικά με την ικανοποίηση που τους προσφέρει η επίσκεψη στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ). Στις ερωτήσεις 17, 18 και 19, της τρίτης ενότητας, υπήρχε απώλεια απάντησης καθώς αν οι ερωτώμενοι απαντούσαν καταφατικά στην πρώτη κατά σειρά δε θα απαντούσαν στην τρίτη και αν απαντούσαν αρνητικά δε θα απαντούσαν στη δεύτερη, όλες οι υπόλοιπες

εξεταζόμενες ερωτήσεις απαντήθηκαν από τους ερωτώμενους (πίνακας 5.5.4.1).

Πίνακας 5.5.4.1 Τιμή συντελεστή αξιοπιστίας α-Cronbach

Case Processing Summary				Reliability Statistics	
		N	%	Cronbach's Alpha	N of items
Cases	Valid	223	74,3	,613	18
	Excluded ^a	77	25,7		
	Total	300	100,0		

5.6 Συμπεράσματα ελέγχων αξιοπιστίας και εγκυρότητας

Με βάση τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση αξιοπιστίας, για τις ενότητες του ερωτηματολογίου στις οποίες εφαρμόστηκε, και σε συνδυασμό με τους σκοπούς της έρευνας, τα αποτελέσματα για την πλειοψηφία αυτών θεωρούνται ικανοποιητικά. Με άλλα λόγια, τα αποτελέσματα των επαναλαμβανόμενων μετρήσεων θεωρούνται συνεπή και επομένως η διαδικασία μέτρησης κρίνεται αξιόπιστη, αφού ο συντελεστής ισοδυναμίας (αξιοπιστίας) α-Cronbach (0,613) είναι ικανοποιητικά υψηλός.

Σε ό,τι αφορά στον έλεγχο εγκυρότητας, η κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες, έδωσε διακριτά αποτελέσματα σχετικά με την εγκυρότητα δομής και τη διακριτή εγκυρότητα των πολυθεματικών μεταβλητών που διερευνήθηκαν.

Ως προς τις λοιπές ενότητες του ερωτηματολογίου (ατομικά στοιχεία και κοινωνική προσέγγιση), οι έλεγχοι αξιοπιστίας και εγκυρότητας, βασίζονται σε προγενέστερες διεθνείς βιβλιογραφικές έρευνες, στις οποίες έχουν γίνει οι σχετικοί έλεγχοι και επομένως δε χρειάζεται να επαναληφθούν.

Συμπερασματικά, οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν στο ερωτηματολόγιο κρίνεται ότι καλώς επιλέχθηκαν και σωστά διατυπώθηκαν καθώς οι χρησιμοποιούμενες κλίμακες μέτρησης, σε συνδυασμό με τη διατύπωση των

θεμάτων, μετρούν το επιθυμητό αποτέλεσμα (αξιοπιστία) και ταυτόχρονα επαναλαμβανόμενες μετρήσεις οδηγούν στα ίδια ακριβώς αποτελέσματα (εγκυρότητα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ

6.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την περιγραφική στατιστική ανάλυση. Τα αποτελέσματα αυτά, χρησιμεύουν στην καλύτερη δυνατή περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στον πληθυσμό των επισκεπτών των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας όσον αφορά στο βαθμό ικανοποίησης από την επίσκεψή τους στην αναφερόμενη επιχείρηση που αποτελεί και έναν από τους δύο βασικούς σκοπούς της παρούσας έρευνας.

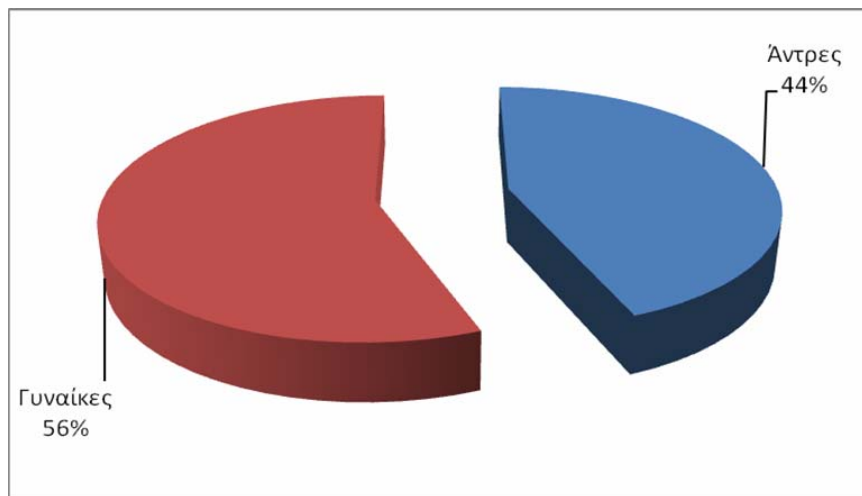
Το είδος της στατιστικής μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας είναι ανάλογο με το στατιστικό υλικό και τις προϋποθέσεις που τίθενται ως προς το είδος των διαθέσιμων μεταβλητών, ως προς τον αριθμό των μεταβλητών που επιθυμείται ταυτόχρονα να αναλυθεί και ως προς τη μορφή της στατιστικής ανάλυσης που επιθυμείται να εφαρμοστεί (περιγραφική ή επαγωγική) (Σιάρδος 1997).

Αρχικά, γίνεται αναλυτική παρουσίαση των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών του συνόλου του δείγματος (300 επισκεπτών). Στη συνέχεια, διερευνώνται οι στάσεις και οι απόψεις των ερωτώμενων επισκεπτών σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης τους από τα λουτρά Αριδαίας, και εξετάζονται ορισμένες δηλώσεις τους. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων ακολουθεί τη σειρά της δομής του ερωτηματολογίου.

6.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

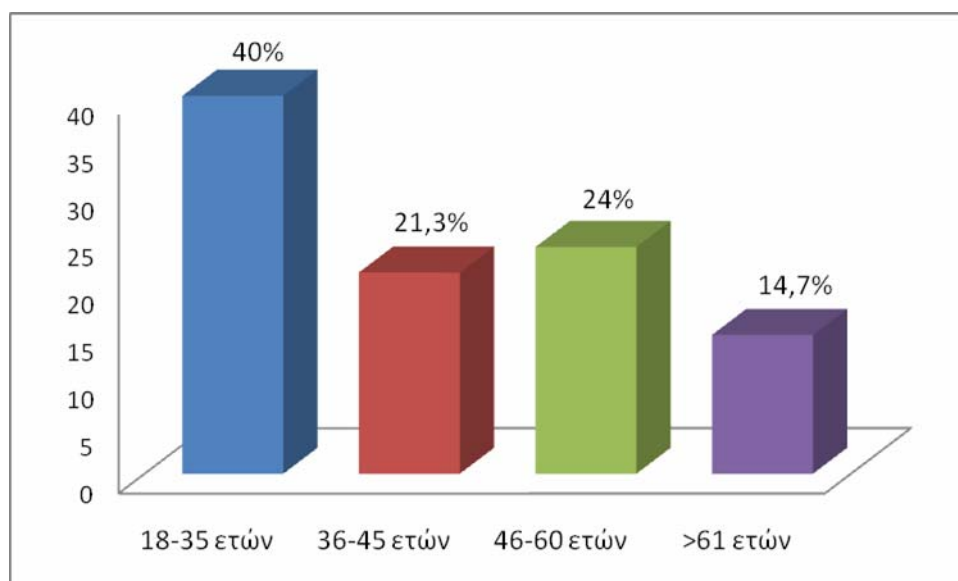
Από το σύνολο των μελών του δείγματος της έρευνας, οι 132 (44%) ήταν άντρες και οι 168 (56%) γυναίκες (γράφημα 6.2.1). Το γυναικείο φύλλο εμφανίζεται να κατέχει την πλειοψηφία, επιβεβαιώνοντας το γεγονός ότι οι γυναίκες τείνουν να επισκέπτονται πιο πολύ τα ιαματικά λουτρά. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι η διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δεν είναι μεγάλη,

επισημαίνοντας και στην προκειμένη περίπτωση ότι και οι άνδρες τα τελευταία χρόνια επιζητούν τη σωματική τους υγεία, χαλάρωση και ευεξία.

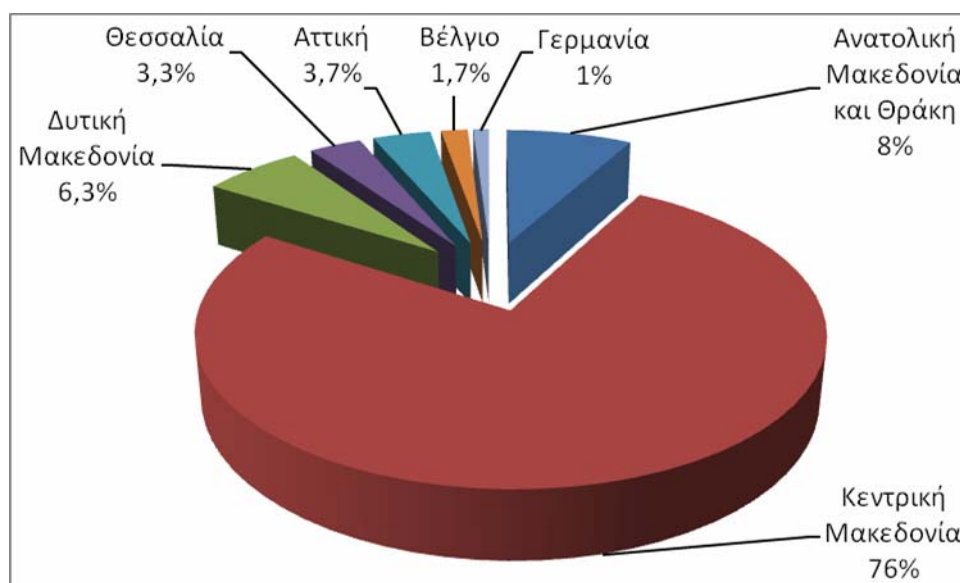
Γράφημα 6.2.1 - Κατανομή του δείγματος με βάση το φύλο

Στο γράφημα 6.2.2 που ακολουθεί, παρουσιάζεται η κατανομή ως προς την ηλικία των μελών του δείγματος. Όπως προκύπτει, το μεγαλύτερο ποσοστό (40%) είχε ηλικία μεταξύ 18 και 35 ετών, ακολουθεί η ηλικία μεταξύ 46 και 60 ετών με ποσοστό 24%, το 21,3% είχε ηλικία μεταξύ 36 και 45 ετών, ενώ το υπόλοιπο 14,7% ανήκε στην κλάση της ηλικίας 61 ετών και άνω.

Γράφημα 6.2.2 - Κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικία

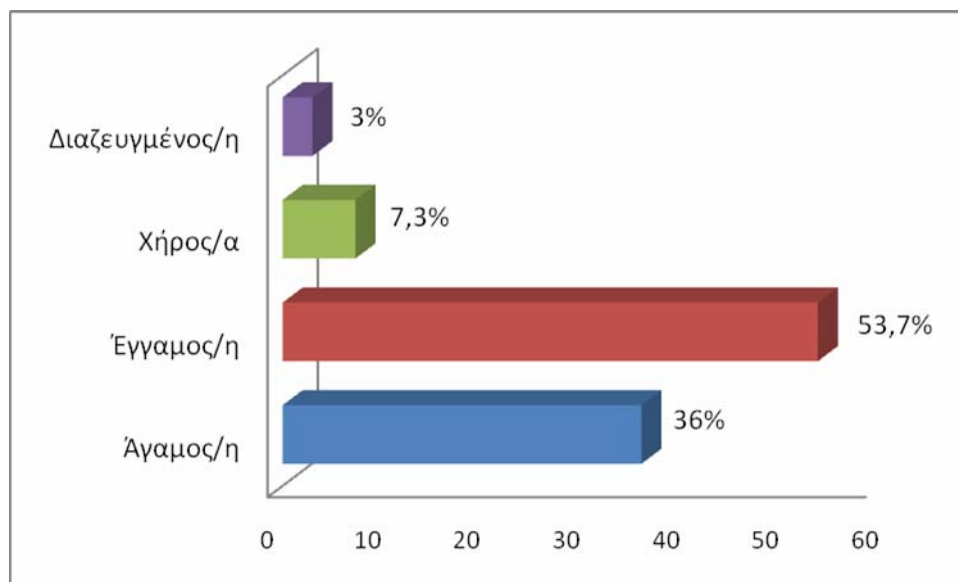
Σύμφωνα με το γράφημα 6.2.3 όσον αφορά στην περιοχή διαμονής των ερωτώμενων επισκεπτών, η συντριπτική πλειοψηφία προέρχεται από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (76%), έπειτα ακολουθούν με παραπλήσια ποσοστά, αλλά πολύ μικρότερα, η περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (8%) και η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας (6,3%). Οι περιφέρειες της Θεσσαλίας και της Αττικής συγκεντρώνουν η κάθε μία δύο ισόποσα σχεδόν ποσοστά (3,3%) και (3,7%), αντίστοιχα. Επιπλέον, παρατηρείται προσέλευση και από δύο χώρες του εξωτερικού, το Βέλγιο (1,7%) και τη Γερμανία (1%). Οι επισκέπτες των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) φαίνεται ότι προέρχονται από τη γεωγραφική περίμετρο κύρια της Βόρειας Ελλάδας, χωρίς όμως να αποκλείονται και οι υπόλοιπες περιοχές καθώς και το εξωτερικό. Πιο παραστατικά φαίνονται στο γράφημα 6.2.3.

Γράφημα 6.2.3 - Κατανομή του δείγματος με βάση την περιοχή διαμονής

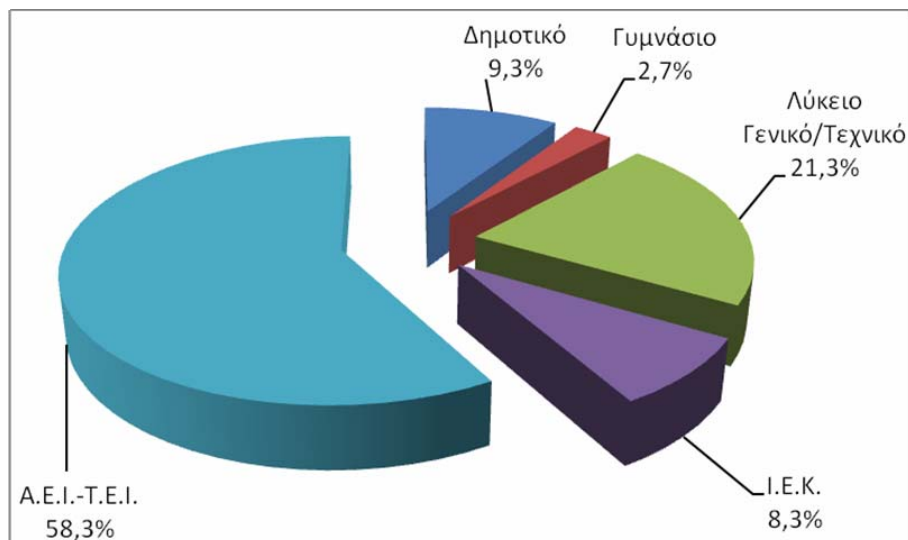
Η πλειοψηφία των ερωτωμένων ήταν έγγαμοι (53,7%), ένα ποσοστό 36% ήταν άγαμοι, ενώ οι υπόλοιποι (10,3%) ήταν διαζευγμένοι και χήροι. Στο γράφημα 6.2.4 παρουσιάζεται παραστατικά η κατανομή της οικογενειακής κατάστασης του δείγματος των επισκεπτών. Άξιο προσοχής είναι ότι εξαιρετικά μικρό ποσοστό των επισκεπτών που έλαβαν μέρος στην έρευνα

ήταν διαζευγμένοι (3%), κοινωνικό φαινόμενο που έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια.

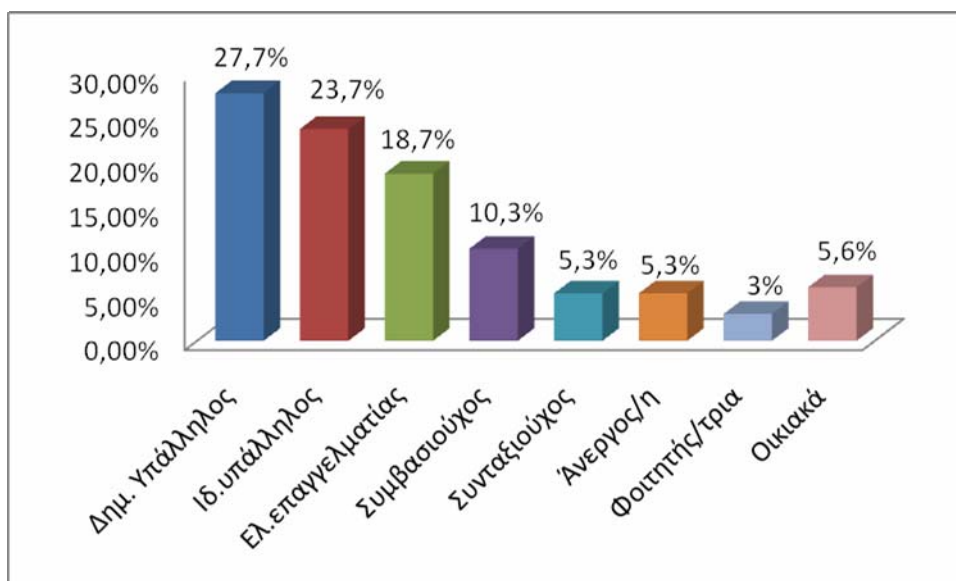
Γράφημα 6.2.4 - Κατανομή του δείγματος με βάση την οικογενειακή κατάσταση

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν απόφοιτοι Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι. (58,3%), 21,3% είχαν απολυτήριο Λυκείου Γενικού/Τεχνικού, 2,7% είχαν απολυτήριο Γυμνασίου και τέλος το υπόλοιπο 17,6% επιμεριζόταν στους επισκέπτες που ήταν απόφοιτοι Δημοτικού (9,3%) και σε αυτούς που ήταν απόφοιτοι Ι.Ε.Κ. (8,3%). Η κατανομή του μορφωτικού επιπέδου των ερωτωμένων επισκεπτών παρουσιάζεται αναλυτικότερα παρακάτω (γράφημα 6.2.5).

Γράφημα 6.2.5 - Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο

Ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση των επισκεπτών, όσοι έλαβαν μέρος στην παρούσα έρευνα κατατάχθηκαν σε οχτώ κατηγορίες, ώστε να διευκολυνθεί η κωδικοποίηση των αποτελεσμάτων. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει εκείνους που απασχολούνταν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, η δεύτερη κατηγορία εκείνους που εργάζονταν στον ιδιωτικό τομέα, η τρίτη κατηγορία τους ελεύθερους επαγγελματίες, η τέταρτη κατηγορία περιλαμβάνει τους συμβασιούχους, η πέμπτη τους συνταξιούχους, η έκτη τους άνεργους, η έβδομη κατηγορία περιλαμβάνει τους φοιτητές και τέλος η όγδοη κατηγορία περιλαμβάνει εκείνους που ασχολούνταν με τα οικιακά. Το 27,7% του δείγματος ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, το 23,7% ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 18,7% ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, το 10,3% ήταν συμβασιούχοι, το 6% ασχολούνταν με οικιακά, το 5,3% ήταν συνταξιούχοι, ομοίως το 5,3% ήταν άνεργοι και το 3% ήταν φοιτητές (γράφημα 3.2.6).

Γράφημα 6.2.6 - Κατανομή του δείγματος με βάση την κύρια ασχολία

Βάσει του ετήσιου συνολικού ακαθάριστου εισοδήματος, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κατανεμήθηκαν σε οχτώ διαφορετικές κλάσεις, όπως φαίνεται στον πίνακα 6.2.1. Παρατηρείται μία σχετικά ισόποση κατανομή του δείγματος, καθώς οι έξι πρώτες κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα, με την κλάση των 10,000-15,000 ΕΥΡΩ να έρχεται στην πρώτη θέση, ενώ οι δύο τελευταίες κλάσεις διακρίνονται από μικρότερα ποσοστά, 7% για εισόδημα >35,000 ΕΥΡΩ και 3,3% για εισόδημα 30,000-35,000 ΕΥΡΩ, αντίστοιχα.

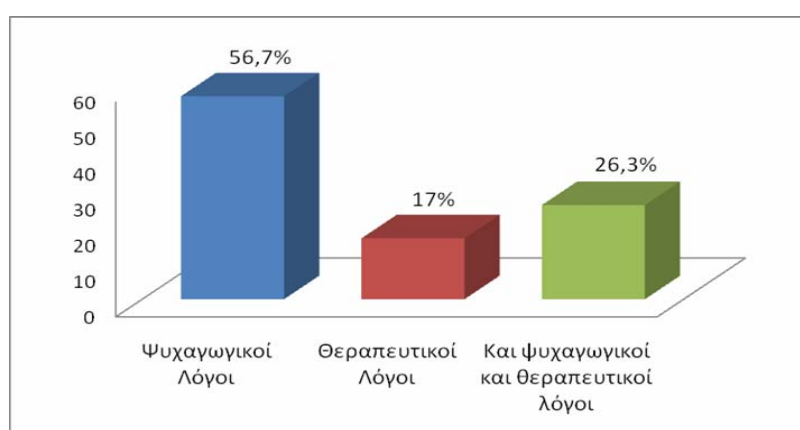
Πίνακας 6.2.1 - Κατανομή του δείγματος με βάση το ετήσιο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
<5,000	40	13,3	13,3	13,3
5,000-10,000	48	16,0	16,0	29,3
10,000-15,000	53	17,7	17,7	47,0
15,000-20,000	49	16,3	16,3	63,3
20,000-25,000	36	12,0	12,0	75,3
25,000-30,000	43	14,3	14,3	89,7
30,000-35,000	10	3,3	3,3	93,0
>35,000	21	7,0	7,0	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

6.3 Κοινωνική προσέγγιση

Η συγκεκριμένη ενότητα περιγράφει τη στάση των επισκεπτών των λουτρών της Αριδαίας (Πόζαρ) από κοινωνικής πλευράς. Συγκεκριμένα, εξετάζει το λόγο επίσκεψης των ερωτωμένων στα λουτρά, το βαθμό ικανοποίησής τους από αυτήν την επίσκεψη και την επιθυμία τους για τυχόν αλλαγές/βελτιώσεις σε εγκαταστάσεις, υπηρεσίες, κλπ. Παράλληλα, διερευνάται η πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για την ύπαρξη των λουτρών, ο λόγος προτίμησης των συγκεκριμένων λουτρών, ο βαθμός συμφωνίας τους για σύσταση σε άλλα άτομα προκειμένου να τα επισκεφθούν και τι ακολουθεί μετά την επίσκεψη στα λουτρά. Για τη μέτρηση των στάσεων και απόψεων των επισκεπτών χρησιμοποιήθηκε η γνωστή πενταβάθμια κλίμακα Likert (1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=διαφωνώ και 5=διαφωνώ απόλυτα).

Ξεκινώντας με την ερώτηση που αφορά στο λόγο επίσκεψης των ερωτωμένων στα λουτρά της Αριδαίας παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (56,7%) είχε ως κίνητρο επίσκεψης στα εν λόγω λουτρά ψυχαγωγικούς λόγους. Φαίνεται, σαν μία πρόωρη παρατήρηση, ότι ο ιαματικός τουρισμός έχει ξεφύγει από τα αυστηρά πλαίσια της θεραπείας και καλύπτει και ανάγκες για προσωπική ευεξία και χαλάρωση, προσελκύοντας και μικρότερες ηλικίες, αν συνδυαστεί με το γεγονός ότι η πλειοψηφία του δείγματος ανήκε στην κλάση της ηλικίας μεταξύ 18-35 ετών.

Γράφημα 6.3.1 - Κατανομή του δείγματος με βάση το λόγο επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

Η πρώτη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό ικανοποίησης των ερωτωμένων από την επίσκεψή τους στα λουτρά Αριδαίας (Πόζαρ). Η συγκεκριμένη μεταβλητή έχει σπουδαία σημασία καθώς αποτελεί την πιο βασική ερώτηση του ερωτηματολογίου. Προσδιορίστηκε ότι κατά βάση οι επισκέπτες είναι ικανοποιημένοι σε ποσοστό 70,4%, εκφράζοντας σχετική συμφωνία (συμφωνούν απόλυτα ή απλώς συμφωνούν), 20,3% δήλωσε ότι ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί, 8,7% ότι διαφωνεί και το υπόλοιπο 0,7% ότι διαφωνεί απόλυτα (πίνακας 6.3.1).

Πίνακας 6.3.1 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ικανοποίηση από την επίσκεψη στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ απόλυτα	50	16,7	16,7	16,7
Συμφωνώ	161	53,7	53,7	70,3
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	61	20,3	20,3	90,7
Διαφωνώ	26	8,7	8,7	99,3
Διαφωνώ απόλυτα	2	,7	,7	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

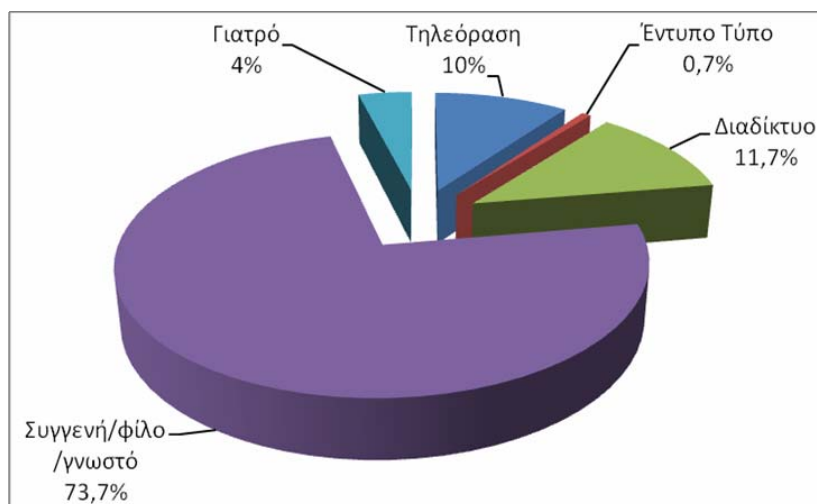
Η δεύτερη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στην επιθυμία των επισκεπτών να αλλάξουν/βελτιωθούν οι εγκαταστάσεις των λουτρών, οι προσφερόμενες υπηρεσίες, ο περιβάλλον χώρος και οι συγκοινωνίες. Όπως παρατηρείται και από τον πίνακα 6.3.2, η γενική εικόνα είναι ότι οι επισκέπτες στην πλειοψηφία τους δεν επιθυμούν να βελτιωθεί ή να αλλάξει κάτι από τα παραπάνω και ειδικότερα ο περιβάλλον χώρος. Από την άλλη πλευρά, το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας για αλλαγή/βελτίωση παρουσιάζεται στις εγκαταστάσεις. Αναλυτικότερα, όσον αφορά στις εγκαταστάσεις, οι επισκέπτες γενικά συμφωνούν (συμφωνούν απόλυτα ή απλώς συμφωνούν) σε ποσοστό 35,4%, 25,7% ούτε συμφωνούν/ούτε διαφωνούν και 39,3% γενικά διαφωνούν (διαφωνούν απλώς ή διαφωνούν απόλυτα). Για τις προσφερόμενες υπηρεσίες οι επισκέπτες με ποσοστό 27,7% γενικά συμφωνούν, 20% ούτε συμφωνούν/ούτε διαφωνούν και 52% γενικά διαφωνούν. Όσον αφορά στον περιβάλλοντα χώρο, 16,7% των επισκεπτών γενικά συμφωνούν, 19% ούτε

συμφωνούν/ούτε διαφωνούν και 64,3% γενικά διαφωνούν. Για τις συγκοινωνίες, 21,7% των επισκεπτών γενικά συμφωνούν, 25,7% ούτε συμφωνούν/ούτε διαφωνούν και 52,6% γενικά διαφωνούν.

Πίνακας 6.3.2 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: επιθυμία επισκεπτών για αλλαγή/βελτίωση εγκαταστάσεων, υπηρεσιών, περιβάλλοντα χώρου και συγκοινωνιών

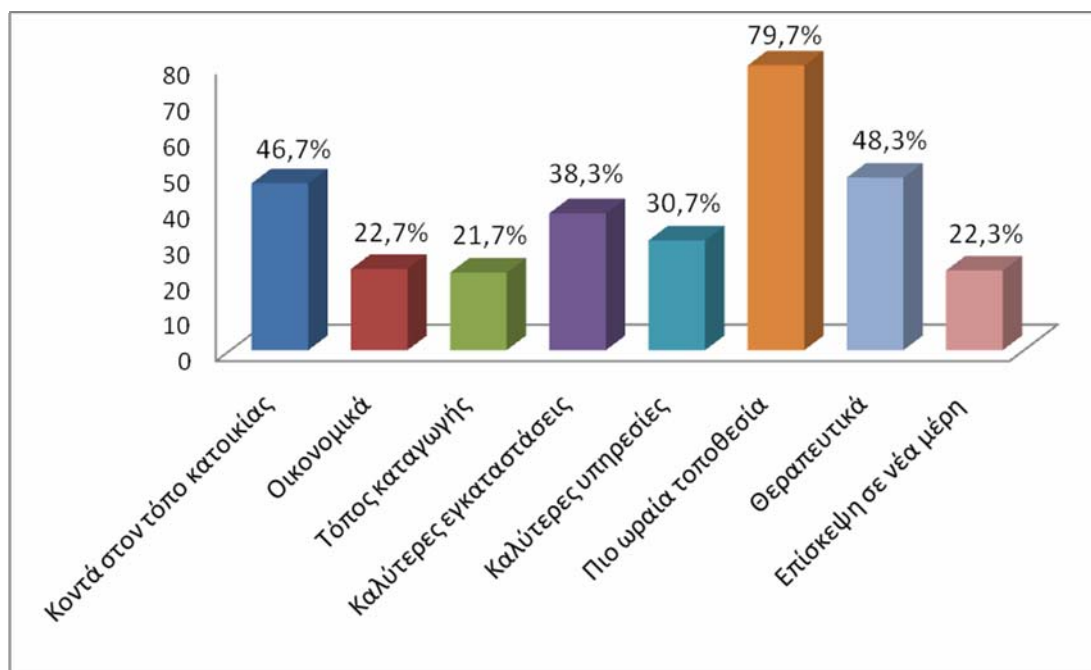
	Εγκαταστάσεις		Υπηρεσίες		Περιβάλλον χώρος		Συγκοινωνίες	
	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%
Συμφωνώ απόλυτα	29	9,7	17	5,7	17	5,7	17	5,7
Συμφωνώ	77	25,7	48	16,0	33	11,0	48	16,0
Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	76	25,3	77	25,7	57	19,0	77	25,7
Διαφωνώ	91	30,3	118	39,3	103	34,3	118	39,3
Διαφωνώ απόλυτα	27	9,0	40	13,3	90	30,0	40	13,3
Σύνολο	300	100,0	300	100,0	300	100,0	300	100,0

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, ποσοστό 73,7%, δήλωσε ότι πληροφορήθηκε για τη λειτουργία των εν λόγω λουτρών από συγγενή, φίλο ή γνωστό, το 11,7% ενημερώθηκε από το διαδίκτυο, το 10% από την τηλεόραση, το 4% από προσωπικό γιατρό και το 0,7% από τον έντυπο Τύπο (γράφημα 6.3.2).

Γράφημα 6.3.2 - Κατανομή του δείγματος με βάση την πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

Όσον αφορά στους λόγους προτίμησης των επισκεπτών για τα συγκεκριμένα λουτρά, ο λόγος ότι βρίσκονται σε πιο ωραία τοποθεσία έναντι άλλων θερμαλιστικών κέντρων, συγκέντρωσε το υψηλότερο ποσοστό θετικής απάντησης (80,6%), ακολουθεί ο λόγος ότι είναι θεραπευτικά με ποσοστό 48,3%, αμέσως μετά η προτίμηση λόγω κοντινής απόστασης από τον τόπο κατοικίας του εκάστοτε ερωτώμενου (46,7%). Στη συνέχεια, με μικρή πάλι διαφορά, ακολουθεί ο λόγος προτίμησης ότι διαθέτουν καλύτερες εγκαταστάσεις (38,3%), έπειτα η παροχή καλύτερων υπηρεσιών με ποσοστό 30,7%, καθώς και η επιθυμία επίσκεψης και γνωριμίας νέων περιοχών (22,3%). Τέλος, οι λόγοι ότι είναι οικονομικά και οι ερωτώμενοι κατάγονται από τον συγκεκριμένο τόπο παρουσιάζονται ως λόγοι προτίμησης από το 22,7% των επισκεπτών και το 21,7%, αντίστοιχα (γράφημα 6.3.3).

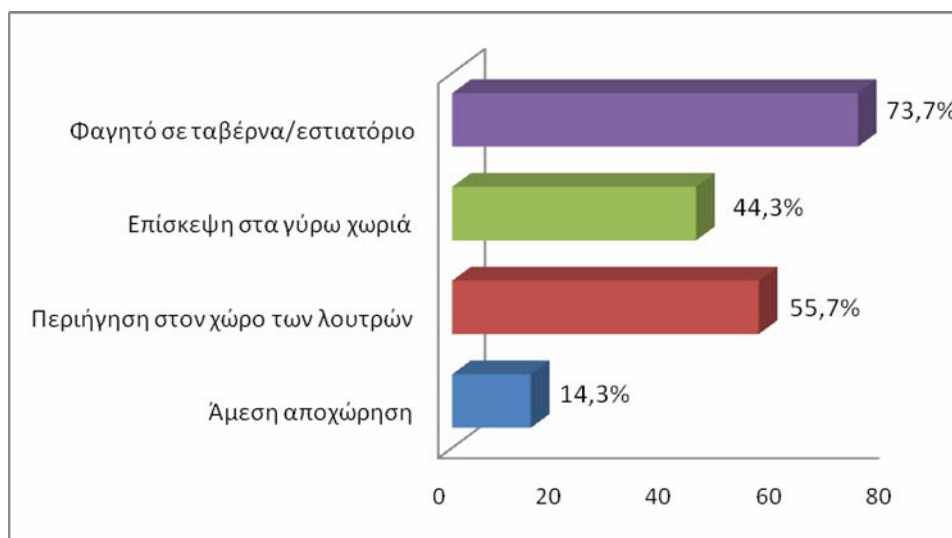
Γράφημα 6.3.3 - Κατανομή του δείγματος με βάση τους λόγους προτίμησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας

Η τρίτη κατά σειρά στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που το δείγμα των επισκεπτών θεωρεί ότι μπορεί να συστήσει τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφθούν. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6.3.3 η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτημένων (92%) γενικά συμφωνεί. Για την ακρίβεια, ποσοστό 32,3% των επισκεπτών συμφώνησε απόλυτα και 59,7% συμφώνησε απλώς.

Πίνακας 6.3.3 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: σύσταση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφθούν

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ απόλυτα	97	32,3	32,3	32,3
Συμφωνώ	179	59,7	59,7	92,0
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	22	7,3	7,3	99,3
Διαφωνώ	2	,7	,7	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

Η τελευταία μεταβλητή της δεύτερης ενότητας του ερωτηματολογίου αφορά στο τι ακολουθεί μετά την επίσκεψη των ερωτωμένων στα εν λόγω λουτρά (γράφημα 6.3.4). Παρατηρείται ότι το 73,7% των επισκεπτών κάθεται για φαγητό σε τοπικά εστιατόρια και ταβέρνες, το 55,7% κάνει περιήγηση στον οργανωμένο χώρο των λουτρών, το 44,3% πραγματοποιεί επίσκεψη στα γύρω χωριά και ένα μικρό ποσοστό (14,3%) αποχωρεί άμεσα.

Γράφημα 6.3.4 - Κατανομή του δείγματος με βάση το τι ακολουθεί μετά την επίσκεψη στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

6.4 Οικονομική προσέγγιση

Με εννιά μεταβλητές, επιδιώχθηκε σε αυτήν την ενότητα να αποδοθεί η άποψη των ερωτωμένων όσον αφορά στην οικονομική πλευρά της επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ).

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6.4.1, στην πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι δεν επισκέπτονται τα λουτρά βάση κάποιας επιδότησης π.χ. από ασφαλιστικό ταμείο, εισιτήρια κοινωνικού τουρισμού, κλπ. Πιο αναλυτικά, μόνο ποσοστό 13% απάντησε θετικά και το υπόλοιπο 87% αρνητικά.

Πίνακας 6.4.1 - Κατανομή του δείγματος βάση επιδόματος π.χ. από ασφαλιστικό ταμείο, κοινωνικού τουρισμού, κλπ.

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ναι	39	13,0	13,0	13,0
Όχι	261	87,0	87,0	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

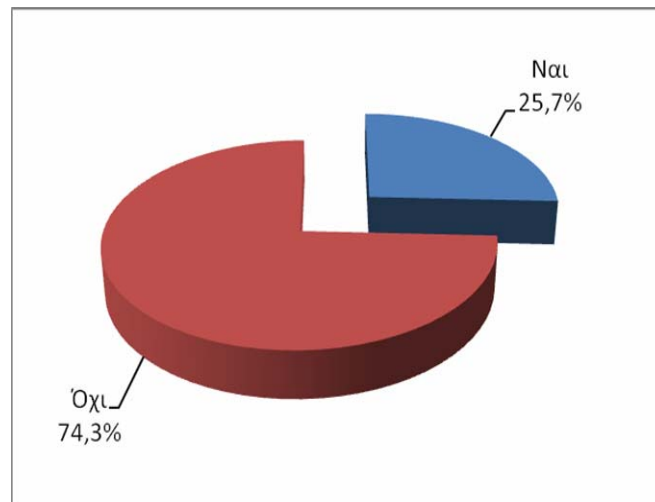
Στη συνέχεια, διερευνήθηκε η στάση-άποψη των επισκεπτών που αναφέρεται στη σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα εν λόγω λουτρά. Από τον αντίστοιχο πίνακα 6.4.2, προκύπτει ότι ποσοστό 9% των επισκεπτών θεωρεί ότι η αναφερόμενη οικονομική σχέση είναι πάρα πολύ καλή, 38,3% τη χαρακτηρίζει ως πολύ καλή, αρκετά καλή θεωρείται από ποσοστό 42%, ελάχιστα καλή από ποσοστό 9,3% και από ένα πολύ μικρό ποσοστό χαρακτηρίζεται ως καθόλου καλή (1,3%).

Πίνακας 6.4.2 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Πάρα πολύ καλή	27	9,0	9,0	9,0
Πολύ καλή	115	38,3	38,3	47,3
Αρκετά καλή	126	42,0	42,0	89,3
Ελάχιστα καλή	28	9,3	9,3	98,7
Καθόλου καλή	4	1,3	1,3	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους απάντησαν ότι δεν ήταν η πρώτη φορά που επισκέπτονταν τα λουτρά της Αριδαίας, για την ακρίβεια ποσοστό 74,3%, ενώ ποσοστό 25,7% απάντησε ότι τα επισκεπτόταν για πρώτη φορά (γράφημα 6.4.1). Το ποσοστό επισκεπτών που βίωναν για πρώτη φορά την εμπειρία της λουτροθεραπείας στο Λουτράκι Αριδαίας είναι αξιοπρόσεχτο. Το γεγονός αυτό μπορεί να σημαίνει πολλά, είτε ότι ο θερμαλισμός αρχίζει να υιοθετείται από στρώματα πληθυσμού που μέχρι τότε δε συμπεριελάμβαναν στις προτιμήσεις τους αυτού του είδους τον τουρισμό, είτε ότι η επιχείρηση

των εν λόγω λουτρών τα πρόβαλε αποτελεσματικά, είτε ότι περισσότερα άτομα στρέφονται στη λουτροθεραπεία αναζητώντας την αποκατάσταση της υγείας τους, κλπ.

Γράφημα 6.4.1 - Κατανομή του δείγματος με βάση το αν είναι η πρώτη φορά επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

Από το ποσοστό των ερωτωμένων που απάντησε ότι ήταν η πρώτη επίσκεψη που πραγματοποιούσε στα εν λόγω λουτρά (25,7%), το 23,7% επιθυμεί να επαναλάβει την επίσκεψη ενώ το υπόλοιπο 2% δεν ξέρει/δεν απαντά (πίνακας 6.4.3).

Πίνακας 6.4.3 - Κατανομή του δείγματος που επισκέφθηκε για πρώτη φορά τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας με βάση την επιθυμία επανάληψης

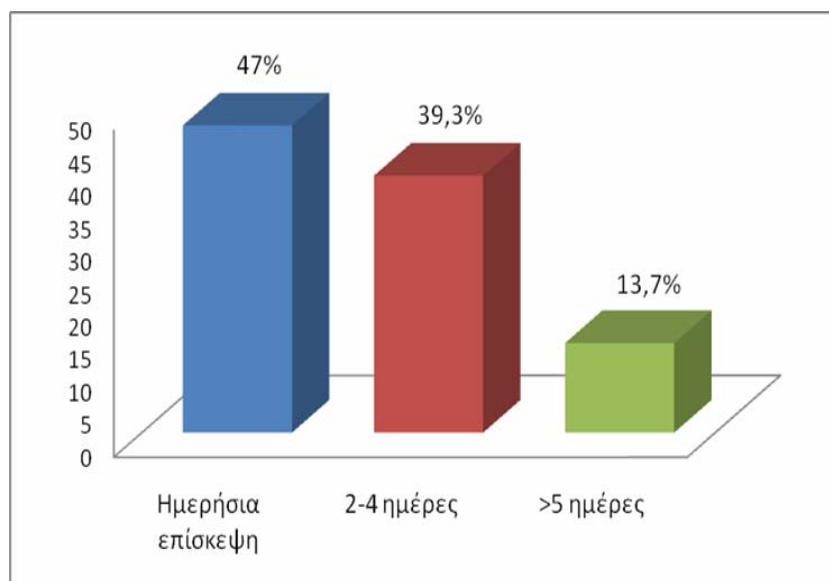
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ναι	71	23,7	92,2	92,2
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	6	2,0	7,8	100,0
Σύνολο	77	25,7	100,0	
Έλλειψη απάντησης	223	74,3		
Γενικό Σύνολο	300	100,0		

Ενώ, από το ποσοστό των ερωτωμένων που απάντησαν ότι δεν είναι η πρώτη φορά που επισκέπτονται τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας, η συχνότητα επίσκεψής τους κυμάνθηκε ως εξής: 3,3% απάντησε ότι τα επισκέπτεται πολύ συχνά, 14,7% συχνά, 39,3% μερικές φορές και το υπόλοιπο 17% απάντησε ότι πραγματοποιεί επίσκεψη σπάνια (πίνακας 6.4.4)

Πίνακας 6.4.4 – Βαθμός συχνότητας επίσκεψης στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Πολύ συχνά	10	3,3	4,5	4,5
Συχνά	44	14,7	19,7	24,2
Μερικές φορές	118	39,3	52,9	77,1
Σπάνια	51	17,0	22,9	100,0
Σύνολο	223	74,3	100,0	
Έλλειψη απάντησης	77	25,7		
Γενικό Σύνολο	300	100,0		

Όσον αφορά στο διάστημα παραμονής, η πλειοψηφία των επισκεπτών παρατηρείται ότι επιλέγει την ημερήσια επίσκεψη (47%). Αμέσως μετά ακολουθεί με μικρή σχετικά διαφορά η μερίδα του δείγματος που διαμένει 2-4 ημέρες (39,3%) και ποσοστό 13,7% παραμένει περισσότερες από πέντε ημέρες (γράφημα 6.4.2). Εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο ποσοστό 47% συμπεριλαμβάνονται οι ερωτώμενοι που διέμεναν μόνιμα στην περιοχή έρευνας, οι οποίοι μετά το μπάνιο τους επέστρεφαν στο σπίτι τους. Επομένως, δεν τίθεται θέμα διαμονής για αυτήν την μερίδα επισκεπτών.

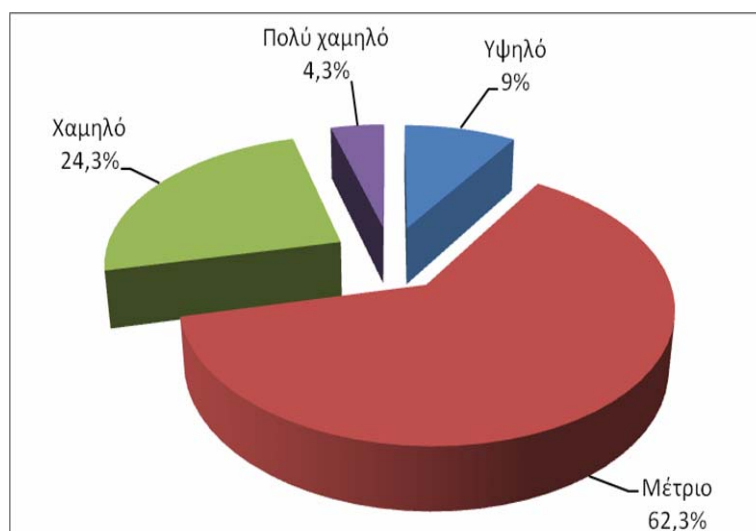
Γράφημα 6.4.2 - Κατανομή του δείγματος με βάση το διάστημα παραμονής

Η επόμενη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που οι ερωτώμενοι επισκέπτες θεωρούν ότι το επίπεδο υπηρεσιών των εν λόγω λουτρών και το αντίστοιχο κόστος τους είναι συμβατά με τις απαιτήσεις και τις οικονομικές τους δυνατότητες. Τα αποτελέσματα του πίνακα 6.4.5 δείχνουν ότι οι επισκέπτες στην πλειοψηφία τους (75,4%) συμφωνούν γενικά με την παραπάνω δήλωση (συμφωνούν απόλυτα ή απλά συμφωνούν), ποσοστό 23,3% διατηρεί μια ουδέτερη άποψη (ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί) και 1,3% διαφωνεί.

Πίνακας 6.4.5 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: το επίπεδο υπηρεσιών των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και το αντίστοιχο κόστος τους είναι συμβατά με τις απαιτήσεις και τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ απόλυτα	35	11,7	11,7	11,7
Συμφωνώ	191	63,7	63,7	75,3
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	70	23,3	23,3	98,7
Διαφωνώ	4	1,3	1,3	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

Αναφορικά με το ποσό που δαπανά το δείγμα των επισκεπτών κατά την επίσκεψή του στα λουτρά (γράφημα 6.4.3), οι περισσότεροι θεωρούν ότι είναι μέτριο (62,3%), αμέσως μετά ακολουθεί το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν ότι είναι χαμηλό (24,3%), στη συνέχεια το ποσοστό των επισκεπτών που θεωρούν ότι είναι υψηλό (9%) και τέλος, το ποσοστό 4,3% δήλωσε ότι είναι πολύ χαμηλό. Εδώ, χρειάζεται να σημειωθεί ότι το δαπανώμενο ποσό το οποίο οι επισκέπτες θεωρούν ως μέτριο, προσδιόρισαν για το άτομο κατά μέσο όρο κατανάλωσης την ημέρα μεταξύ 20,00-50,00 ΕΥΡΩ, εκείνο το ποσό που χαρακτήρισαν ως χαμηλό προσδιόρισαν μεταξύ 5,00-35,00 ΕΥΡΩ, το υψηλό ποσό ήταν μεταξύ 60,00-100,00 ΕΥΡΩ και το πολύ χαμηλό ήταν μεταξύ 5,00-15,00 ΕΥΡΩ.

Γράφημα 6.4.3 - Κατανομή του δείγματος με βάση την άποψη για το δαπανώμενο ποσό κατά την επίσκεψη

Τέλος, στην ερώτηση τι ποσό οι ερωτώμενοι επισκέπτες είναι πρόθυμοι να δαπανήσουν κατά την επίσκεψή τους στα λουτρά της Αριδαίας, συγκριτικά με το ποσό που θα δαπανούσαν για συμβατικές διακοπές, προέκυψε από τον πίνακα 6.4.6, πως η πλειοψηφία δήλωσε ότι θα δαπανούσε το ίδιο ποσό (49,7%), το ποσοστό 33% δήλωσε ότι θα δαπανούσε χαμηλότερο ποσό, ενώ το 17,3% υψηλότερο.

Πίνακας 6.4.6 - Κατανομή του δείγματος με βάση την άποψη για το τι ποσό οι επισκέπτες είναι πρόθυμοι να δαπανήσουν κατά την επίσκεψή τους στα λουτρά της Αριδαίας, συγκριτικά με το ποσό που θα δαπανούσαν για συμβατικές διακοπές

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Το ίδιο ποσό	149	49,7	49,7	49,7
Υψηλότερο ποσό	52	17,3	17,3	67,0
Χαμηλότερο ποσό	99	33,0	33,0	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

6.5 Περιβαλλοντική προσέγγιση

Στην τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου, με έξι μεταβλητές στάσης-άποψης του δείγματος των επισκεπτών, επιδιώχθηκε με αυτήν την ενότητα να αποδοθεί η άποψή τους όσον αφορά στο περιβάλλον και ο βαθμός συμφωνίας τους σε κάθε μία από αυτές. Με βάση τις απαντήσεις των επισκεπτών υπολογίσθηκε ο βαθμός συμφωνίας/διαφωνίας σε κάθε μία από αυτές (1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ, 3=ούτε διαφωνώ/ούτε συμφωνώ, 4=διαφωνώ και 5=διαφωνώ απόλυτα). Από την ανάλυση των δεδομένων της τέταρτης ενότητας του ερωτηματολογίου προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις.

Η πρώτη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που οι ερωτώμενοι ενδιαφέρονται για τα προϊόντα, την κουζίνα, τον πολιτισμό και το περιβάλλον της περιοχής έρευνας. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6.5.1, ο μεγαλύτερος βαθμός ενδιαφέροντος συγκεντρώνεται για το τοπικό περιβάλλον, τον φυσικό πλούτο της περιοχής 88,7%, όπου δηλώθηκε γενική συμφωνία (συμφωνία απόλυτη ή απλή συμφωνία), ακολουθεί γενική συμφωνία για την τοπική κουζίνα (58,7%), έπειτα για τα τοπικά προϊόντα (46,6%) και τον τοπικό πολιτισμό (32%). Αξίζει να σημειωθεί ότι καμία δήλωση διαφωνίας δεν έγινε για το τοπικό περιβάλλον.

**Πίνακας 6.5.1 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ενδιαφέρον
επισκεπτών για τοπικά προϊόντα, τοπική κουζίνα, τοπικό πολιτισμό και τοπικό
περιβάλλον**

	Τοπικά προϊόντα		Τοπική κουζίνα		Τοπικός πολιτισμός		Τοπικό περιβάλλον	
	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%
Συμφωνώ απόλυτα	28	9,3	51	17,0	18	6,0	63	21,0
Συμφωνώ	112	37,3	125	41,7	78	26,0	203	67,7
Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	107	35,7	74	24,7	145	48,3	34	11,3
Διαφωνώ	45	15,0	46	15,3	55	18,3	-	-
Διαφωνώ απόλυτα	8	2,7	4	1,3	4	1,3	-	-
Σύνολο	300	100,0	300	100,0	300	100,0	300	100,0

Η δεύτερη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που οι ερωτώμενοι επισκέπτες επιθυμούν τα εν λόγω λουτρά να διαθέτουν παραπάνω εγκαταστάσεις ή υπηρεσίες που να έχουν σχέση με το περιβάλλον. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι ποσοστό 23,7% συμφωνεί απόλυτα και 56,7% απλά συμφωνεί στο να διαθέτουν οργανωμένες περιηγήσεις όπως πεζοπορίες, παρατήρηση άγριας πανίδας, κλπ. Παράλληλα, ποσοστό 10,7% συμφωνεί απόλυτα και 60% απλώς συμφωνεί στην ίδρυση εκπαιδευτικού περιβαλλοντικού κέντρου, ενώ για την ίδρυση οικομουσείου παρατηρείται λίγο πιο χαμηλός βαθμός συμφωνίας καθώς 7,7% συμφωνεί απόλυτα και 44,7% συμφωνεί απλά. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν παρατηρείται σπουδαία διαφωνία σε τίποτα από όσα προαναφέρθηκαν. Αναλυτικότερα παρουσιάζονται στον πίνακα 6.5.2 που ακολουθεί.

Πίνακας 6.5.2 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: επιθυμία επισκεπτών για παραπάνω εγκαταστάσεις, υπηρεσίες, κλπ.

	Εκπαιδευτικό περιβαλλοντικό κέντρο		Οικομουσείο		Οργανωμένες περιηγήσεις	
	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%	Συχνότητα	%
Συμφωνώ απόλυτα	32	10,7	23	7,7	71	23,7
Συμφωνώ	180	60,0	134	44,7	170	56,7
Ούτε συμφωνώ/ Ούτε διαφωνώ	72	24,0	120	40,0	50	16,7
Διαφωνώ	16	5,3	19	6,3	9	3,0
Διαφωνώ απόλυτα	-	-	4	1,3	-	-
Σύνολο	300	100,0	300	100,0	300	100,0

Η τρίτη κατά σειρά στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στην ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου των λουτρών όσον αφορά στην προστασία του φυσικού τοπίου, τη διατήρηση καθαριότητας, κλπ. και το βαθμό συμφωνίας των επισκεπτών. Η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών, με ποσοστό 84% γενικά συμφωνεί (συμφωνεί απόλυτα ή απλώς συμφωνεί), το 15,3% διατηρεί ουδέτερη θέση (ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί) και το ελάχιστο ποσοστό 0,7% διαφωνεί.

Πίνακας 6.5.3 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ απόλυτα	8	2,7	2,7	2,7
Συμφωνώ	244	81,3	81,3	84,0
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	46	15,3	15,3	99,3
Διαφωνώ	2	,7	,7	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

Η τέταρτη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που το δείγμα των επισκεπτών θεωρεί ότι τηρούνται οι συνθήκες υγιεινής στις εγκαταστάσεις των ιαματικών πηγών. Οι περισσότεροι επισκέπτες (67,3%) συμφώνησαν, ένα ποσοστό 30,7% ούτε συμφώνησε/ούτε διαφώνησε και πολύ μικρά ποσοστά 1,3% και 0,7% διαφώνησαν και διαφώνησαν απόλυτα, αντίστοιχα (πίνακας 6.5.4).

Πίνακας 6.5.4 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: τήρηση συνθηκών υγείας στις εγκαταστάσεις των ιαματικών πηγών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ	202	67,3	67,3	67,3
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	92	30,7	30,7	98,0
Διαφωνώ	4	1,3	1,3	99,3
Διαφωνώ απόλυτα	2	,7	,7	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

Η πέμπτη στάση-άποψη που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι γίνεται από την επιχείρηση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας ορθολογική χρήση των απορριμμάτων που συγκεντρώνονται στον οργανωμένο χώρο, όπως είναι η ανακύκλωση. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6.5.5, οι επισκέπτες συμφωνούν με την παραπάνω δήλωση σε ποσοστό 67,3%, ουδέτερη στάση διατηρεί το 30,7% αυτών, αρνητική στάση διατηρεί το 1,3% εκφράζοντας απλή διαφωνία και το 0,7% εκφράζοντας απόλυτη διαφωνία.

Πίνακας 6.5.5 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ορθολογική διαχείριση απορριμμάτων από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ	202	67,3	67,3	67,3
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	92	30,7	30,7	98,0
Διαφωνώ	4	1,3	1,3	99,3
Διαφωνώ απόλυτα	2	,7	,7	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

Τέλος, η έκτη στάση-άποψη και τελευταία μεταβλητή του ερωτηματολογίου που διερευνήθηκε αναφέρεται στο βαθμό που οι επισκέπτες του δείγματος θεωρούν ότι τα εν λόγω λουτρά χρειάζονται περισσότερη περιβαλλοντική προστασία, ότι επιθυμούν να νιώθουν και να βλέπουν γύρω τους πιο έντονα το στοιχείο του προστατευόμενου περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πίνακα 6.5.6, οι απόψεις μοιράζονται σχεδόν ισομερώς ανάμεσα στη βαθμίδα συμφωνίας, με ποσοστό 50% και ουδέτερης στάσης, με ποσοστό 45,7%, ενώ παράλληλα ένα πολύ μικρό ποσοστό (4,3%) διαφωνεί με τη συγκεκριμένη δήλωση.

Πίνακας 6.5.6 - Βαθμός συμφωνίας στην παρακάτω δήλωση: ανάγκη των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας για περισσότερη περιβαλλοντική προστασία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ	150	50,0	50,0	50,0
Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ	137	45,7	45,7	95,7
Διαφωνώ	13	4,3	4,3	100,0
Σύνολο	300	100,0	100,0	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

7.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται προσπάθεια διερεύνησης των πιθανών εξαρτήσεων μεταξύ των μεταβλητών του ερωτηματολογίου, που αναφέρονται στη διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης (εξαρτημένη) όσον αφορά στην περίπτωση των επισκεπτών των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας του Νομού Πέλλας και των υπόλοιπων ανεξάρτητων μεταβλητών. Η ερμηνεία της συμβολής των ανεξάρτητων μεταβλητών επί των εξαρτημένων θα βοηθήσει σημαντικά στον προσδιορισμό των παραγόντων εκείνων που ευθύνονται στην ικανοποίηση ή όχι των επισκεπτών, καθώς και στην εκτίμηση της καλής προσαρμογής του υποδείγματος στα δεδομένα της έρευνας.

Η μέθοδος που επιλέγεται ως η καταλληλότερη είναι η κατηγορική παλινδρόμηση, γνωστή και ως παλινδρόμηση με άριστη κλιμάκωση (Meulman 2001 • Σιάρδος 2002), η οποία αποτελεί επέκταση της κλασικής στατιστικής τεχνικής ανάλυσης παλινδρόμησης και χρησιμοποιείται όταν κάποιες από τις μεταβλητές δεν είναι αριθμητικές (ισοδιαστημάτων ή αναλογικές) ή υπάρχει υποψία ότι οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών δεν είναι γραμμικές (Σιάρδος 2002).

Η κατηγορική παλινδρόμηση ποσοτικοποιεί δεδομένα κατηγορικών μεταβλητών με την απόδοση αριθμητικών τιμών στις κατηγορίες, αποσκοπώντας στην άριστη γραμμική παλινδρόμηση των μετασχηματισμένων μεταβλητών (Kooij and Meulman 1997). Έτσι, παρέχεται η δυνατότητα πρόβλεψης των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής για οποιοδήποτε συνδυασμό των ανεξάρτητων μεταβλητών (Σιάρδος 2002).

Η ποσοτικοποίηση των κατηγοριών των μεταβλητών γίνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε το τετράγωνο του συντελεστή πολλαπλής συσχέτισης μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής και της ομάδας των ανεξάρτητων να είναι μέγιστο. Η επίδραση της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής επί της εξαρτημένης

περιγράφεται με τον αντίστοιχο συντελεστή παλινδρόμησης, ενώ ο βαθμός μεταβολής της εξαρτημένης μεταβλητής υποδηλώνεται από το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης.

7.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο κατηγορικής παλινδρόμησης

7.2.1 Κατηγοριοποίηση των μεταβλητών

Στην κατηγορική παλινδρόμηση είναι αναγκαία η κατηγοριοποίηση (κωδικοποίηση) των κατηγοριών των μεταβλητών με τη χρήση ακέραιων αριθμών. Σύμφωνα με τον Σιάρδο (2002) συνήθως χρησιμοποιούνται, για τις παραπάνω μεταβλητές, διαδοχικοί ακέραιοι αριθμοί ανεξαρτήτως αν οι μεταβλητές είναι ονομαστικές ή τακτικές. Αντίθετα, σε περίπτωση αριθμητικών μεταβλητών, οι σχετικές κωδικοποιήσεις υπόκεινται σε περισσότερους περιορισμούς. Έτσι, οποιαδήποτε κωδικοποίηση πρέπει να διατηρεί τις διαφορές μεταξύ διαδοχικών κατηγοριών μετά την ποσοτικοποίησή τους.

7.2.2 Επιλογή κλίμακας μετασχηματισμού

Κάθε μεταβλητή μπορεί να αναλυθεί χρησιμοποιώντας, για τη μέτρηση των παρατηρήσεων της, μία από τις τρεις μορφές κλίμακας: την αριθμητική (ισοδιαστημάτων και αναλογική), την ονομαστική και την τακτική. Με την αριθμητική κλίμακα οι κατηγορίες θεωρούνται ως τακτικές και ισοδιαστημάτων, οι δε διαφορές μεταξύ των τιμών των κατηγοριών καθώς και η αρχική σειρά των κατηγοριών της μεταβλητής διατηρούνται μετά την ποσοτικοποίηση (Σιάρδος 2002). Με την ονομαστική κλίμακα οι παρατηρήσεις που ανήκουν στην ίδια κατηγορία λαμβάνουν την ίδια ποσοτικοποιημένη τιμή, ενώ με την τακτική κλίμακα διατηρείται η σειρά των κατηγοριών της ποσοτικοποιημένης μεταβλητής.

Για την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής, συνιστάται η χρησιμοποίηση της δικής της κλίμακας (κατά κανόνα αριθμητικής). Έτσι, αποφεύγεται η αγνόηση των διαφορών μεταξύ των κατηγοριών της εξαρτημένης μεταβλητής, ενώ παράλληλα επανεμφανίζονται οι ιδιότητες των κατηγοριών της μετά το

μετασχηματισμό (Σιάρδος 2002).

Αναφορικά με τις ανεξάρτητες μεταβλητές, είναι αναγκαία η αναζήτηση της κατάλληλης κλίμακας μέτρησης. Εάν όλες μετρηθούν σε ονομαστική κλίμακα, αναμένεται συνήθως υψηλή τιμή συντελεστή πολλαπλού προσδιορισμού (R^2), αφού η ονομαστική μεταχείρισή τους δεν επιβάλλει περιορισμούς στις ποσοτικοποιήσεις των κατηγοριών των μεταβλητών. Ωστόσο, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων, στην περίπτωση αυτή, ενδέχεται να είναι σημαντικά δυσχερής.

Επιπλέον, ο μετασχηματισμός των μεταβλητών αποσκοπεί στη μεταβολή της μη γραμμικής σχέσης μεταξύ της αρχικής εξαρτημένης και των ανεξάρτητων σε γραμμική των μετασχηματισμένων μεταβλητών.

7.2.3 Πλαίσιο ανάλυσης

Μέσω των μετασχηματισμένων τιμών των μεταβλητών υπολογίζεται η μήτρα των αλληλοσυσχετίσεων των ανεξάρτητων μεταβλητών για την αναγνώριση πολυσυγγραμμικότητας στην παλινδρόμηση, ο συντελεστής πολλαπλού προσδιορισμού R^2 για τον έλεγχο της προσαρμογής του υποδείγματος στα μετασχηματισμένα δεδομένα, ο συντελεστής πολλαπλής συσχέτισης R που μετρά την ένταση της σχέσης μεταξύ της μετασχηματισμένης εξαρτημένης και των ανεξάρτητων μεταβλητών και ο προσαρμοσμένος συντελεστής πολλαπλού προσδιορισμού $\bar{R}^2$.

Επίσης, υπολογίζονται οι τυποποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης β , τα τυπικά σφάλματα, οι συντελεστές απλής συσχέτισης (μηδενικής τάξης) που εκφράζουν τη συσχέτιση μεταξύ της μετασχηματισμένης μεταβλητής Y και κάθε μίας ξεχωριστά ανεξάρτητης μεταβλητής, οι μερικοί συντελεστές συσχέτισης που εκφράζουν τη συσχέτιση μεταξύ της μετασχηματισμένης μεταβλητής Y και της μεταβλητής X_i (όταν έχουν απομακρυνθεί οι γραμμικές επιδράσεις των υπολοίπων ανεξαρτήτων μεταβλητών επί της X_i), και οι συντελεστές μερικής συσχέτισης που δείχνουν τη συσχέτιση μεταξύ της ανεξάρτητης μεταβλητής X_i και της εξαρτημένης μεταβλητής (όταν έχουν

απομακρυνθεί οι γραμμικές επιδράσεις των υπολοίπων ανεξαρτήτων μεταβλητών τόσο επί της X_i όσο και επί της Y).

Επιπλέον, εφαρμόζεται η ανάλυση της διακύμανσης για τον έλεγχο της σχέσης μεταξύ εξαρτημένης μεταβλητής και της ομάδας των ανεξάρτητων μεταβλητών, με τον επιμερισμό της διακύμανσης, των προβλεπόμενων τιμών της, που αποδίδεται στην παλινδρόμηση και τη διακύμανση των τιμών που δεν αποδίδονται σε αυτήν (των σφαλμάτων-καταλοίπων).

Επιπρόσθετα, υπολογίζονται τα μέτρα “σχετικής σημασίας” του Pratt (1987) και ανοχής για τον έλεγχο της πολυσυγγραμμικότητας, καθώς και οι ποσοτικοποιήσεις για κάθε μια από τις κατηγορίες των μεταβλητών και οι ποσοτικοποιημένες τιμές των αρχικών τιμών των παρατηρήσεων.

7.3 Αποτελέσματα κατηγορικής παλινδρόμησης

Στην παρούσα ενότητα παρατίθενται και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης κατηγορικής παλινδρόμησης για την εξαρτημένη μεταβλητή της δειγματοληπτικής έρευνας, η οποία είναι ο “Βαθμός ικανοποίησης από την επίσκεψη στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας”. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές περιλαμβάνονται οι απαντήσεις των επισκεπτών στα παρακάτω δεκατέσσερα ερωτήματα:

- Φύλο
- Ηλικία
- Τόπος διαμονής
- Οικογενειακή κατάσταση
- Εισόδημα
- Επίπεδο εκπαίδευσης
- Λόγος προτίμησης: πιο ωραία τοποθεσία
- Άμεση αποχώρηση μετά τα λουτρά
- Περιήγηση μετά τα λουτρά
- Επίσκεψη στα γύρω χωριά μετά τα λουτρά
- Φαγητό σε εστιατόριο/ταβέρνες μετά τα λουτρά

- Σχέση τιμής-ποιότητας
- Επίπεδο υπηρεσιών και κόστους, συμβατό με απαιτήσεις
- Ποσό που δαπανάται κατά την επίσκεψη

Πίνακας 7.3.1 Ανεξάρτητες Μεταβλητές

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Τύπος	Κατηγορίες
Φύλο	Ονομαστική	1=άντρας, 2=γυναίκα
Ηλικία	Τακτική	1=18-35 ετών, 2=36-45 ετών, 3=46-60 ετών, 4=άνω των 61 ετών
Τόπος διαμονής	Ονομαστική	1= Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 2= Κεντρική Μακεδονία, 3= Δυτική Μακεδονία, 4= Θεσσαλία, 5= Ήπειρος, 6= Στερεά Ελλάδα, 7= Δυτική Ελλάδα, 8= Βόρειο Αιγαίο, 9= Ιόνια Νησιά, 10=Αττική, 11= Πελοπόννησος, 12= Νότιο Αιγαίο, 13= Κρήτη, 14= Βέλγιο, 15= Γερμανία
Οικογενειακή κατάσταση	Ονομαστική	1=άγαμος/η, 2=έγγαμος/η, 3=χήρος/η, 4=διαζευγμένος/η
Επίπεδο εκπαίδευσης	Τακτική	1=Δημοτικό, 2=Γυμνάσιο, 3=Λύκειο Γενικό/Τεχνικό, 4=Ι.Ε.Κ., 5=Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.
Εισόδημα	Τακτική	1=<5,000€, 2=5,000-10,000€, 3=10,000-15,000€, 4=15,000-20,000€, 5=20,000-25,000€, 6=25,000-30,000€, 7=30,000-35,000€, 8= >35,000€
Λόγος προτίμησης: πιο ωραία τοποθεσία	Ονομαστική	1=ναι, 2=όχι
Άμεση αποχώρηση μετά τα λουτρά	Ονομαστική	1=ναι, 2=όχι
Περιήγηση μετά τα λουτρά	Τακτική	1= Συμφωνώ απόλυτα, 2= Συμφωνώ, 3= Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ, 4= Διαφωνώ, 5= Διαφωνώ απόλυτα
Επίσκεψη στα γύρω χωριά μετά τα λουτρά	Ονομαστική	1=ναι, 2=όχι
Φαγητό σε εστιατόριο/ταβέρνες μετά τα λουτρά	Τακτική	1= Συμφωνώ απόλυτα, 2= Συμφωνώ, 3= Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ, 4= Διαφωνώ, 5= Διαφωνώ απόλυτα
Σχέση τιμής-ποιότητας	Ονομαστική	1=ναι, 2=όχι
Επίπεδο υπηρεσιών και κόστους, συμβατό με απαιτήσεις	Τακτική	1= Συμφωνώ απόλυτα, 2= Συμφωνώ, 3= Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ, 4= Διαφωνώ, 5= Διαφωνώ απόλυτα
Ποσό που δαπανάται κατά την επίσκεψη	Τακτική	1=Πολύ υψηλό, 2=Υψηλό, 3= Μέτριο, 4=Χαμηλό, 5=Πολύ χαμηλό

Ερευνώντας την ικανοποίηση των 300 συμμετεχόντων επισκεπτών στη δειγματοληπτική έρευνα ως την ικανοποίηση που νιώθουν η επισκέπτες μετά από επίσκεψη στα λουτρά Αριδαίας, συμπεριλήφθηκαν δεδομένα που αναφέρονταν σε δεκατέσσερις μεταβλητές. Οι αλληλοσυσχετίσεις μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών, για τις μετασχηματισμένες μεταβλητές εμφάνισαν πολύ χαμηλές τιμές των συντελεστών απλής συσχέτισης, δηλώνοντας έτσι την έλλειψη πολυσυγγραμικότητας μεταξύ τους.

Η κατηγορική παλινδρόμηση, έδωσε τιμή συντελεστή πολλαπλού προσδιορισμού $R^2=0,757$, που υποδηλώνει ότι το 75,7% της διακύμανσης των μετασχηματισμένων τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής εξηγείται από τις μετασχηματισμένες τιμές των ανεξάρτητων μεταβλητών που συμμετέχουν στην εξίσωση παλινδρόμησης. Επιπλέον, η σχετική ανάλυση της διακύμανσης έδωσε τιμή $F=30,129$, η οποία αντιστοιχεί σε χαμηλό επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας, δηλώνοντας την καλή προσαρμογή του υποδείγματος κατηγορικής παλινδρόμησης στα μετασχηματισμένα δεδομένα.

Σε ό,τι αφορά στη σχετική σημασία των ανεξάρτητων μεταβλητών, που αναφέρονται στο βαθμό ικανοποίησης από την επίσκεψη στα λουτρά Αριδαίας, παρατηρείται από τον πίνακα 7.3.2, ότι σχετικά υψηλές τιμές ($>0,100$) σχετικής σημασίας εμφανίζουν οι μεταβλητές:

- Σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα εν λόγω λουτρά
- Συμβατότητα του επιπέδου των υπηρεσιών και του κόστους με τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών.

Συγκεκριμένα, από τους τυποποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης (πίνακας 7.3.2), των ανεξάρτητων μεταβλητών, υψηλότερη τιμή εμφανίζει εκείνος που αντιστοιχεί στη μεταβλητή σχέση τιμής–ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά.

Πίνακας 7.3.2 – Τυποποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης

	Standardized Coefficients		F	Correlations			Importance	Tolerance	
	Beta	Std Error		Zero-Order	Partial	Part		After Transformation	Before Transformation
Φύλο	,024	,033	,531	,086	,044	,022	,003	,846	,871
Ηλικία	,118	,043	7,628	,096	,165	,083	,015	,489	,467
Τόπος διαμονής	-,036	,032	1,262	-,089	-,068	-,034	,004	,884	,898
Οικογενειακή κατάσταση	,023	,043	,282	,088	,032	,016	,003	,481	,575
Επίπεδο εκπαίδευσης	,052	,038	1,834	-,186	,082	,041	-,013	,606	,453
Εισόδημα	-,114	,035	10,781	-,180	-,196	-,098	,027	,744	,664
Λόγος προτίμησης: πιο ωραία τοποθεσία	-,048	,036	1,844	,093	-,082	-,041	-,006	,706	,727
Άμεση αποχώρηση μετά τα λουτρά	,054	,041	1,770	-,044	,081	,040	-,003	,545	,550
Περιήγηση μετά τα λουτρά	,009	,034	,066	,105	,016	,008	,001	,798	,804
Επίσκεψη στα γύρω χωριά μετά τα λουτρά	-,050	,035	2,026	,101	-,086	-,043	-,007	,735	,679
Φαγητό σε εστιατόρια/ταβέρνες μετά τα λουτρά	,092	,040	5,414	,109	,140	,070	,013	,572	,559
Σχέση τιμής-ποιότητας	,510	,039	174,115	,753	,625	,395	,508	,599	,547
Επίπεδο υπηρεσιών και κόστους, συμβατό με απαιτήσεις	,428	,038	124,612	,732	,561	,334	,414	,609	,550
Ποσό που δαπανάται κατά την επίσκεψη	-,124	,031	15,534	-,248	-,233	-,118	,041	,909	,846

Εξαρτημένη μεταβλητή: Προθυμία επίσκεψης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας

Όπου, Standardized Coefficients: Τυποποιημένοι συντελεστές παλινδρόμησης

Correlations Coefficients: Συντελεστές συσχέτισης

Importance: Συντελεστές μερικής σημασίας

Tolerance: Ανοχή

Beta: Συντελεστής β

Std Error: Τυπικό σφάλμα

F: Συντελεστής F

Zero-Order: Συντελεστής μηδενικής τάξης

Partial: Συντελεστής μερικής συσχέτισης

Part: Μερικός συντελεστής συσχέτισης

Από τους συντελεστές μηδενικής τάξης (πίνακας 7.3.2) υψηλότεροι εμφανίζονται οι συντελεστές που αφορούν στη “Σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά” ($r=0,753$), τη “Συμβατότητα του επιπέδου των υπηρεσιών και του κόστους με τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών” ($r=0,732$) και το “Ποσό που δαπανούν οι επισκέπτες κατά την επίσκεψη” ($r=-0,248$), ενδεικτικοί της διμερούς σχέσης (θετική στις δύο πρώτες και αρνητική στην τρίτη) που συνδέει κάθε μια από τις αντίστοιχες ανεξάρτητες μεταβλητές με την εξαρτημένη, όταν αγνοηθεί η παρουσία όλων των υπολοίπων.

Οι μερικοί συντελεστές συσχέτισης (πίνακας 7.3.2), με την απομάκρυνση της γραμμικής σχέσης των υπόλοιπων μεταβλητών τόσο από τη συγκεκριμένη ανεξάρτητη όσο και από την εξαρτημένη μεταβλητή, εμφανίζονται με υψηλότερη τιμή στη μεταβλητή της “Σχέσης τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά”, της “Συμβατότητας του επιπέδου των υπηρεσιών και του κόστους με τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών”, και με χαμηλότερες διαδοχικά τιμές στις υπόλοιπες μεταβλητές. Συγκεκριμένα, η τιμή 0,625 του μερικού συντελεστή συσχέτισης της “Σχέσης τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά” εξηγεί το 39,1% της διακύμανσης ($0,625^2$) των τακτικών τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής, όταν απομακρυνθούν οι επιδράσεις όλων των υπόλοιπων ανεξάρτητων μεταβλητών.

Σε ό,τι αφορά στους συντελεστές μερικής συσχέτισης (πίνακας 7.3.2), υψηλότερη εμφανίζεται η συσχέτιση μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής με την μεταβλητή της “Σχέσης τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά”. Το τετράγωνο του συντελεστή αυτού εκφράζει την αναλογία της εξηγούμενης,

από τη “Σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά”, διακύμανσης των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής σε σχέση με τη συνολική, όταν απομακρυνθούν οι επιδράσεις των λοιπών ανεξάρτητων μεταβλητών. Συγκεκριμένα, με την απομάκρυνση των επιδράσεων όλων των υπόλοιπων μεταβλητών επί της μεταβλητής της “Σχέσης τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά”, το εναπομένον ποσοστό εξηγεί το 15,6% της διακύμανσης των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής.

Η σχετική σημασία των ανεξάρτητων μεταβλητών (πίνακας 7.3.2) εμφανίζεται μεγαλύτερη για τη μεταβλητή της “Σχέσης τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά”, ακολουθούμενη κατά σειρά από τη μεταβλητή της “Συμβατότητας του επιπέδου των υπηρεσιών και του κόστους με τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών” και τη μεταβλητή του “Ποσού που δαπανάται κατά την επίσκεψη στα λουτρά”. Αθροιστικά οι εν λόγω μεταβλητές εξηγούν το 96,3% της συνολικής σημασίας.

Η έλλειψη πολυσυγγραμμικότητας γίνεται ιδιαίτερα φανερή και από τις πολύ υψηλές τιμές ανοχής των ανεξάρτητων (πίνακας 7.3.2), τιμές που εκφράζουν τη συμμετοχή της διακύμανσης κάθε μίας ανεξάρτητης μεταβλητής που δεν εξηγείται από τις λοιπές ανεξάρτητες μεταβλητές.

7.4 Μεθοδολογικό πλαίσιο διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες

7.4.1 Θεωρητικό υπόβαθρο

Για τη στατιστική τμηματοποίηση των επισκεπτών σε δεδομένες διακριτές ομάδες (συστάδες) ανάλογα με το βαθμό ικανοποίησης από την επίσκεψη στα εν λόγω λουτρά και των συντελεστών που τον επηρεάζουν, επιλέχθηκε η μέθοδος της διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες (two step cluster analysis), η οποία αποτελεί επέκταση της κλασικής ανάλυσης σε συστάδες και χρησιμοποιείται όταν κάποιες από τις μεταβλητές δεν είναι αριθμητικές (ισοδιαστημάτων ή αναλογικές) ή υπάρχει υποψία ότι οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών δεν είναι γραμμικές (Σιάρδος 2002). Η τεχνική της διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες είναι ένα διερευνητικό εργαλείο που αποσκοπεί να

προσδιορίσει συστάδες ομοειδών παρατηρήσεων από ένα μεγάλο αριθμό από αυτές με βάση ομάδα κατηγορικών ή/και συνεχών μεταβλητών (χαρακτηριστικών). Με την υπόθεση ότι οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, παρέχεται η δυνατότητα χειρισμού κατηγορικών και συνεχών μεταβλητών, με τις πρώτες να ακολουθούν πολυωνυμική κατανομή και τις δεύτερες κανονική κατανομή (SPSS 2008).

Σε περίπτωση υποψίας μη ισχύος της ανεξαρτησίας των μεταβλητών, καλό είναι να προηγείται έλεγχος με την αναζήτηση της συσχέτισης ανά δύο των συνεχών μεταβλητών και με τη χρήση του ελέγχου του χ^2 ανά δύο των κατηγορικών μεταβλητών, ενώ για την αναζήτηση της ανεξαρτησίας μεταξύ μιας κατηγορικής και μιας συνεχούς να χρησιμοποιείται ο έλεγχος της διαδικασίας των μέσων. Ακόμη, γίνεται ο έλεγχος της κανονικότητας της κατανομής των συνεχών μεταβλητών και της πολυωνυμικής κατανομής των κατηγορικών με τον έλεγχο καλής προσαρμογής του χ^2 ή τον έλεγχο των Kolmogorov-Smirnov.

Η διβηματική ανάλυση σε συστάδες χρησιμοποιεί τις τυποποιημένες τιμές των συνεχών μεταβλητών, οι οποίες θα πρέπει προηγουμένως να τυποποιηθούν ή, σε περίπτωση που δεν τυποποιηθούν, να έχει αυτό δηλωθεί στο πρόγραμμα, προκειμένου να υποστούν τη διαδικασία της τυποποίησης. Είναι σκόπιμο να γίνεται προηγουμένως τυποποίηση των τιμών και εισαγωγή αυτών στο πρόγραμμα, έτσι ώστε να κερδηθεί σημαντικός χρόνος επεξεργασίας των δεδομένων, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μεγάλο αριθμό παρατηρήσεων και μεγάλο αριθμό συνεχών μεταβλητών.

Ως μέτρο ομοιότητας μεταξύ των συστάδων χρησιμοποιείται ο λογάριθμος της μέγιστης πιθανοφάνειας των αποστάσεων, όπου όλες οι μεταβλητές υποτίθεται ότι είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους και μάλιστα οι συνεχείς ότι κατανέμονται κανονικά, ενώ οι κατηγορικές ότι κατανέμονται πολυωνυμικά. Ως μέτρο ομοιότητας μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ευκλείδεια απόσταση, αλλά μόνο όταν όλες οι μεταβλητές είναι συνεχείς.

Κατά την πρώτη φάση της ανάλυσης, η διαδικασία ξεκινά με τη δημιουργία ενός “δέντρου” (ομάδας) χαρακτηριστικών των συστάδων (CF), του οποίου ο σχηματισμός ξεκινά με την ένταξη της πρώτης παρατήρησης στη “ρίζα” του δέντρου σε κάποιο “κόμβο” (σημείο σύγκλισης) ο οποίος αφορά σε όλες τις

πληροφορίες ως προς τις μεταβλητές της πρώτης παρατήρησης. Κάθε διαδοχική παρατήρηση, με τη χρησιμοποίηση ως κριτηρίου ομοιότητας του μέτρου απόστασης, προστίθεται σε κάθε υπάρχοντα κόμβο ή σχηματίζει ένα νέο κόμβο με βάση την ομοιότητα με τους κόμβους που υπάρχουν. Ένας κόμβος με πολλές περιπτώσεις συνιστά μια σύνθεση των πληροφοριών ως προς τις μεταβλητές για τις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Κατά τη δεύτερη φάση οι κόμβοι του δέντρου των χαρακτηριστικών των συστάδων ομαδοποιούνται με βάση τον αλγόριθμο της συσσωρευτικής ταξινομικής τεχνικής, κατά τρόπο ανάλογο με εκείνο στην ιεραρχική ανάλυση σε συστάδες, όπου οι συστάδες σχηματίζονται με την ομαδοποίηση, διαδοχικά, των κόμβων σε όλο και μεγαλύτερες συστάδες, μέχρις ότου όλοι οι κόμβοι καταστούν μέλη μιας και μόνο συστάδας. Η συσσωρευτική ταξινομική τεχνική μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία εύρους λύσεων μεταξύ των οποίων θα εντοπιστεί η “άριστη” λύση με βάση το κριτήριο πληροφόρησης κατά Bayes (BIC) του Schwartz ή με βάση το κριτήριο πληροφόρησης Akaike (AIC).

Η συσσωρευτική ταξινομική τεχνική οδηγεί στη δημιουργία των συστάδων, όπου το δέντρο CF έχει ολοκληρωθεί, σε σημείο που να μη δέχεται πλέον οποιαδήποτε νέα παρατήρηση σε οποιονδήποτε από τους κόμβους του, ούτε και κάθε κόμβος να μπορεί να διαχωριστεί. Ωστόσο, εφόσον είναι επιθυμητό από τον ερευνητή, είναι δυνατός ο χειρισμός παρατηρήσεων με ακραίες τιμές, με την ενσωμάτωση κάποιων από αυτές -στο βαθμό που είναι αυτό δυνατό, σε κόμβους που θεωρούνται “φτωχοί”, με την έννοια ότι έχουν λιγότερες από ένα προκαθορισμένο ποσοστό παρατηρήσεις ως προς το μέγιστο αριθμό σ’ αυτούς και την επαναδημιουργία του δέντρου CF, αλλιώς γίνεται απόρριψη κάποιων από τις ακραίες αυτές τιμές.

Η επιλογή του άριστου αριθμού των συστάδων γίνεται αυτομάτως, με βάση το κριτήριο πληροφόρησης κατά Bayes (BIC) του Schwartz ή με βάση το κριτήριο πληροφόρησης Akaike (AIC). Το καθένα από αυτά τα κριτήρια υπολογίζεται για κάθε δυνητικό αριθμό συστάδων, μικρότερες τιμές δε αυτών δηλώνουν καλύτερα σχετικά μοντέλα-λύσεις του προγράμματος και, συνεπώς, η άριστη λύση του αριθμού των συστάδων επιλέγεται εκείνη στην οποία αντιστοιχεί η μικρότερη τιμή του κριτηρίου BIC ή AIC. Όμως, επειδή η τιμή του

οποιοιδήποτε από τα παραπάνω κριτήρια συνεχίζει να μειώνεται με την αύξηση του αριθμού των συστάδων, η βελτίωση αυτή που επιτυγχάνεται είναι υπέρ του βαθμού πολυπλοκότητας των λύσεων με μεγάλο αριθμό συστάδων. Έτσι, καθένα από τα παραπάνω κριτήρια παρέχει συμπληρωματικές πληροφορίες που βοηθούν στην επιλογή του άριστου αριθμού των συστάδων, όπως, για παράδειγμα, αξιολογούνται οι μεταβολές σε δύο διαδοχικές τιμές του κριτηρίου BIC ή AIC, η σχέση (λόγος) της μεταβολής του BIC ή του AIC που αφορά στις μεταβολές σε σχέση με τα αντίστοιχα μεγέθη στη λύση των δύο συστάδων και η σχέση (αναλογία) των αποστάσεων που αφορούν στον τρέχοντα αριθμό των συστάδων ως προς τον προηγούμενο.

Ακόμη, το πρόγραμμα της διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες παρέχει αποτελέσματα περιγραφικών στατιστικών μέτρων και συχνότητες κατά συστάδα, καθώς και τον αριθμό των παρατηρήσεων στις συστάδες.

Τέλος, η τεχνική αυτή παρέχει, επιπλέον, κατά συστάδα, μέσω του προγράμματος SPSS, σειρά διαγραμμάτων περιγραφικών μέτρων, όπως διαγραμμάτων κατανομής της διακύμανσης καθεμιάς μεταβλητής στη συστάδα, διαγράμματος συχνοτήτων των παρατηρήσεων στη συστάδα και διαγραμμάτων κατάλληλων για την επισήμανση της σημασίας των μεταβλητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, όπως ταξινομική σειρά των μεταβλητών στη συστάδα ή κατά μεταβλητή, διαγράμματα εντοπισμού σημαντικότητας των μεταβλητών με βάση το στατιστικό χ^2 για τις κατηγορικές μεταβλητές και το στατιστικό t-Student για τις συνεχείς μεταβλητές, επίπεδα σημαντικότητας ελέγχου της ισότητας των μέσων για τις συνεχείς μεταβλητές και ελέγχου των αναμενόμενων συχνοτήτων ως προς τις συνολικές για τις κατηγορικές μεταβλητές. Ακόμη, παρέχει διαγράμματα τοποθέτησης επιπέδου εμπιστοσύνης ως προς τον έλεγχο της ισότητας της κατανομής μιας μεταβλητής εντός της δεδομένης συστάδας σε σχέση με τη συνολική της κατανομή και, τέλος, την απάλειψη των μη σημαντικών μεταβλητών στο διάγραμμα των σημαντικών μεταβλητών.

Τα διαγράμματα που αφορούν στη σημασία καθεμιάς από τις μεταβλητές, αναφέρονται ξεχωριστά σε καθεμιά συστάδα, όπου οι μεταβλητές εμφανίζονται κατά σειρά σημασίας τους στον άξονα της τεταγμένης Υ. Εντός του καθενός

διαγράμματος οι κάθετες γραμμές οριοθετούν τις κριτικές τιμές για τον προσδιορισμό της σημαντικότητας καθεμιάς μεταβλητής. Εφόσον μια μεταβλητή θεωρηθεί στατιστικά σημαντική, η τιμή του στατιστικού χ^2 (για τις κατηγορικές μεταβλητές) ή του t-Student (για τις συνεχείς μεταβλητές) βρίσκεται εκτός των ορίων που ορίζουν οι κάθετες γραμμές, προς τη θετική ή την αρνητική κατεύθυνση (για τις συνεχείς μεταβλητές). Αρνητική τιμή του στατιστικού t-Student δηλώνει ότι η αντίστοιχη μεταβλητή γενικά λαμβάνει τιμές μικρότερες των μέσων τιμών εντός της συστάδας και θετική τιμή του στατιστικού t-Student δηλώνει ότι η μεταβλητή λαμβάνει τιμές μεγαλύτερες.

7.4.2. Αποτελέσματα διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες

Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τις απαντήσεις των 300 επισκεπτών στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) του Νομού Πέλλας ως προς τον εξεταζόμενο βαθμό και με την εφαρμογή της διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες μέσω του προγράμματος SPSS (SPSS 16.0), προέκυψε η άριστη λύση των τριών συστάδων (πίνακας 7.4.2.1). Το ζητούμενο ήταν να ερμηνευθεί, μέσω της διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες, ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών από τα εν λόγω λουτρά από πλευράς κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής άποψης, εξετάζοντας τους παράγοντες που επηρεάζουν την αναφερόμενη στάση των επισκεπτών.

Από τις 300 παρατηρήσεις οι 152 εντάσσονται στην πρώτη συστάδα, οι 100 στη δεύτερη και οι εναπομείνουσες 48 στην τρίτη συστάδα. Ως βάση για την επιλογή των συστάδων αποτέλεσαν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτωμένων.

Πίνακας 7.4.2.1 Κατανομή των παρατηρήσεων σε συστάδες

		Παρατηρήσεις	% του Συνόλου των χρησιμοποιημ ένων απαντήσεων	% του Συνόλου των παρατηρήσεω ν
Συστάδα	1	152	50,7%	50,7%
	2	100	33,3%	33,3%
	3	48	16,0%	16,0%
	Χρησιμοποιημένες απαντήσεις	300	100,0%	100,0%
Σύνολο		300		100,0%

Πραγματοποιείται αναζήτηση πιθανών σχέσεων μεταξύ των δημογραφικών χαρακτηριστικών των επισκεπτών των λουτρών Αριδαίας (Πόζαρ) και του βαθμού ικανοποίησής τους από την επίσκεψή τους εκεί, σε κάθε μία από τις συστάδες ξεχωριστά. Αναλυτικά, τα αποτελέσματα της κατηγορικής παλινδρόμησης για τις τρεις συστάδες επισκεπτών παρουσιάζονται στον πίνακα 7.4.2.2, όπου και διαπιστώνεται ότι και οι τρεις συστάδες επισκεπτών ταυτίζονται αλλά και διαφοροποιούνται μεταξύ τους, κατά κάποιο τρόπο, ως προς το βαθμό ικανοποίησης από την επίσκεψή τους στα λουτρά.

Σε ό,τι αφορά στην κατανομή των παρατηρήσεων στις διάφορες συστάδες, διαπιστώνεται από τον πίνακα 7.4.2.2, ότι η πρώτη συστάδα αποτελείται κατά κύριο λόγο από έγγαμες, γυναίκες, επισκέπτριες των λουτρών της Αριδαίας, ηλικίας 46-60 ετών, με ανώτατη και ανώτερη εκπαίδευση (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.), ετήσιο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα 20.000-25.000€, που διαμένουν στην Κεντρική Μακεδονία. Η δεύτερη συστάδα διαφοροποιείται από την πρώτη ως προς την ηλικία (18-35 ετών), την οικογενειακή κατάσταση (άγαμες), το επάγγελμα (Ιδιωτ.υπάλληλοι) και το εισόδημα (10.000-15.000€), ενώ το φύλο, η περιοχή διαμονής και το μορφωτικό επίπεδο είναι ίδια. Τέλος, η τρίτη συστάδα διαφοροποιείται σε σχέση με την πρώτη και τη δεύτερη ως προς την ηλικία (>61 ετών), την οικογενειακή κατάσταση (έγγαμοι) ως προς τη δεύτερη, ως προς και τις δύο το επίπεδο μόρφωσης (βασική εκπαίδευση), το επάγγελμα (οικιακά) και το ετήσιο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα (5.000-10.000€).

Πίνακας 7.4.2.2 Κατανομή των κατηγοριών των δημογραφικών χαρακτηριστικών στις συστάδες

Μεταβλητές	Συστάδα		
	1 ^η	2 ^η	3 ^η
Φύλο	Γυναίκες 54,6%	Γυναίκες 51%	Γυναίκες 70,8%
Ηλικία	46-60 ετών 36,8%	18-35 ετών 91%	>61 ετών 62,5%
Τόπος διαμονής	Κεντρική Μακεδονία 70,4%	Κεντρική Μακεδονία 79%	Κεντρική Μακεδονία 87,5%
Οικογενειακή κατάσταση	Έγγαμος 86,2%	Άγαμος 98,0%	Έγγαμος 58,3%
Μορφωτικό επίπεδο	Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι. 61,2%	Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι. 82%	Δημοτικό 58,3%
Επάγγελμα	Δημ.υπάλληλος 44,7%	Ιδιωτ.υπάλληλος 29%	Οικιακά 18%
Ετήσιο Συνολικό Ακαθάριστο Εισόδημα	20.000-25.000€ 23,7%	10.000-15.000€ 32%	5.000-10.000€ 37,5%

Στον παρακάτω πίνακα 7.4.2.3 διακρίνεται η ερμηνεία των παρατηρήσεων της καθεμιάς συστάδας. Συγκεκριμένα, η πρώτη συστάδα αντιπροσωπεύει τις

μέσης ηλικίας (36-60 ετών), γυναίκες επισκέπτριες των λουτρών που ο τόπος κατοικίας τους βρίσκεται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας. Η δεύτερη συστάδα αντιπροσωπεύει τους νεαρούς σε ηλικία επισκέπτες (18-35 ετών), γυναίκες στο φύλο, κατοίκους της Κεντρικής Μακεδονίας με χαμηλό σχετικά εισόδημα. Εδώ, χρειάζεται να επισημανθεί ότι στη δεύτερη συστάδα το ανδρικό φύλο είχε πολύ μικρή ποσοστιαία διαφορά με το γυναικείο, με το τελευταίο να υπερτερεί όπως προαναφέρθηκε. Παρατηρήθηκε, το ίδιο και στο επάγγελμα ανάμεσα στις κατηγορίες: δημόσιος υπάλληλος και ιδιωτικός υπάλληλος, καθώς και στο εισόδημα μεταξύ των κλιμάκων: <5,000€ και 10.000-15.000€. Η τρίτη συστάδα αντιπροσωπεύει μεγαλύτερης ηλικίας επισκέπτες των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας, επίσης γυναίκες στο φύλο και κατοίκους της Κεντρικής Μακεδονίας, με χαμηλή μόρφωση και εισόδημα. Στην τρίτη συστάδα παρατηρήθηκε μικρή ποσοστιαία διαφορά στο επάγγελμα ανάμεσα στις κατηγορίες: οικιακά και συνταξιούχος.

Πίνακας 7.4.2.3 Ερμηνεία των παρατηρήσεων των συστάδων

Συστάδα		
1^η	2^η	3^η
Μέσης ηλικίας, γυναίκες, δημόσιοι υπάλληλοι, με ανώτερη και ανώτατη μόρφωση, κάτοικοι της Κεντρικής Μακεδονίας και με ετήσιο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα 20.000-25.000€.	Νεαρής ηλικίας επισκέπτες (18-35 ετών) κατά βάση γυναίκες και άντρες, ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι, κάτοικοι της Κεντρικής Μακεδονίας, με ανώτερη και ανώτατη μόρφωση και χαμηλό σχετικά εισόδημα (10.000-15.000€).	Μεγαλύτερης ηλικίας επισκέπτες (>61 ετών), έγγαμοι, γυναίκες, που ασχολούνται κατά βάση με τα οικιακά αλλά και συνταξιούχοι, κάτοικοι της Κεντρικής Μακεδονίας, με χαμηλή μόρφωση και εισόδημα (5.000-10.000€).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ

8.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο αναζητήθηκαν πληροφορίες για τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας από τους υπεύθυνους φορείς όπου ο καθένας έχει τις αρμοδιότητές του, επηρεάζοντας ποικιλοτρόπως την εν λόγω δημοτική επιχείρηση. Επιπλέον, ερευνήθηκε και η γνώμη τους όσον αφορά στον τομέα της περαιτέρω αξιοποίησης των λουτρών. Το ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί πολύτιμο κεφάλαιο και κινητήρια δύναμη για την επίτευξη κάθε οράματος. Όπως προαναφέρθηκε και στο πέμπτο κεφάλαιο, η έρευνα προσανατολίστηκε σε επτά ομάδες φορέων, οι οποίες κρίθηκαν ως περισσότερο αντιπροσωπευτικές για το συγκεκριμένο σκοπό και οι ερωτήσεις διαφοροποιούνταν ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της ομάδας στην οποία απευθύνονταν.

8.2 Αποτελέσματα έρευνας

8.2.1 Ανάπτυξη των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) και της ευρύτερης περιοχής

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας και των απαντήσεων που δόθηκαν στις ερωτήσεις πώς τα εν λόγω λουτρά θα μπορούσαν να συμβάλουν άμεσα στην ανάπτυξη και ανάδειξη της περιοχής (για παράδειγμα πιο ελκυστική στους τουρίστες), με ποιον τρόπο θα μπορούσαν να γίνουν πιο ανταγωνιστικά (για παράδειγμα, εάν τους ενδιαφέρει να μετεξελιχθούν σε ένα σύγχρονο θερμαλιστικό κέντρο/spa), εάν παρατηρείται στροφή στον εναλλακτικό τουρισμό και σε ποιο βαθμό έχει αυξηθεί η κίνηση των επισκεπτών σε σχέση με παλαιότερα, διαπιστώθηκε μια κοινώς αποδεκτή άποψη ότι τα λουτρά μπορούν να δώσουν σπουδαία ώθηση με μορφή ανάπτυξης βασισμένη στον τουρισμό. Σε έναν τουρισμό, όμως, διαφορετικό απ' αυτόν που παρουσιάζεται

επί σειρά ετών, στον εναλλακτικό τουρισμό και συγκεκριμένα τον ιαματικό, ο οποίος φαίνεται να αποκτά όλο και περισσότερους οπαδούς.

Τα λουτρά της Αριδαίας είναι πόλος έλξης όχι μόνο για τους τουρίστες που τα επισκέπτονται για θεραπευτικούς λόγους αλλά και για εκείνη τη μερίδα επισκεπτών που αναζητά ευεξία, σωματική και πνευματική χαλάρωση. Παράλληλα, είναι δυνατόν να γίνουν πόλος έλξης και για τους τουρίστες του εξωτερικού.

Κατά την Πρόεδρο της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών και τον Αντιπρόεδρο, ο οποίος εκτελεί και χρέη Δημάρχου του Δήμου Αριδαίας, τα τελευταία χρόνια τα λουτρά Λουτρακίου έχουν διαδραματίσει καίριο ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής. Κάθε χρόνο τα επισκέπτονται πάνω από ενάμιση εκατομμύριο επισκέπτες. Η αύξηση της επισκεψιμότητας των λουτρών έχει συμβάλει στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων και έχει δώσει σημαντική ώθηση στην κατεύθυνση της βελτίωσης των υφιστάμενων υποδομών και της δημιουργίας νέων εγκαταστάσεων.

Κατά την Πρόεδρο, τα χαρακτηριστικά της περιοχής, οι φυσικοί πόροι και γενικά η μορφολογία της περιοχής είναι τέτοια που ευνοούν τον εναλλακτικό τουρισμό. Πέρα από τον ιαματικό τουρισμό ιδιαίτερα αναπτυγμένος είναι και ο θρησκευτικός τουρισμός (μονή Αγ. Ιλαρίωνα στους Προμάχους, μονή Αρχαγγέλου), ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, καθώς και η επίσκεψη στο χιονοδρομικό κέντρο Καϊμάκτσαλαν. Το δίπολο χιονοδρομικό-ιαματικό θεραπευτικό κέντρο (κέντρο υγείας ευεξίας) καθιστούν την περιοχή ξεχωριστό τουριστικό πόλο έλξης.

Κατά τον Αντιπρόεδρο, η συνεχής προσπάθεια για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών με την παράλληλη κατασκευή των απαραίτητων έργων υποδομής, είναι τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν και θα καθιστούν τα λουτρά Λουτρακίου ελκυστικά και ανταγωνιστικά. Φροντίζουν να τηρούνται όλοι οι απαραίτητοι κανόνες υγιεινής. Ταυτόχρονα βελτιώνουν τις υποδομές τους, αυξάνουν τις διαθέσιμες πισίνες και γίνεται διευθέτηση για νέους καταρράκτες. Φυσικά, όπως συνέχισε ο κ. Αντιπρόεδρος, η βελτίωση στις εγκαταστάσεις των λουτρών συνετέλεσε σημαντικά στην προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών και τα κατέστησε περισσότερο ελκυστικά. Όσον

αφορά στην ιδέα ενός θερμαλιστικού κέντρου/spa, απάντησε ότι τους ενδιαφέρει η δημοτική επιχείρηση των λουτρών να λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής, συμβάλλοντας με κανόνες στην αειφόρο/βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό επιτυγχάνεται με το να προσαρμόζουν πάντα τις υπηρεσίες της στις ανάγκες και απαιτήσεις των επισκεπτών.

Σύμφωνα με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της εν λόγω δημοτικής επιχείρησης, κύριος στόχος είναι να τη μετατρέψουν σε ένα σύγχρονο θερμαλιστικό κέντρο/spa. Από τις 150 λουτροπόλεις που υπάρχουν στην Ελλάδα, τα λουτρά της Αριδαίας αξιολογήθηκαν και θα συμπεριληφθούν μέσα στα 6 καλύτερα. Για το σκοπό αυτό χρειάστηκαν χημικές αναλύσεις, τοπογραφικές, υψομετρικές και περιβαλλοντικές μελέτες. Παράλληλα, έχουν γίνει όλες οι διαδικασίες προκειμένου να λάβουν ταυτοποίηση ώστε να μπορούν να δέχονται και επισκέπτες οι οποίοι είναι συμβεβλημένοι με Ευρωπαϊκά ταμεία. Είναι αναγκαίο, επισήμανε ο ερωτώμενος, τα λουτρά από αμιγής δημοτική επιχείρηση του Δήμου Αριδαίας που είναι αυτήν τη στιγμή, να γίνουν Ανώνυμη Εταιρεία με προδιαγραφές ΟΤΑ³. Η προβολή των λουτρών, συνέχισε ο Διευθύνων Σύμβουλος, συμβάλει στην προσέλκυση τουριστών. Το τρέχον διάστημα είναι υπό κατασκευή μια νέα ιστοσελίδα στο διαδίκτυο η οποία αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Ιανουάριο του 2010, με στόχο την προβολή των συγκεκριμένων λουτρών. Το 2008 έγινε προβολή των λουτρών μέσω γνωστών τηλεοπτικών καναλιών (ANT1, MEGA, STAR, ALPHA) με την προσφορά πακέτων τριήμερης διαμονής σε τουριστικά καταλύματα της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης και της λουτροθεραπείας στον οργανωμένο χώρο των λουτρών. Έπειτα από αυτήν την κίνηση σημειώθηκε αύξηση της επισκεψιμότητας, καθώς έγινε γνωστή η ύπαρξη των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας σε μεγαλύτερη μερίδα πληθυσμού. Μια επιπλέον δράση για αξιοποίηση, κατά τον ερωτώμενο, είναι η συνεργασία με το χιονοδρομικό κέντρο Καϊμάκτσαλαν, το οποίο απέχει, με τον καινούριο δρόμο 20 χλμ, από τα λουτρά (36 χλμ με τον παλιό, ο καινούριος θέλει ακόμα 400 μέτρα για να ολοκληρωθεί). Παράλληλα, συζητούν με τον Ορειβατικό Σύλλογο Αριδαίας προκειμένου να αξιοποιήσουν τα μονοπάτια. Οι τελευταίοι συμμετέχουν

³ Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης

εθελοντικά και η δημοτική επιχείρηση των λουτρών παρέχοντας το κεφάλαιο για τα υλικά που χρειάζονται. Προς το παρόν υπάρχουν οργανωμένες περιηγήσεις αλλά χρήζουν βελτίωσης. Τα μονοπάτια χρειάζεται να καθαριστούν διότι είναι μέσα στην χαράδρα, στο ρέμα και όποτε φουσκώνει ο ποταμός τα χαλάει. Με τον Ορειβατικό Σύλλογο Αριδαίας συζητούν να κάνουν κάποια περάσματα εναέρια, με ειδική κατασκευή χωρίς να επηρεάζουν το περιβάλλον, με ξύλα, πέτρες, κλπ, ώστε να μην καταστρέφονται από το ποτάμι. Επιδιώκεται η άμεση επαφή με τους επισκέπτες, για την ακρίβεια ο Διευθύνων Σύμβουλος είπε: "Αν δε ρωτάς, δεν μπορείς να μάθεις τι θέλει ο κόσμος, ποιες είναι οι εντυπώσεις του". Η νεολαία που έρχεται θέλει να κάτσει μια μέρα, να κοιμηθεί εκεί, να κάνει το μπάνιο της, αλλά να γυρίσει και την περιοχή, να φάει στις ταβέρνες, στα τσιπουράδικα, να κάτσει στις καφετέριες. Οι εντυπώσεις είναι πολύ καλές. Απλά, η γύρω περιοχή πρέπει να δει τα λουτρά ως λουτρά ολονών, όχι μόνο του Λουτρακίου. Όσο για τη λαϊκή αγορά που λειτουργεί στον οργανωμένο χώρο της δημοτικής επιχείρησης αριθμεί δώδεκα πάγκους όπου πωλούνται παραδοσιακά προϊόντα. Οι έμποροι νοικιάζουν εκεί το χώρο. Λειτουργεί μεγάλη λαϊκή αγορά στα χωριά Λουτράκι και Αριδαία, από τις οποίες οι επισκέπτες ψωνίζουν παραδοσιακά προϊόντα.

Κατά τη γνώμη ερωτώμενου Δημοτικού Συμβούλου, τα λουτρά μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής, καθώς αποτελούν το σημαντικότερο πόλο έλξης τουριστικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Την τελευταία διετία έγιναν σοβαρές παρεμβάσεις στο χώρο των λουτρών, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την αναγνωρισιμότητά τους και τη ραγδαία αύξηση επισκεψιμότητας. Η περιοχή είναι ιδιαίτερα ελκυστική και αυτό αποδεικνύεται από το βαθμό επισκεψιμότητας. Αυτό που χρειάζεται είναι η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της αυθεντικότητας και φιλοξενίας που έχουν ως άνθρωποι σήμερα.

Σύμφωνα με τη δεκαμελή ομάδα των ερωτώμενων εμπόρων/ξενοδόχων/εστιατόρων η δημοτική επιχείρηση των λουτρών είναι η ατμομηχανή για την ανάπτυξη της περιοχής. Τα τελευταία 5-8 χρόνια η Ελλάδα κάνει και χειμερινό τουρισμό, είτε την περίοδο των εορτών, είτε την περίοδο του Ιανουαρίου, τα Σαββατοκύριακα, τριήμερα, κλπ, η περιοχή

ενδείκνυται για κάτι τέτοιο συνδυάζοντας τα λουτρά με το χιονοδρομικό κέντρο του Καϊμάκτσαλαν το οποίο βρίσκεται σε απόσταση 45 χλμ. από την Έδεσσα. Κυρίως την περίοδο των εορτών, μετά από επίσκεψη στο χιονοδρομικό, οι τουρίστες κουρασμένοι καταλήγουν στα λουτρά για χαλάρωση και ευεξία. Στο σημείο αυτό διατυπώθηκαν κάποιες ενστάσεις ως προς το θέμα του οδικού δικτύου. Σύμφωνα με τους εμπόρους, η Έδεσσα η οποία έχει τη διοίκηση του χιονοδρομικού κέντρου εμποδίζει την υποδομή δρόμου που θα οδηγούσε πιο σύντομα στο Λουτράκι, ενώ έκανε το αντίθετο για δρόμο που θα οδηγούσε πιο γρήγορα σε αυτήν. Παρόλα αυτά, το Λουτράκι αναπτύχθηκε προσελκύοντας κόσμο όλο τον χρόνο και η Έδεσσα προωθεί τώρα την ολοκλήρωση του δρόμου προκειμένου να υπάρχει πρόσβαση, μετά το Λουτράκι και προς αυτήν. Ο καινούριος δρόμος πάει από Όρμα, Καλύβια, Γιανακούλα και καταλήγει στο χιονοδρομικό κέντρο, από εκεί κατεβαίνει στον Άγ. Αθανάσιο και βγαίνει στη λίμνη του Άγρα. Το Λουτράκι, μαζί με το χωριό Όρμα, το οποίο βρίσκεται 2 χλμ. από τα λουτρά και 25 χλμ. από το χιονοδρομικό κέντρο Καϊμάκτσαλαν, διαθέτουν πάρα πολλές κλίνες και συνεχίζονται να φτιάχνονται αξιόλογα καταλύματα με καλή υποδομή, τζάκι, τζακούζι, κλπ., παρέχοντας καλές υπηρεσίες. Παράλληλα, οι έμποροι εξέφρασαν την άποψη ότι για να επιτευχθεί ανάπτυξη χρειάζονται επενδύσεις από το Κράτος, με τις οποίες θα αξιοποιηθεί καλύτερα ο χώρος των λουτρών, κατασκευάζοντας περισσότερα υδροθεραπευτήρια που συνεπάγεται και νέες θέσεις εργασίας. Μέσος όρος αύξησης επισκεπτών από παλαιότερα, κατά προσέγγιση, οι ερωτώμενοι έμποροι υπολογίζουν ότι είναι γύρω στο 50%. Συμπεραίνεται ότι ο χειμερινός τουρισμός έχει αναβαθμίσει κατά πολύ την περιοχή. Για να γίνει η περιοχή πιο ελκυστική πάνω από όλα, κατά τους εμπόρους, χρειάζεται καλή παροχή υπηρεσιών από όλους τους επαγγελματίες. Από τον περιπτερά μέχρι τον ξενοδόχο. Με αυτόν τον τρόπο αναβαθμίζεται η περιοχή. Στόμα με στόμα είναι η καλύτερη διαφήμιση. Δεν πρέπει να παραβλέπονται και τα κοστολόγια, διότι είναι φθηνά στα λουτρά και η διαμονή και το φαγητό, πράγμα το οποίο εκτιμάται από τον κόσμο. Είναι πολύ σημαντικό το ότι αναπτύχθηκαν με πολύ γρήγορο ρυθμό, ειδικά τα τρία τελευταία χρόνια και σε αυτό βοηθάει η Θεσσαλονίκη που είναι γεωγραφικά

κοντά. Βέβαια, έρχονται πάρα πολλοί επισκέπτες και από Καβάλα, Βόλο, κλπ, από Αθήνα έρχονται κυρίως τριήμερα, τετράημερα.

Αναφορικά με την άποψη των δεκαπέντε ερωτώμενων εργαζομένων στα λουτρά, αυτό που χρειάζεται για να δώσει προβάδισμα στην περιοχή σε σύγκριση με άλλες λουτροπόλεις, αλλά και να την κάνει περισσότερο ελκυστική είναι η διαφήμιση, η προβολή, οι περισσότερες υποδομές και γενικά, η αναβάθμισή της, χωρίς όμως αυτό να γίνει εις βάρος της φύσης. Για το σκοπό αυτό χρειάζονται την οικονομική στήριξη τόσο του Κράτους όσο και του Δήμου. Βέβαια, δεν πρέπει να παραληφθεί ότι το 2005 έγινε ανακαίνιση στο χώρο των λουτρών. Επιπλέον, ανέφεραν ότι η σύνδεση της επίσκεψης στα λουτρά με την επίσκεψη στο χιονοδρομικό κέντρο είναι πολύ καλή λύση προσέλκυσης τουριστών. Στο τελευταίο θα βοηθήσει η κατασκευή καλύτερου οδικού δικτύου και προς τα λουτρά και προς το χιονοδρομικό κέντρο. Παράλληλα, μέσα στις προτάσεις τους ήταν και η κατασκευή αθλητικών πάρκων, καθώς και ανοιχτού θεάτρου για εκδηλώσεις. Γενικά, δήλωσαν, ότι “η διαχείριση είναι καλή, ο τόπος είναι ευλογημένος με πάρα πολύ πράσινο αλλά πάντα υπάρχει περιθώριο για παραπάνω βελτίωση”.

Τις ίδιες απόψεις με τους εργαζομένους στα λουτρά έχουν και οι δεκαπέντε ερωτώμενοι εργαζόμενοι της περιοχής σε έμμεσα επαγγέλματα (ξενοδοχοϋπάλληλοι, υπάλληλοι σε εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία, καφετέριες, κλπ), προσθέτοντας, επιπλέον, ότι καλό είναι να επιζητάται και η γνώμη των κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι έχουν σχέση με το αντικείμενο παροχής υπηρεσιών. Δήλωσαν, επίσης, ότι ο οργανωμένος χώρος της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών έχει ανάγκη από κiosk και χώρο στάθμευσης.

Παράλληλα, στις ερωτήσεις εάν ο ιαματικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και με άλλα παραδοσιακά επαγγέλματα της περιοχής, με ποιον τρόπο και εάν έχει να κερδίσει η τοπική εμπορική και βιοτεχνική αγορά της περιοχής από τους επισκέπτες, δόθηκαν οι παρακάτω απαντήσεις.

Ο Αντιπρόεδρος απάντησε ότι ο ιαματικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και με τα αγροτικά προϊόντα, καθώς η περιοχή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον αγροτικό τομέα και με την παραγωγή πολλών αγροτικών προϊόντων.

Κατά τη γνώμη του ερωτώμενου Δημοτικού Συμβούλου σίγουρα ο ιαματικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και με άλλα παραδοσιακά επαγγέλματα της περιοχής με την προϋπόθεση οι κάτοικοι να ενημερωθούν σωστά ώστε να τολμήσουν να επενδύσουν.

Σύμφωνα με τη δεκαμελή ομάδα των ερωτώμενων εμπόρων/ξενοδόχων/εστιατόρων στην επιχείρηση των λουτρών γίνεται ένας μεγάλος κύκλος εργασιών, σε ποσοστό περίπου 70%, όταν χρειάζονται πρώτες ύλες, ο κύκλος εργασιών γίνεται στην επαρχία μέσα, με αποτέλεσμα να γυρίζει το κεφάλαιο πάλι στην επαρχία. Αυτό αφορά κυρίως τις οικοτεχνίες, αυτοί που ασχολούνται με παραδοσιακά προϊόντα. Όσο για τις βιοτεχνίες, αν για παράδειγμα γίνει ένα καινούριο ξενοδοχείο και τα υλικά για να εξοπλιστεί αγοραστούν από την περιοχή τότε βοηθάει και το εμπορικό κομμάτι.

8.2.2 Οικονομική προσέγγιση

Μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους, αν όχι η σημαντικότερη όσον αφορά στην εύρυθμη λειτουργία της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) είναι η χρηματοδότηση.

Στις ερωτήσεις αν παρέχεται χρηματοδότηση από το Κράτος, αν είναι ενταγμένοι σε κάποιο πρόγραμμα, εάν έχουν εντάξει έργα στο (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς) πρόγραμμα «Θησέας»⁴, εάν έχουν πιστοποιηθεί για το ΕΣΠΑ και με ποιες δράσεις είναι διατεθειμένοι να υποστηρίξουν την οικονομική βιωσιμότητα των λουτρών, η Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος απάντησαν ότι αυτή η μορφή της δημοτικής επιχείρησης δεν υπάγεται σε καθεστώς κρατικής επιχορήγησης. Ωστόσο, μέσω του Δήμου έχουν υλοποιηθεί ευρωπαϊκά προγράμματα στα λουτρά Λουτρακίου από όλα τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης. Έχουν υλοποιηθεί πολλά ευρωπαϊκά προγράμματα από όλα τα κοινοτικά πλαίσια και το ίδιο πρόκειται να

⁴ Το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα «Θησέας» επιχειρεί να συγκροτήσει μια ολοκληρωμένη πολιτική για τους Ο.Τ.Α., η οποία θα ενισχύσει τον αναπτυξιακό ρόλο της Α/θμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέσω συντονισμένων δράσεων και χρηματοδοτήσεων.

συνεχιστεί και στο μέλλον. Η δημοτική επιχείρηση δε συμμετέχει στο αναπτυξιακό πρόγραμμα «Θησέας». Ο Δήμος, όμως, ο οποίος είναι ενταγμένος στο «Θησέας» υλοποιεί έργα μέσα στη λουτρόπολη με φορέα υλοποίησης τα λουτρά Λουτρακίου. Όσον αφορά στο ΕΣΠΑ η δημοτική επιχείρηση δεν έχει τη δυνατότητα να πιστοποιηθεί. Δρομολογούνται έργα που αφορούν σε μια γκάμα παρεμβάσεων σχετικά με το περιβάλλον, τη διαχείριση και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Κάποια από αυτά βρίσκονται σε φάση ωριμότητας και αναμένεται άμεσα να περιληφθούν σε τροχιά υλοποίησης, ενώ άλλα βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο. Οι πηγές εσόδων των λουτρών προέρχονται μέσα από τις ιαματικές πηγές, από τις λούσεις, το αναψυκτήριο και το ξενοδοχείο – ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Ο Αντιπρόεδρος στην ερώτηση για την οικονομική βιωσιμότητα της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών απάντησε, επίσης, ότι θα την υποστηρίξουν με ένα σύνολο συντονισμένων δράσεων οι οποίες προγραμματίζονται και υλοποιούνται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δρομολόγηση του έργου του βιολογικού καθαρισμού η οποία έχει ενταχθεί στο ΕΣΠΑ από το Δήμο Αριδαίας με φορέα υλοποίησης τα Λουτρά Λουτρακίου.

Σύμφωνα με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, η οικονομική βοήθεια του Κράτους είναι βασική. Τα έσοδα της δημοτικής επιχείρησης δεν επαρκούν γι' αυτό χρειάζεται η κρατική στήριξη. Την τρέχουσα στιγμή δε χρηματοδοτείται από κάπου, ό,τι κάνει το κάνει από μόνη της. Με το ΕΣΠΑ δεν έχουν καμία σχέση, λόγω των συνθηκών που συντρέχουν για τα λουτρά. Η ευρύτερη περιοχή που πλαισιώνει τα λουτρά παίζει σπουδαίο ρόλο. Αυτοσκοπός της επιχείρησης είναι τα έσοδα να μοιράζονται σε όλη την περιοχή, με αποτέλεσμα μια σφαιρική ανάπτυξη. Οι λουόμενοι μετά τη λουτροθεραπεία επισκέπτονται τα μαγαζιά που βρίσκονται τόσο εντός του οργανωμένου χώρου της δημοτικής επιχείρησης όσο και εντός. Ο καταμερισμός των εσόδων, σύμφωνα με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, παρουσιάζεται ιδιαίτερα άνισος καθώς ποσοστό μόνο 2-3% αυτών μένουν στην εν λόγω δημοτική επιχείρηση και τα υπόλοιπα απορροφώνται από τις επιχειρήσεις που την πλαισιώνουν. Αυτό οφείλεται στο ότι οι τουρίστες που παραμένουν κάποιον αριθμό ημερών, π.χ. 5-10 ημέρες, τείνουν να επισκέπτονται την ευρύτερη περιοχή και να μην μένουν στο ίδιο

μέρος. Ήδη η κίνηση των επισκεπτών έχει αλλάξει, δεν περιορίζεται μόνο σε ένα μέρος, επιδιώκεται η περιήγηση στη γύρω περιοχή.

Σύμφωνα με τον ερωτώμενο Δημοτικό Σύμβουλο, όσον αφορά στη χρηματοδότηση της εν λόγω δημοτικής επιχείρησης δήλωσε ότι παρέχεται μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων. Η δημοτική επιχείρηση των λουτρών έχει ικανοποιητικά έσοδα προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της. Στο «Θησέας» έχουν ενταχθεί έργα οδοποιίας, αντιπλημμυρικά, τουριστικής προβολής και στο ΕΣΠΑ θα ενταχθούν έργα αναπτυξιακά, αναλόγως των μέτρων που θα προταθούν. Ο Δήμος Αριδαίας και η δημοτική επιχείρηση των λουτρών έχουν πιστοποιηθεί για τη διαχειριστική τους επάρκεια και μπορούν να συμμετέχουν σε προγράμματα του ΕΣΠΑ. Η συμμετοχή σε προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης, η προβολή, η προστασία και ανάδειξη του φυσικού κάλλους και η σύνδεση με το χιονοδρομικό κέντρο Καϊμάκτσαλαν, αποτελούν στόχους για την ανάπτυξη και βιωσιμότητα των λουτρών.

Οι ερωτώμενοι έμποροι, οι εργαζόμενοι στα λουτρά και σε έμμεσα επαγγέλματα (ξενοδοχοϋπάλληλοι, υπάλληλοι σε εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία, καφετέριες, κλπ) δε γνώριζαν για τα προγράμματα. Οι πρώτοι, όμως, δήλωσαν ότι για να δοθεί ώθηση στην οικονομική βιωσιμότητα των λουτρών μια καλή λύση είναι η οργάνωση και τέλεση συνεδρίων. Με άλλα λόγια, ο συνεδριακός τουρισμός⁵. Είναι μια πολυσυζητημένη μορφή τουρισμού ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη κάθε χώρας. Συνέδρια έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, επομένως υπάρχει η υποδομή και η δυνατότητα. Δήλωσαν ότι είναι μια πολύ καλή πηγή εσόδων. Μάλιστα σε ερώτηση αν οι υπηρεσίες που προσφέρουν χρειάζονται βελτίωση, η συντριπτική πλειοψηφία τους απάντησε θετικά, τονίζοντας ότι πάντα υπάρχει περιθώριο βελτίωσης.

Στην ερώτηση πόσα εισιτήρια κόβονται το χρόνο και πώς κυμαίνεται η κίνηση ανά μήνα η Πρόεδρος απάντησε ότι κάθε χρόνο κόβονται πάνω από 400.000 εισιτήρια. Οι μήνες αιχμής είναι Ιούλιος-Αύγουστος και Σεπτέμβριος-

⁵ Ορίζεται ο τουρισμός ο οποίος συνδέεται με την παρακολούθηση συνεδρίων, εκθέσεων, κλπ. (openarchives.gr)

Οκτώβριος. Τον υπόλοιπο χρόνο η κίνηση κορυφώνεται κυρίως το Σαββατοκύριακο.

Κατά τον Διευθύνοντα Σύμβουλο 1.800.000€ ήταν τα έσοδα από τα εισιτήρια τον περασμένο χρόνο (2008). Μέχρι πριν από 4-5 χρόνια ο ρυθμός επίσκεψης των τουριστών χαρακτηριζόταν ως σταθερός χωρίς ιδιαίτερες αυξομειώσεις. Στο τρέχον διάστημα παρατηρείται συνεχής άνοδος, η οποία δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί με απόλυτη ακρίβεια. Τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο σημειώθηκε αύξηση της επισκεψιμότητας κατά 5% και 7%, αντίστοιχα, από το 2008 στο 2009. Παλαιότερα, οι μήνες Μάιος και Ιούνιος θεωρούνταν από τις καλύτερες σε επισκεψιμότητα περιόδους. Τώρα δεν παρατηρείται ιδιαίτερη κινητικότητα καθώς είναι η πιο νεκρή περίοδος για τα λουτρά. Είναι το διάστημα που κλείνουν τα σχολεία, ο κόσμος πάει στη θάλασσα, η νεολαία ενδιαφέρεται για πιο τουριστικά παραθαλάσσια μέρη. Οι επισκέπτες το διάστημα αυτό είναι κυρίως ηλικιωμένοι που το ασφαλιστικό τους ταμείο δικαιολογεί λουτροθεραπείες. Το χειμώνα σημειώνεται η μεγάλη άνοδος για τα λουτρά. Σήμερα, το Λουτράκι έχει περίπου στις 4.000-4.500 κλίνες, στην Όρμα 300-400 και στο Λυκόστομο 20-50. Η περίοδος αιχμής είναι από 15 Ιουλίου-1 Αυγούστου μέχρι 15 Οκτωβρίου για τη μέση και μεγαλύτερη ηλικία, μετά ξεκινάει η νεολαία. Έχουν αρχίσει να σημειώνουν αύξηση επισκεψιμότητας και καθημερινές, πλέον. Τα Σαββατοκύριακα παρουσιάζουν 80% πληρότητα, τις καθημερινές 20-30%, παλαιότερα το χειμώνα τα ποσοστά ήταν πολύ πιο χαμηλά.

8.2.3 Περιβαλλοντική προσέγγιση

Διερευνήθηκε και η περιβαλλοντική στάση των ερωτώμενων φορέων.

Για την ακρίβεια, στην Πρόεδρο και τον Διευθύνοντα Σύμβουλο τέθηκαν οι ακόλουθες ερωτήσεις: εάν υπάρχει αντιπλημμυρική και αντιπυρική προστασία, εάν γίνεται ενημέρωση ή προσπάθεια ευαισθητοποίησης των επισκεπτών για θέματα περιβαλλοντικής προστασίας και όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος εάν έχουν ληφθεί ανάλογα μέτρα.

Η Πρόεδρος απάντησε ότι σε συνεργασία με τη ΔΕΚΕ⁶ τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σειρά παρεμβάσεων στα ρέματα και στους χείμαρρους της περιοχής ώστε να αποφευχθούν τα δυσάρεστα φαινόμενα από τις θεομηνίες. Ωστόσο, η συντήρηση των έργων και η μέριμνα των τοπικών αρχών πρέπει να είναι συνεχής. Όσον αφορά στην αντιπυρική προστασία ακολουθείται το προβλεπόμενο θεσμικό πλαίσιο και βρίσκονται σε διαρκή συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές. Ενημέρωση των επισκεπτών γίνεται μέσω ημερίδων και διαλέξεων.

Ο Διευθύνων Σύμβουλος απάντησε ότι οι αποφάσεις που παίρνονται για οποιαδήποτε αλλαγή του χώρου των λουτρών γίνονται με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος. Την πλήρη ανακαίνιση που πραγματοποίησαν στο χώρο των λουτρών προσπάθησαν να τη συνδυάσουν με το περιβάλλον, να εναρμονίζεται με το φυσικό τοπίο χωρίς να το αλλοιώνει. Οι επισκέπτες ακόμα δεν ενημερώνονται για περιβαλλοντικά θέματα αλλά σκοπεύουν να οργανώσουν σχετικά σεμινάρια, καθώς και να φτιάξουν ένα χώρο προβολής που να προβάλλει τον χώρο των λουτρών, το φυσικό του τοπίο, κλπ. Με το Δασαρχείο, έχοντας ξεκινήσει σχετική μελέτη, σκοπεύουν να κάνουν έναν ακόμη χώρο όπου να ενημερώνονται οι επισκέπτες για την πανίδα της περιοχής. Αντιπλημμυρική προστασία υπάρχει, αντιπυρική όμως στο βαθμό του δυνατού, γιατί η βλάστηση είναι πάρα πολλή. Τα μέτρα έχουν ληφθεί όλα σε συνεργασία με την Πυροσβεστική και το Δασαρχείο. Διαθέτουν πυροσβεστικά σημεία και το καλοκαίρι σε καθημερινή βάση βρίσκεται ένα πυροσβεστικό όχημα εκεί. Στα λουτρά υπάρχουν κατασκευές από το 1950, με πέτρες και φυσικά υλικά, που δεν είναι εύκολα εύφλεκτα.

Τέλος, στην ερώτηση με ποιες δράσεις είναι διατεθειμένοι να υποστηρίξουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα των λουτρών, οι ερωτώμενοι έμποροι απάντησαν με ό,τι τους ζητηθεί από το Δήμο. Επιθυμούν κινητοποίηση και άλλες δράσεις για μεγαλύτερα και αποδοτικότερα αναπτυξιακά προγράμματα για τις λουτροπόλεις, με γνώμονα τη μη τσιμεντοποίηση της περιοχής.

⁶ Διεύθυνση Ελέγχου Κατασκευής Έργων

8.2.4 Γενικότερες πληροφορίες

Στις ομάδες των φορέων υποβλήθηκαν και άλλες ερωτήσεις πιο γενικού περιεχομένου.

Συγκεκριμένα, η Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος, όσον αφορά στις ερωτήσεις εάν απειλούνται από άλλα ιαματικά λουτρά και εάν υπάρχει συνεργασία με άλλα λουτρά στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, απάντησαν ότι υπάρχει συνεργασία μέσω του Συνδέσμου Ιαματικών Πηγών Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος στον οποίο μετέχουν τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας ως μέλος. Γι' αυτό το σκοπό έχουν επισκεφτεί και άλλες λουτροπόλεις και έχουν ανταλλάξει απόψεις. Επίσης, έχουν επισκεφτεί λουτροπόλεις στην Ιταλία, Αυστρία και Γερμανία. Όσο ο ιαματικός τουρισμός αποκτά περισσότερους φίλους, τόσο και ο ανταγωνισμός θα μεγαλώνει. Όλες οι λουτροπόλεις είναι εν δυνάμει ανταγωνιστές μεταξύ τους. Είναι κοινή εκτίμηση όλων ότι τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας, πέρα από το ιαματικό νερό, είναι μία περιοχή με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος γεγονός που τα καθιστά πρωταγωνιστή στον ιαματικό τουρισμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα εν λόγω λουτρά κατατάσσονται μακράν στην πρώτη θέση από άποψη επισκεψιμότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία για τον αριθμό των λούσεων και των επισκεπτών.

Σύμφωνα με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, έχουν συνεργασία με πολλές λουτροπόλεις, αλλά ίσως ο ανταγωνισμός να μπαίνει ανάμεσά τους. Συνεργασία με τα λουτρά του εξωτερικού δεν υπάρχει, υπάρχει όμως προοπτική. Δεν τίθεται θέμα απειλής από άλλα λουτρά γιατί τα λουτρά της Αριδαίας υπερτερούν σε ανάπτυξη. Όταν πάρουν την αναγνώριση πηγής, κατά τον ερωτώμενο, έχουν προοπτική να γίνουν το μικρό Παρίσι της Καρατζόβας⁷.

Παράλληλα, η Πρόεδρος ρωτήθηκε εάν γίνονται συνέδρια για τον ιαματικό τουρισμό και με ποιον τρόπο ενημερώνεται για την εξέλιξη του τομέα. Η απάντηση ήταν ότι πραγματοποιούνται συχνά τέτοιου είδους συνέδρια με στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη των λουτρών και η ενημέρωση γίνεται μέσω

⁷ Καρατζόβα λέγεται η περιοχή της επαρχίας Αλμωπίας στα βόρεια του Νομού Πέλλας.

του Συνδέσμου Ιαματικών Πηγών και μέσα από ενημερωτικά συνέδρια και ημερίδες.

Η ίδια ερώτηση τέθηκε και στον Διευθύνοντα Σύμβουλο, ο οποίος απάντησε ότι μέσω προγράμματος της Αναπτυξιακής επισκέφθηκαν λουτροπόλεις στο εξωτερικό, στην Αυστρία και Ιταλία, όπου παρακολούθησαν και σχετικό σεμινάριο, προκειμένου να ενημερωθούν, να δουν τον τρόπο λειτουργίας τους. Μαζί τους πήραν και κατοίκους της περιοχής, επαγγελματίες, εμπόρους ώστε να δουν και αυτοί πώς λειτουργεί ο τουρισμός σε αυτήν τη μορφή.

Στην ερώτηση, εάν επισκέπτονται τα λουτρά ξένοι τουρίστες η Πρόεδρος απάντησε καταφατικά, ιδιαίτερα τα τελευταία δύο χρόνια έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός τους. Οι ξένοι τουρίστες επισκέπτονται τα λουτρά καθ'όλη τη διάρκεια του έτους και το ποσοστό τους ανέρχεται στο 10 με 15% του συνόλου των επισκεπτών.

Κατά τον Διευθύνοντα Σύμβουλο και τη δεκαμελή ομάδα των ερωτώμενων εμπόρων/ξενοδόχων/εστιατόρων άρχισαν να έρχονται πάρα πολλοί ξένοι τουρίστες, από Γερμανία, Ρωσία με ταξιδιωτικά γραφεία. Ένα Ρωσικό γραφείο, συγκεκριμένα, ενδιαφέρεται να οργανώσει τετραήμερες εκδρομές τις καθημερινές, με σκοπό να φέρει 2,000 άτομα. Μέχρι στιγμής οργανώνει τρεις φορές την εβδομάδα ημερήσιες εκδρομές και το χειμώνα του 2008 πραγματοποίησε 2-3 φορές διήμερες εκδρομές (καθημερινές), δοκιμαστικά. Σκοπεύει να φέρνει τους επισκέπτες με πτήσεις charter, πιστώνοντας ξενοδοχείο για 3-5 μήνες όλη τη χειμερινή περίοδο, όπως συμβαίνει και στη Χαλκιδική. Τα γκρουπ των επισκεπτών είναι ηλικίας 18-50 ετών. Κυρίως έρχονται για ψυχαγωγικούς λόγους. Για θεραπεία έρχονται τους μήνες Αύγουστο με Οκτώβριο.

Εν συνεχεία ρωτήθηκε η Πρόεδρος εάν το προσωπικό είναι προετοιμασμένο για υποδοχή ξένων τουριστών και αν διοργανώνονται σεμινάρια ενημέρωσης/εκπαίδευσης προσωπικού. Η απάντηση για την πρώτη ερώτηση ήταν καταφατική και πρόσθεσε ότι υπάρχουν ακόμα βήματα που μπορούν να γίνουν. Και για τα σεμινάρια ότι γίνονται αρκετά, στο μέτρο του δυνατού.

Ο Διευθύνων Σύμβουλος για τον αριθμό των εργαζομένων στις εγκαταστάσεις των λουτρών, τη σχέση εργασίας και τις ειδικότητές τους. Οι ειδικότητες που εργάζονται στα λουτρά είναι υπάλληλοι υποδοχής, υπάλληλοι γραφείου, έκδοσης εισιτηρίων, ναυαγοσώστες, καθαρίστριες, εργάτες, καμαριέρες, λουτρονόμοι⁸, νοσοκόμες, γιατροί, φύλακες, νυχτερινοί φύλακες, υπάλληλοι που καθαρίζουν την εξωτερική πισίνα και σερβιτόροι. Την άνοιξη και το φθινόπωρο προσλαμβάνουν κηπουρούς, σε συνεργασία με γεωπόνους φροντίζουν τη χλωρίδα του χώρου. Κατά μέσο όρο το χρόνο εργάζονται γύρω στα εκατό άτομα. Οι υπάλληλοι είναι εποχιακοί, των οποίων η σύμβαση διαρκεί 4,6 ή 8 μήνες. Αμέσως μετά τη λήξη μιας σύμβασης ακολουθεί νέα πρόσληψη, χωρίς να μένει η θέση κενή. Η προκήρυξη γίνεται μέσω ΑΣΕΠ.

Σε ερώτηση που τέθηκε στην Πρόεδρο και τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, τι επιχειρήσεις/μαγαζιά λειτουργούν μέσα στο χώρο της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών, δόθηκε η απάντηση ότι στο χώρο των λουτρών λειτουργεί τοπική λαϊκή αγορά, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της τουριστικής δραστηριότητας και συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής. Παράλληλα, υπάρχει ένα εστιατόριο που το νοικιάζει η επιχείρηση σε ιδιώτη. Το αναψυκτήριο το διαχειρίζεται η δημοτική επιχείρηση. Επιπλέον, υπάρχει ένας φυσικοθεραπευτής που νοικιάζει τον χώρο. Η ενοικίαση γίνεται για επτά έτη, για την ακρίβεια πέντε συν δύο. Τα δύο τελευταία έτη που διαχωρίζονται σημαίνει ότι η επόμενη διοίκηση θα κρίνει αν θεωρεί κατάλληλο τον επιχειρηματία για αυτήν τη θέση και του επιτρέπει να παραμείνει, διαφορετικά σπάει το συμβόλαιο. Αυτό συμβαίνει διότι η εικόνα που δίνει ο ιδιώτης επιχειρηματίας μέσα στο χώρο των λουτρών επηρεάζει το μάρκετινγκ και την προβολή των λουτρών. Οι επισκέπτες πηγαίνοντας εκεί, δε γνωρίζουν αν το έχει ιδιώτης ή η επιχείρηση των λουτρών, επομένως αν δεν είναι ικανοποιημένοι από τις προσφερόμενες υπηρεσίες αυτό λειτουργεί αρνητικά, αλλά και το αντίθετο.

Το μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων στα λουτρά είναι κατά κύριο λόγο απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού/Τεχνικού) (46,7%), ακολουθούν οι απόφοιτοι

⁸ Αναλαμβάνουν τα ευπαθή και ηλικιωμένα άτομα να τα συνοδεύσουν στο χώρο των λουτρών και να τα βάλουν προσεκτικά στην μπανιέρα ώστε να μη γλιστρήσουν.

ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.) (26,7%), ποσοστό 20% είναι απόφοιτοι Δημοτικού και οι υπόλοιποι Γυμνασίου και Ι.Ε.Κ. Οι συνθήκες στη δουλειά χαρακτηρίζονται από τους ίδιους ως πολύ καλές, χωρίς να υπάρχουν ουσιαστικά προβλήματα. Το 60% αυτών δεν έχουν δευτερεύον επάγγελμα, ενώ οι υπόλοιποι ασχολούνται με τη γεωργία. Πριν τη λήψη της εργασίας τους στα λουτρά οι μισοί σχεδόν δεν ασκούσαν άλλο επάγγελμα, ενώ οι υπόλοιποι απασχολούνταν ως ιδιωτικοί υπάλληλοι.

Τέλος, το μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων σε έμμεσα επαγγέλματα κυμαίνεται ως εξής: ποσοστό 60% είναι απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού/Τεχνικού), 20% είναι απόφοιτοι ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι.), 13,3% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και οι υπόλοιποι απόφοιτοι Δημοτικού. Οι συνθήκες εργασίες και σε αυτήν τη μερίδα εργαζομένων σύμφωνα με τα λεγόμενά τους είναι σε γενικές γραμμές καλές. Προκειμένου να βελτιωθούν και άλλο προτείνουν περισσότερη συνεργασία και συνεννόηση τόσο μεταξύ του προσωπικού όσο και μεταξύ του προσωπικού και των εργοδοτών, επιπλέον επιθυμούν οι συμβάσεις εργασίας τους να γίνουν μεγαλύτερης διάρκειας από 2 και 4 μήνες. Το 50% αυτών δεν έχουν δευτερεύον επάγγελμα, ενώ οι υπόλοιποι ασχολούνται με τη γεωργία. Πριν τη λήψη της παρούσας εργασίας τους οι μισοί σχεδόν ασχολούνταν με τη γεωργία και συνεχίζουν να ασχολούνται όπως προαναφέρθηκε, ενώ οι υπόλοιποι ασκούσαν το ίδιο επάγγελμα με αυτό που ασκούν στην περιοχή των λουτρών, με εξαίρεση το 20% εξ αυτών, οι οποίοι ήταν άνεργοι. Καταλήγοντας ότι η περιοχή κατά την τουριστική περίοδο βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση, ειδικά το καλοκαίρι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

9.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια συνοπτική περιγραφή της διαδικασίας που ακολουθήθηκε, για τη διεξαγωγή της παρούσας διατριβής και της μεθοδολογίας εκτίμησης των παραμέτρων της ανάλυσης. Παράλληλα, παρουσιάζονται τα κύρια συμπεράσματα που προκύπτουν από τη διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης των επισκεπτών από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ). Αναλυτικά, η ενότητα 9.2 αναφέρεται στη διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας, στη μεθοδολογία και στα αποτελέσματα των διαφόρων αναλύσεων. Στην ενότητα 9.3 παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα διατριβή, ενώ στην ενότητα 9.4 διατυπώνονται ορισμένες προτάσεις για περαιτέρω έρευνα σχετική με το αντικείμενο της συγκεκριμένης διατριβής.

9.2 Σύνοψη

Η παρούσα διατριβή επικεντρώθηκε στη διερεύνηση της στάσης των φορέων της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και της ερευνητικής υπόθεσης, σύμφωνα με την οποία, οι επισκέπτες παρουσιάζουν διαφορετικό βαθμό ικανοποίησης από τα εν λόγω λουτρά (Πόζαρ). Σε γενικές γραμμές η ερευνητική υπόθεση επαληθεύτηκε.

Παράλληλα, εξυπηρετήθηκαν και ορισμένοι δευτερεύοντες στόχοι της διατριβής που συνοπτικά παρατίθενται στη συνέχεια:

- Παρουσιάστηκε βιβλιογραφικά η κίνηση (διεθνή και εγχώρια) που παρατηρείται από πλευράς επισκεπτών για τον ιαματικό τουρισμό και γενικότερες σχετικές πληροφορίες.
- Αναφέρθηκαν τα κυριότερα χαρακτηριστικά των επισκεπτών που συμμετείχαν στην έρευνα.

- Παρουσιάστηκε το μεθοδολογικό πλαίσιο της δειγματοληπτικής έρευνας και στη συνέχεια διερευνήθηκαν τα ατομικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών καθώς και ο τρόπος που αυτά επηρεάζουν την ικανοποίησή τους από μια τέτοια επίσκεψη.
- Εκτιμήθηκαν οι πιο βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τους επισκέπτες προκειμένου να έχουν ικανοποιητική εμπειρία από την επίσκεψή τους στα λουτρά και προτάθηκαν ορισμένες ιδέες για περαιτέρω συνέχιση της έρευνας.
- Τέλος, παρουσιάστηκαν οι στάσεις των φορέων που εμπλέκονται και επηρεάζουν έμμεσα ή άμεσα την επιχείρηση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ).

Αρχικά, στην περίληψη παρουσιάστηκε ο προβληματισμός, η αφορμή για τη διεξαγωγή της έρευνας, ο στόχος της και η διάρθρωση της διατριβής. Στο πρώτο κεφάλαιο έγινε μια ιστορική αναδρομή στις ιαματικές πηγές, τον τρόπο χρήσης και διαχείρισής τους από την περίοδο ανακάλυψής τους έως τη σύγχρονη εποχή και διατυπώθηκε σχετική βιβλιογραφική ανασκόπηση, όπου παρουσιάστηκαν συμπεράσματα από σχετικές έρευνες με τα ιαματικά λουτρά και τον τουρισμό. Το δεύτερο κεφάλαιο αφορούσε στον τουρισμό υγείας και ευεξίας και τον Θερμαλισμό, έγινε λόγος για τη συμπεριφορά του καταναλωτή/επισκέπτη και προσεγγίστηκε οικονομικά ο τουρισμός υγείας και ευεξίας. Παράλληλα, το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται γενικά στα ιαματικά λουτρά και τις ιδιότητές τους και ειδικά στα ιαματικά λουτρά της Αριδαίας, στο ιστορικό λειτουργίας τους και στις ιδιότητές τους. Ακολούθως, στο επόμενο κεφάλαιο (πέμπτο) έγινε αναφορά στην περιοχή στην οποία διεξήχθη η έρευνα, εν συνεχεία παρουσιάστηκε το μεθοδολογικό πλαίσιο της δειγματοληπτικής έρευνας και περιγράφηκαν τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν. Τα πρωτογενή δεδομένα, της έρευνας, συγκεντρώθηκαν με τη χρήση των προαναφερόμενων ερωτηματολογίων, που συμπληρώθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις στους επισκέπτες των εν λόγω λουτρών και τους υπεύθυνους φορείς. Αποτέλεσμα αυτής της οργάνωσης της δειγματοληψίας των επισκεπτών ήταν η συλλογή ενός δείγματος 300 έγκυρων ερωτηματολογίων, το οποίο θεωρείται ικανοποιητικό για μέγεθος σφάλματος 5% και επίπεδο

εμπιστοσύνης 1%. Εν συνεχεία, στο έκτο κεφάλαιο αναλύθηκαν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι προσωπικές πληροφορίες και οι στάσεις, απόψεις, δηλώσεις των ερωτωμένων επισκεπτών. Στο έβδομο κατά σειρά κεφάλαιο, παρουσιάστηκαν οι μεταβλητές, οι κλίμακες μέτρησής τους, τα είδη και η μέτρησή τους. Μελετήθηκαν τα ατομικά χαρακτηριστικά και οι συνήθειες των επισκεπτών καθώς και ο τρόπος που αυτά επιδρούν στην ικανοποίησή τους όσον αφορά στην επίσκεψή τους στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας. Τέλος, στο όγδοο κεφάλαιο αναφέρονται τα αποτελέσματα από την έρευνα που διεξήχθη στους υπεύθυνους φορείς, όπου ο καθένας ξεχωριστά επηρεάζει έμμεσα ή άμεσα με τον δικό του τρόπο τα λουτρά και την περιοχή που τα φιλοξενεί. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν αφορούσαν στην ανάπτυξη των λουτρών και της ευρύτερης περιοχής, καθώς και στην οικονομική και περιβαλλοντική άποψη.

9.3 Συμπεράσματα

Το δείγμα της παρούσας διατριβής αποτελείται από 300 επισκέπτες και μια ομάδα υπεύθυνων φορέων που εμπλέκονται και επηρεάζουν τη δημοτική επιχείρηση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας.

Το προφίλ του μέσου επισκέπτη περιγράφεται ως εξής: Έγγαμες, γυναίκες, ηλικίας 46-60 ετών, από την Κεντρική Μακεδονία, ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης, με μέτριο σχετικά εισόδημα (20.000-25.000€). Ωστόσο, παρατηρήθηκαν και αρκετές δειγματοληπτικές μονάδες που διαφοροποιούνται σημαντικά από την περιγραφή της μέσης παρατήρησης.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αξιοπιστίας, για τις ενότητες του ερωτηματολογίου στις οποίες εφαρμόστηκε, θεωρούνται ικανοποιητικά σε συνδυασμό με τους σκοπούς της διατριβής. Σε ό,τι αφορά στον έλεγχο εγκυρότητας του ερωτηματολογίου των επισκεπτών, η κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες, έδωσε ενδεικτικά αποτελέσματα σχετικά με την εγκυρότητα δομών–παραγόντων των διαφόρων ερωτήσεων που συμπεριλήφθηκαν στο ερωτηματολόγιο. Έτσι, τεκμηριώθηκαν οι δύο βασικές απαιτήσεις ελέγχου ενός ερευνητικού ερωτηματολογίου:

- Η σωστή επιλογή των ερωτημάτων καθώς φαίνεται ότι με το εν λόγω ερωτηματολόγιο πράγματι μετράται το επιθυμητό αποτέλεσμα. Δηλαδή, τα ερωτήματα που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο επιλέχθηκαν σωστά μεταξύ πολλών άλλων (εγκυρότητα).
- Η σωστή διατύπωση των ερωτημάτων και η επαναληψιμότητα των μετρήσεων καθώς φαίνεται ότι επαναλαμβανόμενες μετρήσεις δίνουν τα ίδια αποτελέσματα (αξιοπιστία).

Στην περιγραφική στατιστική ανάλυση διερευνήθηκαν, όσον αφορά στο βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών από τα λουτρά, είκοσι δύο στάσεις-απόψεις, με τη βοήθεια πενταβάθμιας κλίμακας Likert και δώδεκα μεταβλητές κατάφασης-άρνησης (ναι, όχι). Τα αποτελέσματα κρίνονται ως αναμενόμενα και περιγράφονται με τη χρήση των στατιστικών μέσων και της τυπικής απόκλισης.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά στην κοινωνική προσέγγιση της στάσης των επισκεπτών παρατηρείται ότι κατά βάση οι λόγοι που αποτελούν κίνητρο επίσκεψης είναι ψυχαγωγικοί. Υπάρχει αναζήτηση για δραστηριότητες, οι οποίες αποσκοπούν στη διατήρηση της υγείας, παρόλα αυτά οι επισκέπτες δεν περιορίζονται μόνο στη θεραπεία, την αποκατάσταση της υγείας, αλλά η επίσκεψή τους αποσκοπεί και στην πρόληψη, χαλάρωση και ευεξία, εν ολίγοις στην ποιότητα της ζωής. Οι επισκέπτες των εν λόγω λουτρών, κατά βάση, είναι ικανοποιημένοι από τα λουτρά, απολαμβάνοντας τα καλά των ιαματικών πηγών, τις προσφερόμενες υπηρεσίες και γνωρίζοντας τη γύρω περιοχή, γεγονός που επιβεβαιώνεται καθώς συμφωνούν να τα συστήσουν και σε άλλους, προκειμένου να ζήσουν την εμπειρία που έζησαν οι ίδιοι.

Συγκεκριμένα, εκφράζουν την επιθυμία τους ο φυσικός περιβάλλον χώρος να μείνει αναλλοίωτος, καθώς είναι και ο κυριότερος λόγος προτίμησής τους για τα συγκεκριμένα λουτρά. Μια μικρή μερίδα επισκεπτών, από την άλλη πλευρά, επιθυμεί τη βελτίωση/αλλαγή των εγκαταστάσεων. Η τελευταία άποψη δεν είναι έντονη, αλλά εκφράζεται προκειμένου τα λουτρά να βελτιωθούν, φτάνοντας το επιθυμητό επίπεδο. Δεν πρέπει να παραβλεφθεί ότι οι επισκέπτες τα προτιμούν και λόγω των θεραπευτικών τους ιδιοτήτων.

Πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για την ύπαρξη των λουτρών της Αριδαίας είναι, κατά κύριο λόγο, οι συγγενείς, φίλοι ή γνωστοί, με άλλα λόγια, η πληροφόρηση γίνεται από “στόμα σε στόμα”. Η τελευταία είναι πάρα πολύ σημαντική διότι στο πλαίσιο τέτοιου είδους επικοινωνίας συμπεριλαμβάνεται και η κατάθεση της προσωπικής άποψης. Η ερευνώμενη στάση επιβεβαιώνεται και από τους ερευνητές Parker και Ward (2000), Harris κ.α. (1999), Adelman κ.α. (1994), κατά τους οποίους ένας δυσαρεστημένος επισκέπτης/καταναλωτής διώχνει πολλούς περισσότερους από αυτούς που θα φέρει ένας ευχαριστημένος, προκαλώντας αρνητικές συνέπειες (Parker and Ward 2000 · Harris et al. 1999 · Adelman et al. 1994). Πρέπει να σημειωθεί ότι σε ένα πολύ μικρό ποσοστό επισκεπτών έγινε η σύσταση για λουτροθεραπεία στα λουτρά της Αριδαίας (Πόζαρ) από τον προσωπικό τους γιατρό. Γεγονός που επιβεβαιώνει κατά κάποιο τρόπο τις θεραπευτικές τους ιδιότητες.

Οι επισκέπτες στην πλειοψηφία τους μετά το μπάνιο τους στα λουτρά κάθονται για φαγητό σε τοπικά εστιατόρια και ταβέρνες, κάνουν περιήγηση στον οργανωμένο χώρο των λουτρών και πραγματοποιούν επισκέψεις στα γύρω χωριά, γνωρίζοντας καλύτερα την ευρύτερη περιοχή.

Τα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας καλύπτουν οικονομικά τη λουτροθεραπεία σε όσους τη χρειάζονται, παράλληλα, μειωμένο πακέτο εξόδων μπορούν να έχουν και τα άτομα που διαθέτουν εισιτήρια κοινωνικού τουρισμού. Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι επισκέπτες των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας δεν έχουν σχετική επιδότηση, γεγονός που δείχνει ότι δεν παίζει τόσο βασικό ρόλο το “μειωμένο εισιτήριο”, προκειμένου να τα επισκεφθούν.

Μια πολύ βασική στάση-άποψη των επισκεπτών αναφέρεται στη σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα εν λόγω λουτρά. Στο σύνολό τους οι επισκέπτες τη χαρακτηρίζουν από αρκετά καλή έως πολύ καλή και η άποψή τους είναι επαληθευμένη, καθώς η πλειοψηφία δεν τα επισκέπτεται για πρώτη φορά. Αντίθετα, η συχνότητα επίσκεψής τους ανήκει στην κλίμακα “μερικές φορές”. Όσον αφορά στο μικρό ποσοστό των ατόμων που τα επισκέπτονται για πρώτη φορά, δηλώνουν ότι θα το επαναλάβουν. Ενώ, η διάρκεια

παραμονής και των δύο παραπάνω ομάδων είναι είτε ημερήσια επίσκεψη, είτε 2-4 ημέρες.

Μια εξίσου σημαντική στάση-άποψη των επισκεπτών είναι ότι γενικά συμφωνούν πως το επίπεδο υπηρεσιών των εν λόγω λουτρών και το αντίστοιχο κόστος τους είναι συμβατά με τις απαιτήσεις και τις οικονομικές τους δυνατότητες. Αναφορικά με το ποσό που δαπανάται κατά την επίσκεψη, οι περισσότεροι θεωρούν ότι είναι μέτριο, ως μέτριο προσδιόρισαν το ποσό των 20,00-50,00 ΕΥΡΩ, ποσό που καταναλώνει ένα άτομο ανά την ημέρα, κατά μέσο όρο. Παράλληλα, είναι πρόθυμοι να δαπανήσουν κατά την επίσκεψή τους στα λουτρά της Αριδαίας, συγκριτικά με το ποσό που θα δαπανούσαν για συμβατικές διακοπές, το ίδιο ποσό.

Σε γενικές γραμμές, οι επισκέπτες των εν λόγω λουτρών, είναι ευαισθητοποιημένοι με το περιβάλλον, τόσο σε τοπικό, όσο και σε γενικό επίπεδο, καθώς εκδηλώνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον φυσικό πλούτο της περιοχής, για τον οποίο και συμφωνούν ότι γίνεται ορθολογική χρήση όσον αφορά στην προστασία του φυσικού τοπίου, τη διατήρηση καθαριότητας, κλπ. Επιπρόσθετα, εκφράζεται από τους περισσότερους η επιθυμία για οργανωμένες περιηγήσεις, όπως πεζοπορία, ορειβασία, παρατήρηση άγριας πανίδας, κλπ. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η επιχείρηση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας σύμφωνα με το ενημερωτικό εγχειρίδιο που προσφέρει, αναφέρει ότι διαθέτει τέτοιες δραστηριότητες αλλά από ό,τι παρατηρείται οι επισκέπτες δεν είναι ενημερωμένοι. Αυτό οφείλεται είτε στους επισκέπτες που δεν επιδίωξαν να ενημερωθούν εφόσον εκφράζουν ενδιαφέρον, είτε στην επιχείρηση των λουτρών που δε προώθησε κατάλληλα το συγκεκριμένο επιχειρηματικό κομμάτι.

Η τήρηση των συνθηκών υγιεινής είναι αναφαίρετο δικαίωμα για όλους τους ανθρώπους, πόσο μάλλον όταν προσφέρεται αντί οικονομικού αντιτίμου και σε χώρους, όπως οι οργανωμένες ιαματικές εγκαταστάσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται από πολλούς ανθρώπους καθημερινά. Οι περισσότεροι επισκέπτες συμφωνούν ότι τηρούνται οι συνθήκες υγιεινής, είναι όμως και μία μικρότερη μερίδα αυτών που κρατάει πιο συγκρατημένη στάση.

Όσον αφορά στην ορθολογική χρήση των απορριμμάτων, όπως είναι η ανακύκλωση, τα οποία συγκεντρώνονται στον οργανωμένο χώρο των λουτρών, οι επισκέπτες, στο σύνολό τους, συμφωνούν ότι γίνεται. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως, υπάρχει μία μερίδα που διατηρεί ουδέτερη στάση, εννοώντας ότι υπάρχει περιθώριο βελτίωσης.

Οι επισκέπτες μοιράζονται ανάμεσα σε δύο στάσεις-απόψεις σχετικά με το ζήτημα εάν τα εν λόγω λουτρά χρειάζονται περισσότερη περιβαλλοντική προστασία. Οι μισοί συμφωνούν ότι επιθυμούν να νιώθουν και να βλέπουν γύρω, πιο έντονα το στοιχείο του προστατευόμενου περιβάλλοντος και οι άλλοι μισοί κρατώντας πιο συγκρατημένη στάση αφήνουν να εννοηθεί ότι ίσως και να μην χρειάζεται παραπάνω προστασία ο φυσικός περιβάλλον χώρος. Παρόλα αυτά όμως, το αίσθημα της ανάγκης για παραπάνω προστασία αναγνωρίζεται σχεδόν σε όλους καθώς λίγο έως πολύ θέλουν να προστατεύεται το περιβάλλον.

Στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκαν δύο τεχνικές στατιστικής πολυμεταβλητής ανάλυσης προκειμένου να διερευνηθούν σχέσεις μεταξύ μεταβλητών. Συγκεκριμένα, σχηματίστηκε ένα μοντέλο κατηγορικής παλινδρόμησης έτσι ώστε να συσχετισθούν οι διάφορες μεταβλητές που περιγράφουν τους επισκέπτες και την ικανοποίησή τους από την επίσκεψή τους στα λουτρά. Αναλυτικά, επιλέχθηκε ως εξαρτημένη μεταβλητή ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών από τα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ). Επιλέχθηκαν ως ανεξάρτητες μεταβλητές οι απαντήσεις των επισκεπτών στα παρακάτω δεκατέσσερα ερωτήματα:

- Φύλο
- Ηλικία
- Τόπος διαμονής
- Οικογενειακή κατάσταση
- Εισόδημα
- Επίπεδο εκπαίδευσης
- Λόγος προτίμησης: πιο ωραία τοποθεσία

- Άμεση αποχώρηση μετά τα λουτρά
- Περιήγηση μετά τα λουτρά
- Επίσκεψη στα γύρω χωριά μετά τα λουτρά
- Φαγητό σε εστιατόρια/ταβέρνες μετά τα λουτρά
- Σχέση τιμής-ποιότητας
- Επίπεδο υπηρεσιών και κόστους, συμβατό με απαιτήσεις
- Ποσό που δαπανάται κατά την επίσκεψη

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης κατηγορικής παλινδρόμησης είναι σε γενικές γραμμές αναμενόμενα και σίγουρα ικανοποιητικά καθώς ερμηνεύουν σε μεγάλο ποσοστό τις μετασχηματισμένες τιμές των εξαρτημένων μεταβλητών και επαληθεύουν την κύρια ερευνητική υπόθεση. Πράγματι, η ικανοποίηση ενός επισκέπτη από τα λουτρά εξαρτάται σε κύριο βαθμό από τη σχέση τιμής–ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά και τη συμβατότητα του επιπέδου των υπηρεσιών και του κόστους με τις οικονομικές δυνατότητες των επισκεπτών. Τέλος, έγινε μία προσπάθεια ταξινόμησης των επισκεπτών σε συστάδες, με παρόμοια χαρακτηριστικά, τα μέλη των οποίων συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο. Η επιλεγθείσα στατιστική τεχνική της διβηματικής ανάλυσης σε συστάδες έδωσε αποτελέσματα που αντιστοιχούν σε τρεις διακριτές ομάδες. Συγκεκριμένα, ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών της πρώτης συστάδας εξαρτάται από την ηλικία τους (46-60 ετών), επιθυμούν το “προϊόν” που τους παρέχεται να καλύπτει αντίστοιχες ανάγκες, είναι άτομα με υψηλή μόρφωση (Α.ΕΙ.-Τ.Ε.Ι.). Επίσης, εξαρτάται και από το επάγγελμά τους, στη συστάδα αυτή συμπεριλαμβάνονται άτομα που έρχονται στα λουτρά βάση επιδόματος από ασφαλιστικό ταμείο ή κοινωνικού τουρισμού. Οι επισκέπτες της δεύτερης συστάδας είναι άγαμα άτομα με υψηλή μόρφωση, έρχονται στα λουτρά κατά βάση για ψυχαγωγικούς λόγους, καθώς είναι μικρής ηλικίας (18-35 ετών), τα ενδιαφέροντά τους κλίνουν περισσότερο προς αυτά των συνειδητοποιημένων τουριστών εναλλακτικού τουρισμού. Ενώ οι επισκέπτες της τρίτης συστάδας είναι μεγάλης ηλικίας άτομα, χαμηλού εισοδήματος οπότε η οικονομική διάσταση της επίσκεψής τους στα λουτρά παίζει ρόλο.

Συμπερασματικά, η συμπεριφορά των επισκεπτών θα πρέπει να αποτελέσει βασικό άξονα της πολιτικής-στρατηγικής που ακολουθείται όχι μόνο από την επιχείρηση των λουτρών, αλλά από όλους τους υπεύθυνους φορείς που εμπλέκονται έμμεσα ή άμεσα στη διαχείριση και προώθηση του εν λόγω “προϊόντος”, προκειμένου να συμβάλουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί η συμφωνία των αποτελεσμάτων της παρούσας διατριβής με αντίστοιχα αποτελέσματα από άλλες προγενέστερες έρευνες της διεθνούς βιβλιογραφίας, όπως αυτά περιγράφονται στο εισαγωγικό κεφάλαιο. Χαρακτηριστικά, η έρευνα των Σίσκου κ.α. (2006), που αφορά στο ιαματικό κέντρο Λουτρακίου και στο υδροθεραπευτήριο του Λαγκαδά, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι χρήστες των ιαματικών κέντρων είναι ικανοποιημένοι τόσο συνολικά από την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών όσο και από το κάθε κριτήριο χωριστά, με μόνη εξαίρεση τις τιμές. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω χρήστες εμφανίζονταν μη απαιτητικοί. Υψηλή σημαντικότητα συγκέντρωσε το στοιχείο για τα ικανοποιητικά θεραπευτικά αποτελέσματα. Ομοίως με τα αποτελέσματα τις παρούσας έρευνας, με μικρή απόκλιση ότι οι επισκέπτες των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ) δεν παρουσίασαν δυσaréσκεια με τις τιμές, γενικότερα, είτε για την τιμολογιακή πολιτική που ακολουθούν τα συγκεκριμένα υδροθεραπευτήρια, είτε για τις τιμές στα ξενοδοχεία, στα φαγητά και στα ποτά.

Όλοι οι υπεύθυνοι φορείς εκφράζουν μια κοινώς αποδεκτή άποψη ότι τα λουτρά μπορούν να δώσουν σπουδαία ώθηση στην περιοχή με μορφή ανάπτυξης βασισμένη στον τουρισμό, μπορούν να συμβάλλουν στη βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξή της. Η μέχρι στιγμής λειτουργία των λουτρών παρουσιάζεται να γίνεται με σταθερή και ανοδική πορεία. Υπάρχουν οικονομικά καθώς και λειτουργικά προβλήματα, αλλά γίνεται προσπάθεια να αντιμετωπισθούν και να επιτευχθεί ομαλή λειτουργία. Η αύξηση της επισκεψιμότητας των λουτρών έχει συμβάλει στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων. Πολλά είναι τα νοικοκυριά που εργάζονται τόσο στην επιχείρηση των λουτρών, όσο και στην ευρύτερη περιοχή βασιζόμενα στην καλή λειτουργία της επιχείρησης και στην προσέλευση επισκεπτών. Η

συμμετοχή σε προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης, η προβολή, η προστασία και ανάδειξη του φυσικού κάλλους και η σύνδεση με το χιονοδρομικό κέντρο Καϊμάκτσαλαν, αποτελούν στόχους της επιχείρησης για την ανάπτυξη και βιωσιμότητα των λουτρών. Η προσέλευση επισκεπτών επιτυγχάνεται κατά βάση με τη βοήθεια της προβολής τους, είτε μέσω του διαδικτύου, είτε μέσω της τηλεόρασης. Οι αποφάσεις που παίρνονται για οποιαδήποτε αλλαγή του χώρου των λουτρών γίνονται με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος. Γενικότερη επιθυμία είναι η κινητοποίηση και άλλες δράσεις για μεγαλύτερα και αποδοτικότερα αναπτυξιακά προγράμματα για τις λουτροπόλεις, με την πιο σημαντική δράση από αυτές τη διασφάλιση του φυσικού πλούτου.

9.4 Προτάσεις

Ένα ενδιαφέρον θέμα για τη συνέχιση της διερεύνησης του θέματος της διατριβής, είναι η επέκταση της ανάλυσης σε ό,τι αφορά στη σύγχρονη επαγγελματική και επιστημονική άποψη ιατρών και άλλων σχετικών επιστημόνων για τα εν λόγω λουτρά. Θα ήταν χρήσιμο να εξακριβωθεί αν και κατά πόσο οι απόψεις των επιστημόνων, όσον αφορά στις στάσεις και απόψεις των επισκεπτών, ταυτίζονται με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, αλλά και σε τι βαθμό επηρεάζουν οι ίδιοι τους επισκέπτες με την επαγγελματική αλλά και προσωπική τους στάση απέναντι στη λουτροθεραπεία.

Θα μπορούσε, επίσης, να γίνει παρόμοια ανάλυση που θα αποσκοπεί να διερευνήσει το βαθμό επισκεψιμότητας μεταξύ των δύο φύλων, ανδρών και γυναικών της χώρας, δεδομένου ότι το ανδρικό φύλο αρχίζει να παρουσιάζει μεγάλη προθυμία και τάση προς τις υπηρεσίες ιαματικών θερέτρων (sra) (de la Barre et al. 2005). Με την όποια διαπίστωση, θα μπορούν οι ιαματικές επιχειρήσεις να προσεγγίσουν με το ανάλογο στρατηγικό μάρκετινγκ τους μελλοντικούς επισκέπτες τους.

Ωστόσο, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον η επανάληψη της παρούσας έρευνας, σε μεταγενέστερο χρόνο, στην ίδια ή και σε άλλες περιοχές έρευνας, έτσι

ώστε αφενός να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα της στατιστικής μεθοδολογίας και αφετέρου να εντοπισθούν και να καταγραφούν οι πιθανές εξελίξεις στο χώρο των οργανωμένων ιαματικών θερέτρων που θα οδηγήσουν στη σωστή αξιοποίηση των φυσικών πηγών σε ολόκληρη την Ελλάδα που αποδεικνύονται θησαυρός για όλο και περισσότερους ανθρώπους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδης, Ζ. 2006. Ιαματικός Τουρισμός-Θερμαλισμός στα Θερμιά Παρανεστίου. 3ο Θεματικό Πεδίο Περιβάλλον – Τουρισμός Πολιτισμός. Δράμα 28 & 29 Ιανουαρίου 2006 (Τα πρακτικά του Συνεδρίου βρίσκονται στο Διαδίκτυο στη σελίδα: www.drama.gr/anartychiako/eisigiseis/3_06_Aggelidis.pdf).
- Αγγελίδης, Ζ. 2007. Ιαματικοί Φυσικοί Πόροι και Θερμαλισμός. Θεσσαλονίκη: Έκδοση Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού.
- Γκέκας, Ρ. 2005. Κλάδοι της Ελληνικής Οικονομίας. Διαρθρωτικά προβλήματα και προοπτικές. Επιστήμη και Κοινωνία . Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Γούναρη, Γ. 1990. Το Βαλανείο και τα βόρεια προκτίσματα του οκταγώνου των Φίλιππων, Αθήνα.
- Δαουτόπουλος, Γ. 2000. Μεθοδολογία Κοινωνικών Ερευνών. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζυγός, Γ' Έκδοση.
- Διδασκάλου, Ε. Α. 1999. Θεραπευτικός Τουρισμός: Προς Ένα Μοντέλο Ανάπτυξης Κέντρων Θεραπευτικού Τουρισμού και Εκτίμηση των Επιπτώσεων αυτών στους Τομείς του Τουρισμού και της Υγείας. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Αθήνα.
- Εγκυκλοπαίδεια 2002. Εκδόσεις Αφοί Μπουσνάκη, τόμ. 15:328-329.
- Ενημερωτικό φυλλάδιο Λουτρά 2009. Ενημερωτικό Φυλλάδιο Λουτρά Λουτρακίου Δήμου Αριδαίας.
- Επιλογές 2009. Εφημερίδα: Ελευθεροτυπία, Ένθετο Περιοδικό: Επιλογές, Αρχέγονα Spa. Οδηγός για Όλες τις Ιαματικές Πηγές, σελ.120.
- Καλοκάρδου, Ρ. και Κ. Κραντονέλλης 2005. Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Κρίσιμες Χωρητικότητες σε Τουριστικές Περιοχές της Δυτικής Ελλάδας. Heleco '05, ΤΕΕ, Αθήνα.

- Καραμέρης, Α. 1996. Κοινωνιολογία. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Θεσσαλονίκη.
- Κοϊνάκη, Κ. και Μ. Πλουμή 2007. Ιαματικός Τουρισμός: Στοιχεία Προσφοράς και Ζήτησης στην Ελλάδα, Συγκρίσεις με τη Διεθνή Εμπειρία και Πρακτική. Μελέτη, Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης.
- Κυριαζή, Ν. 1998. Η Κοινωνιολογική Έρευνα και η Κατασκευή της Κοινωνικής Πραγματικότητας: Το Παράδειγμα της Ποσοτικής Προσέγγισης. Επιμέλεια Γιώτα Παπαγεωργίου. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδάνος.
- Λογοθέτης, Μ. 2001. Τουρισμός και Περιβάλλον. Εισήγηση στο 13^ο Συνέδριο Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων με θέμα «Δάση-Χωροταξία – Τουρισμός». Ρόδος 19-22 Οκτωβρίου 2001.
- Μπαγιάτης, Κ. Β. 1990. Μέθοδοι έρευνας στην εκπαίδευση και τη φυσική αγωγή. Εκδόσεις Κ. Χριστοδουλίδη, Θεσσαλονίκη.
- Πανταζόπουλος, Α. 2007. Θεραπευτικός Τουρισμός-Μια Νέα Επενδυτική Πρόσκληση για το Νομό Μεσσηνίας. Εφημερίδα: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (δημοσίευση στις 12/3/2007).
- Σιάρδος, Γ. 1997. Μεθοδολογία Αγροτικής Κοινωνιολογικής Έρευνας. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.
- Σιάρδος, Γ. 2002. Μέθοδοι πολυμεταβλητής στατιστικής ανάλυσης. Μέρος δεύτερο: Διερεύνηση εξάρτησης μεταξύ μεταβλητών. Αυτοέκδοση, Θεσ/νίκη.
- Σίσκου, Γ., Μ. Μανίνου και Γ. Φεργιάδη 2006. Ιαματικός Τουρισμός, μια Ανατομία της Ποιότητας των Υπηρεσιών του. (Από το δικτυακό τόπο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 29/08/2009).
- Σπαθή, Σ. Κ. 2000. Ο Ιαματικός Τουρισμός και η Ανάπτυξη του Τουρισμού Υγείας στην Ελλάδα. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Έκθεση 29, Αθήνα.
- Σπανός Α. 1997. Πώς Παράγονται και Παρέχονται Αποτελεσματικά Υπηρεσίες Ποιότητας, Γαλαίος, Αθήνα.

- Σταθακόπουλος, Β. 2001. Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης Α.Ε.
- Σφέτσος, Κ. 1988. Απογραφή Θερμομεταλλικών Πηγών Ελλάδας III Ηπειρωτική Ελλάς, Αρ. 39, ΙΓΜΕ, Αθήνα.
- ΦΕΚ (1067 / Β / 3.12.97). Κοινή Υπουργική Απόφαση με αρ. Τ/4400-24.11.97: Προδιαγραφές Εγκαταστάσεων Αξιοποίησης Ιαματικών Πηγών για την υπαγωγή τους στο Καθεστώς Κίνητρων του Ν. 1892/90, όπως ισχύει.
- ΦΕΚ Α' 230/24.10.2006. Νόμος 3498/2006 "Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις".

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adelman, M.B., A. Ahuvia and C. Goodwin 1994. Beyond smiling: social support and service quality. In Rust, R.T. & Oliver, R.L. (Eds), Service Quality: New Directions in Theory and Practice. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Allwood, J. 1995. An Activity Based Approach to Pragmatics. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics 76. Goteborg University, dept. of Linguistics.
- Arnould, E. , L. Price and G. Zinkhan 2004. Consumer Satisfaction. In E. Arnould, L. Price & G. Zinkhan, Consumers, Second Edition. McGraw-Hill.
- Austrian National Tourism Office 1997. Nature The Healer, (Brochure).
- Becheri, E. 1989. From thermalism to health tourism. Revue de Tourisme, Vol. 44, No. 4, pp. 15–19.
- Bennett, M., B. King and L. Milner 2004. The health resort sector in Australia: A positioning study. Journal of Vacation Marketing, Vol. 10, p. 122.

- Bitner, M.J. 1990. Evaluating service encounters: the effects of physical surrounding and employee responses. *Journal of Marketing*, Vol. 54, No. 1, pp. 71-84.
- Bitner, M.J., W.T. Faranda, A.R. Hubbert and V.A. Zeithaml 1997. Customer contributions and roles in service delivery. *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 8, No. 3, pp. 193-205.
- Bohrnstedt, G. W. 1977. Reliability and Validity Assessment in Attitude Measurement" in Gene F. Summers (eds.), *Attitude Measurement*. Kershaw Publishing Company Ltd, London.
- Bojadgieva, K., S.Dipchikova, A.Benderev and J.Koseva 2002. Thermal Waters and Balneology in Bulgaria. (The online version of this article can be found at: <http://geoheat.oit.edu/bulletin/bull23-1/art5.pdf>).
- Boleti P. 2006. Thermal tourism: the greek perspective with the emphasis in education and training.
- Bouncken, R 2000. The Effect of Trust on Quality in the Culturally Diverse Tourism Industry. *Journal of Quality Assurance in Hospitality A Tourism*, Vol. 1, No. 3, 85-104.
- Carmines, E. G. and R. A. Zeller 1989. Reliability and Validity Assessment. Quantitative Applications in the Social Sciences. A Sage University paper, No. 17, Twelfth printing.
- Chandon, J.L., P.Y. Leo and J. Philippe 1997. Service Encounter dimensions - A dyadic Perspective: Measuring the Dimensions of Service Encounters as Perceived by Customers and Personnel. *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 8, No. 1, pp. 65-86.
- Cockerell, N. 1996. Spas and Health Resorts in Europe. *Travel and Tourist Analyst*, No1, pp.53-77.
- Cooper, C. P., Fletcher, J., Noble, A. and Westlake, J. N. 1995. Changing tourism demand in central Europe: The case of Romanian tourism spas. *Journal of Tourism Studies*. Vol. 6, No. 2, pp. 30-44.

- Crimp, M. 1985. *The Marketing Research. Process-2nd edition*, U.K.: Prentice Hall International, pp.55.
- CTC (Canadian Tourism Commission) 2001: *Canadian Ed-ventures, Learning Vacations in Canada, an Overview*, Vol. 1.
- CTC 2004. "Spa, Health and Wellness Tourism: A New Product Portfolio at the Canadian Tourism Commission." Verschuren, F. (Updated, December), pp. 5.
- Czepiel, J.A. 1990. Service Encounters and Service Relationships: Implications for Research. *Journal of Business Research*, pp. 13-21.
- De la Barre, K., S. de la Barre and M. Taggart 2005. *A Feasibility Study for a Yukon Health and Wellness Tourism Industry*. Prepared for the North to Knowledge, Learning Travel Product Club and The Department of Tourism and Culture, Yukon Territorial Government. Whitehouse, Yukon.
- Didaskalou, E. and P. Nastos 2003. The Role of Climatic and Bioclimatic Conditions in the Development of Health Tourism Product. *Anatolia*, Vol. 14, No. 2, pp. 107-126.
- Echeverri, P. 2000. Service Encounter Communication. A Video-based Analysis of Conduct Towards Customers, with Emphasis on Non-verbal Communication. Paper presented at the 3rd KFB Research Conference, Stockholm School of Economics, Sweden.
- Economic Planning Group 2003. *A Business Plan for Spas Ontario: 2004-2008*.
- Elliot, J. and N. Johns 1993. The influence of international tourism trends on the design of leisure resorts. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 5, No. 2, pp. 6–9.
- Finnicum, P. and J.B. Zeiger 1996. Tourism and wellness: A natural alliance in a natural state. *Parks and Recreation*. Vol. 31, Issue 9, pp. 84.

- Fukasz, G. 1989. Leisure and thermal tourism in Hungary', in 'Proceedings of the European Leisure and Recreation Association Congress. Vol. 2b, Rotterdam, The Netherlands, June.
- García-Altés, A. 2005. The Development of Health Tourism Services. *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, No.1, pp. 262-266.
- Gartner, W. 1996. *Tourism Development: Principles, Processes, and Policies*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Gilbert, D. C. and M. Van De Weerd 1991. The Health Care Tourism Product in Western Europe, *Revue De Tourisme*, 2, pp.5-10.
- Goodrich, J. N. 1993. Socialist Cuba: A study of health tourism. *Journal of Travel Research*, Vol. 32, No. 1, pp. 36–41.
- Grell, G. A. C. 1994. Ecotourism and health tourism in the Caribbean. *Bulletin of Eastern Caribbean Affairs*, Vol. 19, No. 1, pp. 39–45.
- Grove, S.J. and R.P. Fisk 1997. The impact of other customers on services exchanges: a critical incident examination of "getting along". *Journal of Retailing*, Vol. 73, No. 1, pp. 63-85.
- Gummesson, E. 1995. Relationship Marketing (RM). In Thomas, M.J. (ed.), *Handbook of Marketing*, 4th edition. London: Gower.
- Handszuh, H. and S. Waters 1997. Travel and tourism patterns. In: H. Dupont and R. Steffen, Editors, *Textbook of Travel Medicine and Health*, BC Decker, Hamilton, pp. 20–26.
- Harris, K, B.J. Davies and S. Baron 1997. Conversations during purchase consideration: sales assistants and customers. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, Vol. 7, No. 3, pp. 173-190.
- Harris, K., S. Baron and J. Ratcliffe 1994. Oral participants of customers in a retail setting: an empirical study. *Proceedings of the 3rd International Research Seminar in Service Management*, .La-Londe-les-Maures, France, pp. 24-27.

- Harris, K., S. Baron and B.J. Davies 1999. What sort of soil do rhododendrons like? Comparing customer and employee responses to requests for product-related information. *Journal of Services Marketing*, Vol. 13, No. 1.
- Hoffman, K.D. and J.E.G. Bateson 1997. *Essentials of Services Marketing*. The Dryden Press Orlando FT.
- Jenner, M. 1981. Arab tourism: An inside look at an outward movement. *British Travel News*, No. 72, pp. 32–34.
- Johns, N. 1999. What is this thing called service? *European Journal of Marketing*, No. 33, pp. 958-973.
- Kelley, S.W., S.J. Skinner and J.H. Donnelly 1992. Organizational socialization of service customers. *Journal of Business Research*, No. 25, pp. 197-214.
- Kellogg, D.L., W.E. Youngdahl and D.E. Bowen 1997. On the relationship between customer participation and satisfaction: two frameworks. *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 8, No. 3, pp. 206-219.
- Kooij, A. J. van der and J. J., Meulman 1997. MURALS: Multiple regression and optimal scaling using alternating least squares in Bandilla W. and Faulbaum E. (eds), *Softstat '97*.
- Korte, C. 1996. *Customer satisfaction measurement*. Lang, Berlin.
- Lawton L. and D. Weaver 2001. Nature-based Tourism and Ecotourism, in *Tourism In The Twenty-First Century*, ed. Bill Faulkner, Gianna Moscardo, Eric Laws. London: Continuum, pp. 34-47.
- Lemmink, J., Mattsson, J. (1997). Warmth During Non-Productive Retail Encounters: The Hidden Side of Productivity. *International Journal of Research in Marketing*.
- Lickorish, L. and C. Jenkins 1997. *An Introduction to Tourism*. London: Butterworth Heinemann.

- Lier, Hubert, N., van and Pat, D., Taylor, eds 1993. *New Challenges in Recreation and Tourism Planning*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B. V.
- Martin, C.L. 1996. Consumer-to-consumer relationships: satisfaction with other consumers public behaviour. *Journal of Consumer Affairs*, 30(1), 146-169. Martin, P. & Priest, S. (1986). Understanding the Adventure Experience. *Adventure Education*, Vol, 3, No. 1, pp. 18-21.
- Meler, M., D. Ruzic and D. Kovacevic 1996. Health service: a part of the tourism product. *Tourism and Hospitality Management*, Vol. 2, No. 2, pp. 265-278.
- Meulman, J. J., W. J., Heiser, and SPSS 2001. *SPSS Categories 11.0*, Chicago: SPSS Inc.
- Ministry of Energy and Natural Resources-Thermometallic Springs of Greece 1984. Athens.
- National Tourism Organization of Greece, "Guide of Thermal Springs and Spa Resorts", 1995.
- Niv, A. 1989. Health tourism in Israel: A developing industry. *Revue de Tourisme*, Vol. 44, No. 4, pp. 30–32.
- Ogorlec, A. and B. Snoj 1998. Guests' satisfaction with tourism services: A case of health. *Revue de Tourisme - The Tourist Review – Zeitschrift fur Fremdenverkehr*, No. 2, pp.38-47.
- Oliver, R. L 1993. A Conceptual Model of Service Quality and Service Satisfaction, in Swartz, T. A., Bowen, D. E. and Brown, S. W. (eds.) *Advances in Services Marketing and Management*, Greenwich, CT: JAI Press, pp. 65-86.
- Oliver, R.L. 1997. *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Oppenheim, A. 1992. *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*. Printer, London and Washington.

- Organization and Management of Health Systems and Services Program
2002. Health Systems and Services Profile United States of America.
Division of Health Systems and Services. Pan American Health
Organization. (The online version of this article can be found at:
www.reseauproteux.net/fr/Actualites/Statistiques/Fiche.aspx?doc=medecines_alternatives).
- Parasuraman, A., V. A. Zeithaml and L. L. Berry 1985. A Conceptual Model of
Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of
Marketing*, Vol. 49, pp. 41-50.
- Parker, C and P. Ward 2000. An Analysis of Role Adoptions and Scripts
During Customer-to-Customer Encounters. *European Journal of
Marketing*, Vol. 34, No. 3, pp. 341-358.
- Pratt, J. W. 1987. Dividing the indivisible: using simple symmetry to partition
variance explained in Pukkika, T. and Puntanen, S.(eds). *Proceedings
of the second international conference in statistics*, pp. 245-260.
- Price, L.L, E.J. Arnould and P. Tierney 1995. Going to extremes; managing
service encounters and assessing provider performance. *Journal of
Marketing*, Vol. 59, pp. 83-97.
- Ripperger, T. 1998. *Okonomik das Vertrauens*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Ross, K. 2001 Health Tourism: An Overview. *HSMAI Marketing Review*. (The
online version of this article can be found at:
www.hospitalitynet.org/news/4010521.search?query=%22health+tourism%22).
- Sako, M. 1998. Does Trust Improve Business Performance? In C. Lane & R.
Bachmann (Eds.), *Oxford University Press*.
- Scholz, K. 2002. Spa study shows growth in locations, sales. *Travel Weekly*,
Vol. 61, No. 41, p. 58.
- Sebastian, I. 2002. Health & Spa Tourism. *Spa Australasia*, Vol. 13, pp. 36–
43.

- SPSS 2008. SPSS Categories 16. A Software Package, Version 16.0, Chicago, SPSS Inc.
- Stauss, B. and Weinlich, B. 1997. Process-oriented Measurement of Service Quality: Applying the Sequential Incident Technique. *European Journal of Marketing*, Vol. 30, pp. 33-55.
- Sugataghy, A. 1989. The planning of tourism in Hungary. *Acta Turistica*, Vol. 1, No. 2, pp. 200–204.
- Sydow, J. 1998. Understanding the Constitution of Interorganisational Trust. In C. Lane & R. Bachmann (Eds), Oxford University Press.
- Tarlow, P. E. and M. J. Muehsam 1992. Wide horizons: Travel and tourism in the coming decades. *The Futurist*, Vol. 26, No. 5, pp. 28–32.
- The Hartman Group 2002. The International Spa Association. (The online version of this article can be found at: spas.about.com/cs/spaconference/a/prispa092303.htm).
- Webster, S. 1990. Austria. *International Tourism Reports*, No. 1, pp. 5–18.
- World Tourism Organization 1979. Hungary: Outlines of the long-term programme to develop thermal water resources for tourism and recreational purposes. *WTO Technical Bulletin*, pp. 1–4.
- World Tourism Organization. Overview 2002. (The online version of this article can be found at: <http://www.worldtourism.org/market-research/facts/highlights/highlights.pdf>).
- Youngdahl, W.E. and D.L. Kellogg 1997. The relationship between service customers quality assurance behaviors, satisfaction and effort: a cost of quality perspective. *Journal of Operations Management*, 15, pp. 19-32.
- Zeithaml, V.A. and M.J. Bitner 1996. *Services Marketing*. New York, NY: McGraw-Hill.

ΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

baths.topbudapest.org, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

budapesthotels.com/touristguide/ThermalBaths.asp, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

el.wikipedia.org/wiki, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/05/2009.

en.wikipedia.org/wiki/Spa, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/05/2009.

fakosgeorge.blogspot.com/2009/07/blog-post_25.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/05/2009.

hellas.teipir.gr/prefectures/greek/Hleias/Killini.htm, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

hungary-attractions.com/budapest.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

lag-periv.tripod.com/iamatika_loutra.htm, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/10/2009.

openarchives.gr/view/97165, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/10/2009.

sg.franceguide.com/Thermal-spa-treatments-in-France.html?NodeID=1&EditID=33880, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

spas.suite101.com/article.cfm/thermal_baths_of_europe, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 12/09/2009.

thermalbath-budapest.heliospanzio.hu, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

www.agro-tour.net/web/guest/activities/~/_topicarts/view/42033/197?_topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2Factivities%2F%257E%2Ftopi

c%2F197, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 26/10/2009.

www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTravel/t_docpage?sparam=kythnos&doc=/Documents/Agrotravel/learnhow/kyklades/Kythnos/iamatikes_phges&sub_nav=Lodgings, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

www.alexandroupoli.gr/print.php?news.26, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 27/05/2009.

www.bgmedicaltourism.com/spa_tourism.php?language=2, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/10/2009.

www.budapestapartmentrentals.net/thermal_bath.php, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.bulgaria-trips.info/Kyustendil/Kyustendil-Spa.jpg, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

www.dimosarideas.gr/index.php?Itemid=82&id=46&option=com_content&task=view, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 24/05/2009.

www.edipsos.net/v2/gr/links/oz_2005120525.php3, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.em-travel.gr/index.php?option=com_content&view=category&id=62&Itemid=170&lang=el, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 15/05/2009.

www.em-travel.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=689%3A2009-04-24-13-50-55&catid=62%3A2009-04-24-08-03-39&Itemid=170&lang=el, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.experienceispa.com/articles/index.cfm?action=view&articleID=89&menuID=75, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 9/10/2009.

www.fidenzavillage.com/en_GB/plan-your-visit/local-attractions/item/salsomaggiore-thermal-baths, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.iama.gr/ethno/Therm/sarakiwt.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 24/10/2009.

www.iraj.gr/IRAJ/Greek_Spa_Sector_July_2005_Version_1.pdf, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.italyheaven.co.uk/veneto/abano-terme.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.kaiafashotels.com/kaiafas-lake-peloponnese-gr.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

www.languedoc-france.info/0309_springs.htm, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.loutrapozar.com/greek/home.htm, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 24/05/2009.

www.loutrapozar.net/images/loutra_index.jpg&imgrefurl, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/05/2009.

www.loutrapozar.net/map.aspx, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 14/05/2009.

www.loutraypatis.gr/gr/gallery.asp, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 26/10/2009.

www.mapsofworld.com/italy/italy-vacation/thermal-spas-in-italy.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.mif.uni-freiburg.de/ISB/ws2/report/didaskalou.pdf, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 12/09/2009.

www.nailias.gr/tourismos_politismos/diadromes_detail.php?id=12, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

www.oikogeneiako.com/loutra.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 26/10/2009.

www.panoramio.com/photos/original/12522979.jpg, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 24/05/2009.

www.tour.teithe.gr/files, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 15/05/2009.

www.tripadvisor.com/Inspiration-g1-c8-World.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 28/10/2009.

www.trivago.gr/sandanski-88956/%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%BF/interhotel-sandanski--93695/%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B1-i5212192, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/10/2009.

www.visitbulgaria.net/en/pages/spa_and_wellness.html, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 25/10/2009.

www.world66.com/europe/germany/badenwrttemberg/stuttgart/thermalbaths/mineralbathleuze, από το δικτυακό χώρο του www.google.gr, που ανοίχτηκε στις 20/10/2009.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

**Διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης των επισκεπτών στα
λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας
Η περίπτωση του Νομού Πέλλας**

Αριθμός ερωτηματολογίου:

A. ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

1. Φύλο:

Αντρας

☐ 1

[]

Γυναίκα

☐ 2

2. Ηλικία:

18-35 ετών

☐ 1

[]

36-45 ετών

☐ 2

46-60 ετών

☐ 3

άνω των 61 ετών

☐ 4

3. Περιοχή διαμονής:

[]

.....

4. Οικογενειακή κατάσταση:

Άγαμος/η

☐ 1

[]

Έγγαμος/η

☐ 2

Χήρος/α

☐ 3

Διαζευγμένος/η

☐ 4

5. Επίπεδο εκπαίδευσης:

Δημοτικό

☐ 1

[]

Γυμνάσιο

☐ 2

Λύκειο Γενικό/Τεχνικό

☐ 3

Ι.Ε.Κ.

☐ 4

Α.Ε.Ι. - Τ.Ε.Ι.

☐ 5

Άλλο

☐ 6

6. Κύρια ασχολία:

[]

.....

7. Ετήσιο Συνολικό Ακαθάριστο Εισόδημα:

[]

< 5,000 €	☐	1
5,000-10,000 €	☐	2
10,000-15,000 €	☐	3
15,000-20,000 €	☐	4
20,000-25,000 €	☐	5
25,000-30,000 €	☐	6
30,000-35,000 €	☐	7
> 35,000 €	☐	8

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**8. Η επίσκεψη στα λουτρά γίνεται για:**

[]

Ψυχαγωγικούς λόγους	☐	1
Θεραπευτικούς λόγους	☐	2
Και για ψυχαγωγικούς και για
θεραπευτικούς	☐	3

**9. Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος/η από την επίσκεψή σας
στα λουτρά Λουτρακίου Αριδαίας;**

[]

Συμφωνώ απόλυτα	☐	1
Συμφωνώ	☐	2
Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ	☐	3
Διαφωνώ	☐	4
Διαφωνώ απόλυτα	☐	5

10. Σε ποιο βαθμό επιθυμείτε να αλλάξουν/βελτιωθούν τα εξής:

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
Εγκαταστάσεις	☐	☐	☐	☐	☐	[]
Υπηρεσίες	☐	☐	☐	☐	☐	[]
Περιβάλλον χώρος	☐	☐	☐	☐	☐	[]
Συγκοινωνίες	☐	☐	☐	☐	☐	[]
Άλλο.....	☐	☐	☐	☐	☐	[]

11. Από πού μάθατε για τα λουτρά της Αριδαίας;

- Από την τηλεόραση ☐ 1
Από το ραδιόφωνο ☐ 2
Από τον έντυπο τύπο ☐ 3
Από το Διαδίκτυο ☐ 4
Από συγγενή/φίλο/γνωστό ☐ 5
Από τον γιατρό μου ☐ 6
Άλλο..... ☐ 7

[]

12. Γιατί προτιμάτε τα συγκεκριμένα λουτρά;

- Είναι κοντά στον τόπο κατοικίας μου ☐ 1
Είναι οικονομικά ☐ 2
Είναι ο τόπος καταγωγής μου ☐ 3
Διαθέτουν καλύτερες εγκαταστάσεις ☐ 4
Προσφέρουν καλύτερες υπηρεσίες ☐ 5
Βρίσκονται σε πιο ωραία τοποθεσία ☐ 6
Είναι θεραπευτικά ☐ 7
Άλλο..... ☐ 8

[]

[]

[]

[]

[]

[]

[]

13. Θεωρείτε ότι μπορείτε να συστήσετε τα εν λόγω λουτρά και σε άλλους προκειμένου να τα επισκεφτούν;

- Συμφωνώ απόλυτα ☐ 1
Συμφωνώ ☐ 2
Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ ☐ 3
Διαφωνώ ☐ 4
Διαφωνώ απόλυτα ☐ 5

[]

[]

[]

[]

[]

14. Μετά την επίσκεψη στα λουτρά ακολουθεί:

- Άμεση αποχώρηση ☐ 1
Περιήγηση στον οργανωμένο χώρο των λουτρών ☐ 2
Επίσκεψη στα γύρω χωριά ☐ 3
Φαγητό σε τοπικά εστιατόρια/ταβέρνες ☐ 4
Άλλο..... ☐ 5

[]

[]

[]

[]

[]

Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

15. Επισκέπτεστε τα λουτρά με βάση κάποιο επίδομα π.χ. από ασφαλιστικό ταμείο, εισιτήρια κοινωνικού τουρισμού, κλπ;

Ναι

☐ 1

[]

Όχι

☐ 2

16. Τι γνώμη έχετε για τη σχέση τιμής-ποιότητας που προσφέρουν τα λουτρά της Αριδαίας;

Πάρα πολύ καλή

☐ 1

[]

Πολύ καλή

☐ 2

Αρκετά καλή

☐ 3

Ελάχιστα καλή

☐ 4

Καθόλου καλή

☐ 5

17. Είναι η πρώτη φορά που επισκέπτεστε τα λουτρά της Αριδαίας;

Ναι

☐ 1

[]

Όχι

☐ 2

18. Αν ναι, θα τα ξαναεπισκεφτείτε;

Ναι

☐ 1

[]

Όχι

☐ 2

Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

☐ 3

19. Συχνότητα επίσκεψης στα εν λόγω λουτρά:

Πολύ συχνά

☐ 1

[]

Συχνά

☐ 2

Μερικές φορές

☐ 3

Σπάνια

☐ 4

Καθόλου

☐ 5

20. Πόσο διάστημα παραμένετε;

Ημερήσια επίσκεψη

☐ 1

[]

2-4 ημέρες

☐

>5 ημέρες

☐

21. Θεωρείτε ότι το επίπεδο των υπηρεσιών και το κόστος τους είναι συμβατά με τις απαιτήσεις σας και τις οικονομικές σας δυνατότητες;

[]

Συμφωνώ απόλυτα

☐

1

Συμφωνώ

☐

2

Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ

☐

3

Διαφωνώ

☐

4

Διαφωνώ απόλυτα

☐

5

22. Το ποσό που δαπανάτε, κατά την επίσκεψή σας, το θεωρείτε:

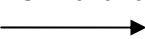
Μ.Ο. Κατανάλωσης/Ημέρα (το άτομο)

[] []

Πολύ υψηλό

☐

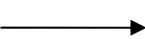
1

Υψηλό

☐

2

Μέτριο

☐

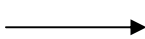
3

Χαμηλό

☐

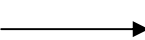
4

Πολύ χαμηλό

☐

5

23. Συγκριτικά με το ποσό που θα δαπανούσατε για συμβατικές διακοπές, είστε πρόθυμος/η να δαπανήσετε στα λουτρά της Αριδαίας:

[]

Το ίδιο ποσό

☐

1

Υψηλότερο

☐

2

Χαμηλότερο

☐

3

Δ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

24. Ενδιαφέρεστε για:

(1) (2) (3) (4) (5)

Τα τοπικά προϊόντα

☐☐☐☐☐

[]

Την τοπική κουζίνα

☐☐☐☐☐

[]

Τον τοπικό πολιτισμό

☐☐☐☐☐

[]

Το τοπικό περιβάλλον

☐☐☐☐☐

[]

Άλλο..... ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

[]

25. Τα λουτρά της Αριδαίας επιθυμείτε να διαθέτουν:

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Εκπαιδευτικό περιβαλλοντικό κέντρο	☐	☐	☐	☐	☐
Οικομουσείο	☐	☐	☐	☐	☐
Οργανωμένες περιηγήσεις (πεζοπορία, παρατήρηση άγριας πανίδας, κλπ)	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο.....	☐	☐	☐	☐	☐

[]

[]

[]

[]

**26. Θεωρείτε ότι γίνεται από την επιχείρηση των λουτρών
ορθολογική χρήση του περιβάλλοντα χώρου (προστασία
φυσικού τοπίου, διατήρηση καθαριότητας, κλπ);**

Συμφωνώ απόλυτα	☐	1
Συμφωνώ	☐	2
Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ	☐	3
Διαφωνώ	☐	4
Διαφωνώ απόλυτα	☐	5

[]

**27. Θεωρείται ότι τηρούνται οι συνθήκες υγιεινής στις
εγκαταστάσεις της ιαματικής πηγής;**

Συμφωνώ απόλυτα	☐	1
Συμφωνώ	☐	2
Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ	☐	3
Διαφωνώ	☐	4
Διαφωνώ απόλυτα	☐	5

[]

**28. Θεωρείτε ότι γίνεται από την επιχείρηση των λουτρών
ορθολογική διαχείριση των απορριμμάτων (ανακύκλωση,
κλπ);**

Συμφωνώ απόλυτα	☐	1
Συμφωνώ	☐	2
Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ	☐	3

[]

Διαφωνώ

 4

Διαφωνώ απόλυτα

 5

29. Θεωρείτε ότι τα λουτρά της Αριδαίας έχουν ανάγκη για περισσότερη περιβαλλοντική προστασία;

Συμφωνώ απόλυτα

☐

1

Συμφωνώ

☐

2

Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ

☐

3

Διαφωνώ

☐

4

Διαφωνώ απόλυτα

☐

5

[]

Σας ευχαριστώ πολύ!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Ερωτήσεις για την Πρόεδρο της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας

1. Πώς τα λουτρά της Αριδαίας θα μπορούσαν να συμβάλουν άμεσα στην ανάπτυξη της περιοχής;
2. Τι χρειάζεται ώστε τα λουτρά να γίνουν πιο ανταγωνιστικά σε σύγκριση με άλλα;
3. Υπάρχει συνεργασία με άλλα λουτρά στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό; Αν όχι, υπάρχει τέτοια προοπτική;
4. Απειλείται από άλλα ιαματικά λουτρά;
5. Τελευταία παρατηρείται στροφή στον εναλλακτικό τουρισμό. Σε τι βαθμό θα μπορούσαν τα λουτρά να συμβάλλουν στην προσέλκυση τέτοιας κατηγορίας τουριστών;
6. Γνωρίζετε αν γίνονται συνέδρια για τον ιαματικό τουρισμό;
7. Πώς ενημερώνεστε για την εξέλιξη του τομέα;
8. Σας ενδιαφέρει τα λουτρά με τη σημερινή τους μορφή να μετεξελιχθούν σε ένα σύγχρονο spa;
9. Η χρηματοδότηση η οποία παρέχεται στα λουτρά από το κράτος αρκεί;
10. Υπάρχει προετοιμασία σε σχέση με το ΕΣΠΑ;
11. Είστε ενταγμένοι σε κάποιο/α πρόγραμμα/τα;
12. Ποιες είναι οι πηγές εσόδων των λουτρών;
13. Τι επιχειρήσεις/μαγαζιά λειτουργούν μέσα στο χώρο των λουτρών;
14. Πρόσφατα έχει πραγματοποιηθεί βελτίωση στις εγκαταστάσεις των λουτρών, συντέλεσε στην προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών;
15. Διοργανώνονται σεμινάρια ενημέρωσης/εκπαίδευσης προσωπικού;
16. Είναι προετοιμασμένο το προσωπικό για υποδοχή ξένων τουριστών;
17. Επισκέπτονται τα λουτρά ξένοι τουρίστες? Αν ναι, ποιες περιόδους και σε τι ποσοστό;
18. Πόσα εισιτήρια κόβονται το χρόνο; Πώς κυμαίνεται η κίνηση ανά μήνα;
19. Υπάρχει αντιπλημμυρική και αντιπυρική προστασία;
20. Γίνεται ενημέρωση ή προσπάθεια ευαισθητοποίησης των επισκεπτών για θέματα περιβαλλοντικής προστασίας;
21. Όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος έχουν ληφθεί ανάλογα μέτρα;

Ερωτήσεις για τον Δήμαρχο / Αντιπρόεδρο της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας

1. Τα λουτρά θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής;
2. Τι χρειάζεται ώστε να γίνουν πιο ανταγωνιστικά σε σύγκριση με άλλα;
3. Υπάρχει συνεργασία με άλλα λουτρά στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό; Αν όχι, υπάρχει τέτοια προοπτική;
4. Με ποιον/ους τρόπο/ους επιδιώκετε την ανάδειξη των λουτρών και τη βελτίωση επισκεψιμότητας σε αυτά;
5. Παρέχεται χρηματοδότηση από το κράτος; Αν ναι, καλύπτει τις όποιες ανάγκες;
6. Είστε ενταγμένοι σε κάποιο/α πρόγραμμα/τα;
7. Ποια έργα έχετε εντάξει στο «Θησέα»;
8. Έχετε πιστοποιηθεί για το ΕΣΠΑ;
9. Αν ναι, ποια έργα σκέφτεστε να εντάξετε στο ΕΣΠΑ και Μπαλτατζή;
10. Πρόσφατα έχει πραγματοποιηθεί βελτίωση στις εγκαταστάσεις των λουτρών, συντέλεσε στην προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών;
11. Με ποιες δράσεις είστε διατεθειμένοι να υποστηρίξετε την οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα των λουτρών;
12. Σας ενδιαφέρει τα λουτρά με τη σημερινή τους μορφή να μετεξελιχθούν σε ένα σύγχρονο SPA;
13. Ο ιαματικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και με άλλα παραδοσιακά επαγγέλματα της περιοχής και πώς;
14. Υπάρχει κάποια προοπτική από πλευράς τουριστικής ανάπτυξης; (Ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων, προώθηση επιχειρηματικής δικτύωσης, βελτίωση των μηχανισμών εποπτείας της αγοράς, κλπ)
15. Τι χρειάζεται, κατά τη γνώμη σας, ώστε να γίνει περισσότερο ελκυστική η περιοχή;

Ερωτήσεις για τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της δημοτικής επιχείρησης των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας

1. Πώς τα λουτρά της Αριδαίας θα μπορούσαν να συμβάλουν άμεσα στην ανάπτυξη της περιοχής;
2. Τι χρειάζεται ώστε να γίνουν πιο ανταγωνιστικά σε σύγκριση με άλλα;
3. Υπάρχει συνεργασία με άλλα λουτρά στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό; Αν όχι, υπάρχει τέτοια προοπτική;
4. Απειλείται από άλλα ιαματικά λουτρά;
5. Τελευταία παρατηρείται στροφή στον εναλλακτικό τουρισμό. Σε τι βαθμό θα μπορούσαν τα λουτρά να συμβάλλουν στην προσέλκυση τέτοιας κατηγορίας τουριστών;
6. Γίνονται συνέδρια για τον ιαματικό τουρισμό; Αν ναι, έχετε πάρει μέρος;
7. Σας ενδιαφέρει τα λουτρά με τη σημερινή τους μορφή να μετεξελιχθούν σε ένα σύγχρονο spa;
8. Είστε ενταγμένοι σε κάποιο/α πρόγραμμα/τα;
9. Πόσα εισιτήρια κόβονται το χρόνο; Πώς κυμαίνεται η κίνηση ανά μήνα;
10. Έχετε πιστοποιηθεί για το ΕΣΠΑ;
11. Υπάρχει αντιπλημμυρική και αντιπυρική προστασία;
12. Πόσοι εργάζονται στις εγκαταστάσεις των λουτρών, με τι σχέση εργασίας και τι ειδικότητες υπάρχουν;
13. Γίνεται ενημέρωση ή προσπάθεια ευαισθητοποίησης των επισκεπτών για θέματα περιβαλλοντικής προστασίας;
14. Επισκέπτονται τα λουτρά ξένοι τουρίστες? Αν ναι, ποιες περιόδους και σε τι ποσοστό;
15. Είναι προετοιμασμένο το προσωπικό για υποδοχή ξένων τουριστών;
16. Τι επιχειρήσεις/μαγαζιά λειτουργούν μέσα στο χώρο των λουτρών;

Ερωτήσεις για τους εργαζόμενους στη δημοτική επιχείρηση των λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας

1. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
2. Τι προτείνετε ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες εργασίας σας;
3. Έχετε δευτερεύον επάγγελμα (π.χ. γεωργία);
4. Τι επάγγελμα ασκούσατε πριν τη λήψη της συγκεκριμένης εργασίας;
5. Τι χρειάζεται, κατά τη γνώμη σας, ώστε να γίνει περισσότερο ελκυστική η περιοχή;

Ερωτήσεις για τους εργαζόμενους σε έμμεσα επαγγέλματα (ξενοδοχοϋπαλλήλους, υπαλλήλους σε εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία, κλπ)

1. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
2. Ποιες είναι οι συνθήκες δουλειάς και τι προβλήματα υπάρχουν;
3. Τι προτείνετε ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες εργασίας σας;
4. Έχετε δευτερεύον επάγγελμα (π.χ. γεωργία);
5. Τι επάγγελμα ασκούσατε πριν τη λήψη της συγκεκριμένης εργασίας;
6. Τι χρειάζεται, κατά τη γνώμη σας, ώστε να γίνει περισσότερο ελκυστική η περιοχή;
7. Σε τι οικονομική κατάσταση βρίσκεται η περιοχή αναφορικά με την τουριστική περίοδο;

Ερωτήσεις για τους εμπόρους/ξενοδόχους/εστιάτορες

1. Πώς τα λουτρά θα μπορούσαν να παίξουν έναν πιο σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής;
2. Τελευταία παρατηρείται στροφή στον εναλλακτικό τουρισμό, οικοτουρισμό, κλπ. Το έχετε παρατηρήσει και εσείς αυτό;
3. Η κίνηση των επισκεπτών έχει αυξηθεί σε σχέση με παλαιότερα, και αν ναι σε ποιο βαθμό;

4. Έχει να κερδίσει η τοπική εμπορική και βιοτεχνική αγορά της περιοχής από αυτούς τους επισκέπτες;
5. Μπορεί η τοπική βιοτεχνία να υποστηρίξει αυτή τη μορφή τουρισμού;
6. Με ποιες δράσεις είστε διατεθειμένοι να υποστηρίξετε την οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα των λουτρών;
7. Είστε σε αναζήτηση νέων χρηματοδοτικών προγραμμάτων;
8. Τι χρειάζεται, κατά τη γνώμη σας, ώστε να γίνει περισσότερο ελκυστική η περιοχή;
9. Υπάρχει κάποια προοπτική από πλευράς τουριστικής ανάπτυξης μέσω του ΕΣΠΑ; (Ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων, προώθηση επιχειρηματικής δικτύωσης, βελτίωση των μηχανισμών εποπτείας της αγοράς)

Ερωτήσεις για τους πολιτικούς (Δημοτικούς Συμβούλους, εκπροσώπους αντιπολίτευσης, κλπ)

1. Τα λουτρά θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής;
2. Παρέχεται χρηματοδότηση από το κεντρικό κράτος και αν ναι, καλύπτει τις όποιες ανάγκες;
3. Πρόσφατα έχει πραγματοποιηθεί βελτίωση στις εγκαταστάσεις των λουτρών, συντέλεσε στην προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών;
4. Με ποιες δράσεις είστε διατεθειμένοι να υποστηρίξετε την οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα των λουτρών;
5. Ποια έργα έχετε εντάξει στο «Θησέα» ή Ποια έργα σκέφτεστε να εντάξετε στο ΕΣΠΑ και Μπαλτατζή;
6. Ο ιαματικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά και με άλλα παραδοσιακά επαγγέλματα της περιοχής και πως;
7. Τι χρειάζεται, κατά τη γνώμη σας, ώστε να γίνει περισσότερο ελκυστική η περιοχή; (για τους εκπροσώπους του Δήμου)
8. Έχετε πιστοποιηθεί για το ΕΣΠΑ; (για τους εκπροσώπους του Δήμου)